DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

ASKERÎ TARİH DİZİSİ

OSPREY

MARNE 1914

Ian Sumner
İllüstrasyonlar: Graham Turner
Çeviren: Kahraman Şakul

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

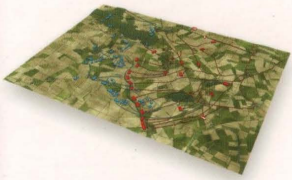
OSPREY ASKERÎ TARİH DİZİSİ - 20

Tarihin en büyük savaşlarının ayrıntılı dökümleri, hasım kuvvetlerin stratejileri, taktikleri, askerî harekâtın düğüm noktaları.

Alman ordularının Paris'e yaklaşmaları ve Fransa'yı yenmenin eşiğine gelmeleri, Fransız ordularının toparlanışı, karşı taarruza geçmeleri ve hasımlarının dikkatsizliğinden faydalanarak iki Alman ordusunun arasına girmeleri; Alman geri çekilişi, Paris'in ve Fransa'nın kurtuluşu, siper savaşının başlaması.

Renkli savaş sahneleri

3 boyutlu harekât haritaları

Fotoğraflar

Coğrafî haritalar

MARNE 1914

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın Marne meydan muharebesi, yirminci yüzyılın kaderini belirleyen birkaç olay arasında ilki ve belki de en önemlisiydi. Birinci Dünya Savaşı'nın patladığı 1914'te Alman imparatorluk ordusu, Fransız direnişini tek hamlede kıracak ezici bir darbe indirmek üzere Belçika üzerinden müthiş bir istilaya girişmişti. Ne var ki Fransızlar, dikkatli karşı hamleler ve inatçı direnişlerinin yanı sıra müttefikleri İngiltere'nin gönderdiği Britanya Seferi Kuvetleri'nin de desteğiyle istilayı durdurdular ve savaşın seyrini değiştiren bir stratejik zafer kazandılar. Marne'da uğranılan yenilgi neticesi Almanların en büyük kâbusu gerçekleşti ve nihayet mağlup çıkacakları iki cepheli bir yıpratma savaşı başladı. Muharebenin son bir büyük etkisi ise, Batı Cephesi'nde zafer ümidini yitiren Almanya'nın İtilaf'ı zayıflatacak yeni cepheler açmak amacıyla Osmanlı İmparatorluğu'nu erkenden savaşa sürüklemesiyle gerçekleşecekti. Fransız askeri tarihi uzmanı Ian Sumner, aralarında orijinal kaynaklar ve arşiv belgelerinin de bulunduğu üç dilden bulgular ışığında, tarihi değiştiren Marne meydan muharebesini yüz yıl sonra yeniden değerlendiriyor. Graham Turner'in illüstrasyonları da muharebenin dönüm noktalarını canlandırıyor.

9 786053 324416

KDV dahil fiyatı
20 TL

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ian Sumner
İllüstrasyonlar: Graham Turner

MARNE 1914

FRANSA'YI KURTARAN MUCİZE

Çeviren: Kahraman Şakul

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

OSPREY ASKERÎ TARİH DİZİSİ

IAN SUMNER
GRAHAM TURNER
MARNE 1914

ÖZGÜN ADI
THE FIRST BATTLE OF THE MARNE 1914
OSPREY PUBLISHING, 2010

COPYRIGHT © OSPREY PUBLISHING LTD 2010

ÇEVİREN
KAHRAMAN ŞAKUL

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2013
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
EMİR YENER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ VE DİZİN
NECATİ BALBAY

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM: NİSAN 2015

ISBN: 978-605-332-441-6

BASKI
GOLDEN MEDYA MATBAACILIK VE TİCARET A.Ş.
100. YIL MH. MAS-SİT 1. CAD. NO: 88
BAĞCILAR İSTANBUL
(0212) 629 00 24
Sertifika No: 12358

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme hiçbir yolla yayınevinden izin alınmadan çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK, NO: 2/4
BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel: (0212) 252 39 91
Fax: (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ HAMLELERİ 7

KRONOLOJİ 11

HASIM KOMUTANLAR 14
İtilaf Komutanları
Alman Komutanları

HASIM KUVVETLER 17
İtilaf Kuvvetleri
Alman Kuvvetleri

MUHAREBE CETVELLERİ 23
İtilaf Muharebe Cetveli
Alman Muharebe Cetveli

HASIMLARIN PLANLARI 25

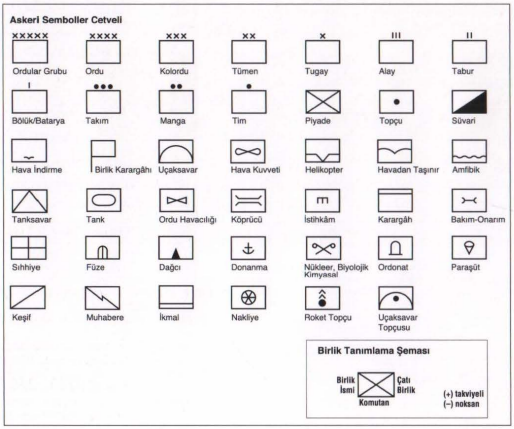
MARNE MEYDAN MUHAREBESİ 30
Ourcq Muharebesi, 5-9 Eylül
Saint-Gond Bataklıkları Muharebesi, 6-10 Eylül
Morin Çayları Muharebesi, 6-11 Eylül

MUHAREBENİN ARDINDAN 82
Sonuç

MUHAREBE MEYDANININ BUGÜNKÜ HALİ 92

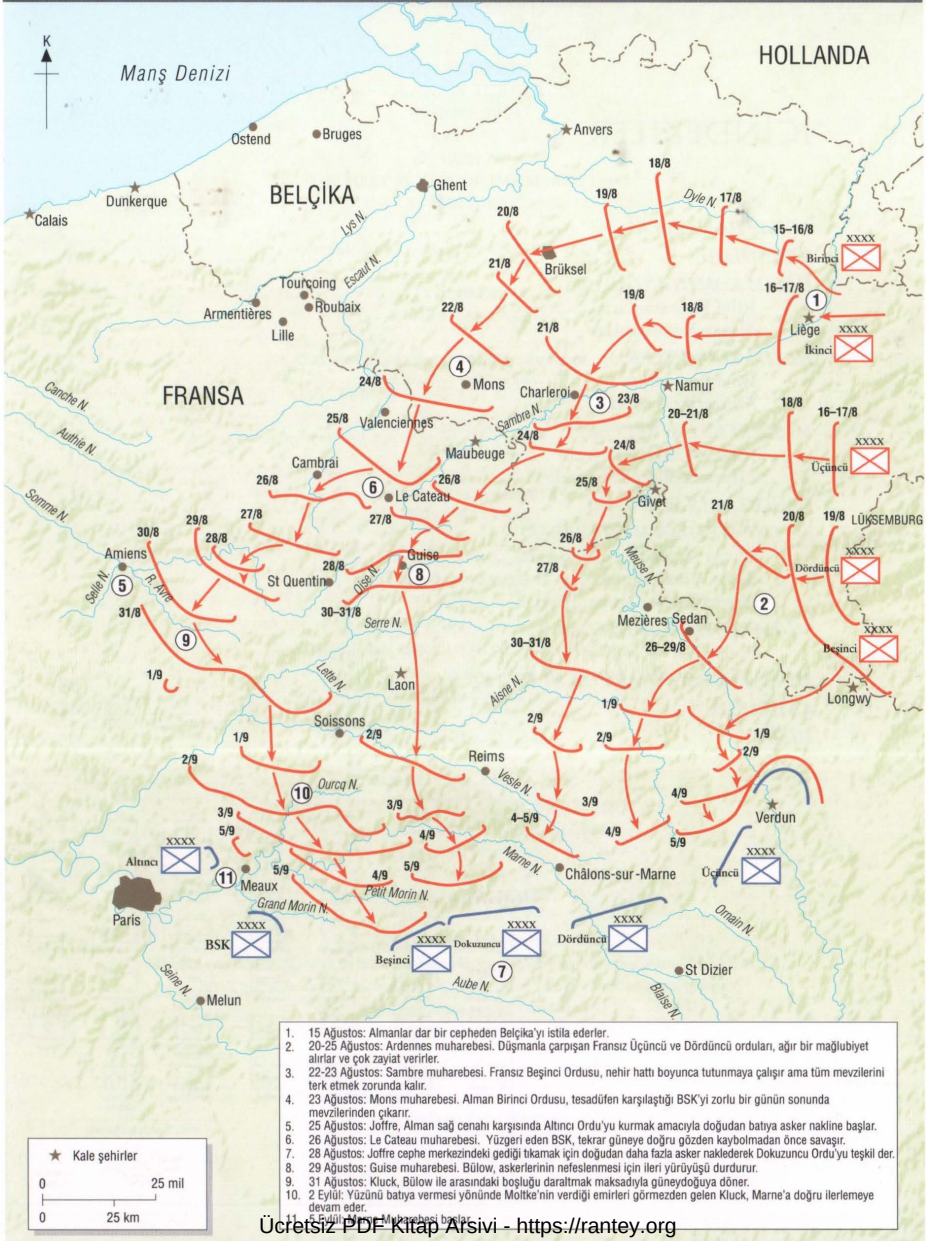
KAYNAKÇA 94

DİZİN 95

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Genel Bakış: Almanların Marne'a Yürüyüşü, 15 Ağustos-5 Eylül 1914

1. 15 Ağustos: Almanlar dar bir cepheden Belçika'yı istila ederler.
2. 20-25 Ağustos: Ardennes muharebesi. Düşmanla çarpışan Fransız Üçüncü ve Dördüncü orduları, ağır bir mağlubiyet alırlar ve çok zayiat verirler.
3. 22-23 Ağustos: Sambre muharebesi. Fransız Beşinci Ordusu, nehir hattı boyunca tutunmaya çalışır ama tüm mevzilerini terk etmek zorunda kalır.
4. 23 Ağustos: Mons muharebesi. Alman Birinci Ordusu, tesadüfen karşılaştığı BSK'yi zorlu bir günün sonunda mevzilerinden çıkarır.
5. 25 Ağustos: Joffre, Alman sağ cenahı karşısında Altıncı Ordu'yu kurmak amacıyla doğudan batıya asker nakline başlar.
6. 26 Ağustos: Le Cateau muharebesi. Yüzgeri eden BSK, tekrar güneye doğru gözden kaybolmadan önce savaşır.
7. 28 Ağustos: Joffre cephe merkezindeki gediği tıkamak için doğudan daha fazla asker nakliederek Dokuzuncu Ordu'yu teşkil der.
8. 29 Ağustos: Guise muharebesi. Bülow, askerlerinin nefeslenmesi için ileri yürüyüşü durdurur.
9. 31 Ağustos: Kluck, Bülow ile arasındaki boşluğu daraltmak maksadıyla güneydoğuya döner.
10. 2 Eylül: Yüzünü batıya vermesi yönünde Moltke'nin verdiği emirleri görmezden gelen Kluck, Marne'a doğru ilerlemeye devam eder.
11. 5 Eylül: Marne Muharebesi başlar.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

AÇILIŞ HAMLELERİ

Çatışmaların başladığı Ağustos 1914'te hasım taraflar savaşın kısa süreceğine güveniyorlardı. Alman Genelkurmay (*Grosser Generalstab*) Başkanı sıfatıyla birkaç sene öncesinde yazan Kont Alfred von Schlieffen'e göre, ilk muharebeler muhtemelen can alıcı mahiyette olacaktı. "Avrupa toplumunun çoğunluğunda görülen pasifist eğilimler" yüzünden gelecekteki çatışmaların kaderini bu erken muharebeler belirleyeceklerdi. Benzer düşünceler Fransız sahra hizmeti nizamnamelerinde de görülmektedir: "Savaşın doğası, dahil olacak kuvvetlerin büyüklüğü, düzenli tayın ve mühimmat teminindeki zorluklar, milletin sosyal ve ekonomik hayatındaki aksamalar, hep birlikte savaşı çabucak bitirmeyi sağlayacak bir fikri mümkün olan en kısa sürede bulmayı teşvik ediyorlar." Bu düşünce tarzı Fransız ve Alman savaş planlarına damga vurdu. Her iki taraf da azami sayıda adama asgari sürede üniforma giydirmeyi hedefledi.

Fransız harekâtı, Mayıs 1914'te uygulamaya konulan Plan XVII'yi takip etti. Esasında bu bir harekât planı değildi; daha ziyade Fransız kuvvetlerinin seferberliği, yığınağı ve konuşlanması meselelerine odaklanmaktaydı. Belçika, Lüksemburg ve Almanya sınırlarında dört ordu toplanırken bir beşincisi de ihtiyatta tutuldu. Bu orduların aldıkları konum –merkezi konum– çeşitli yönlerde hamle yapmalarına imkân tanıyacak esneklikteydi.

Ne var ki bir dizi kısıtlama, bu hareket serbestisini sınırlandırmaktaydı. Siyasi açıdan, Fransa'nın taarruz harekâtı dışında bir seçeneği bulunmamaktaydı. Ülke "yitik" Alsace ve Lorraine vilayetlerini kurtarmak ve antlaşma hükümlerini yerine getirmek ile yükümlüydü zira Fransa-Rusya antlaşmaları, seferberlikten 11

Yürüyüş halindeki Fransız askerleri. Muharebe öncesindeki haftalarda 20 km'den uzun günlük yürüyüşler, özellikle de çark etmekte olan Alman ilerleme hattının ucundaki birlikler için alışılmadık değildi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir çalı-çit hattını savunan Fransız piyadesi. Yükleri çatışma esnasında bile hâlâ sırtlarında. Sınır muharebeleri esnasında aşırı cilalı aş kaplarından yansıyan güneş, mevzilerini kırmızı pantolonlarından daha fazla belli etti.

gün sonra bir Fransız saldırısını şart koşmaktaydılar. Fransa'nın Belçika tarafsızlığına saygı gösterme zorunluluğu da eş derecede önemli bir kısıtlamaydı. Fransız başkomutanı Mareşal Joffre, bir Alman taarruzunun büyük ihtimalle Belçika üzerinden geleceğini biliyordu fakat bunu önlemek maksadıyla sınırı geçmeye hiçbir surette kalkışamazdı. Savaştan önce düzenlenen bir dizi ortak kurmay toplantısı, Britanya'nın herhangi bir kara savaşına katılacağına dair Fransızlara teminat vermemişti. Fransa'nın Belçika'yı istilası, çok ihtiyaç duyulan İngiliz desteğinin geri çekilmesine neden olabilirdi.

Joffre, Beçika içinden bir saldırı geleceğinden şüphelenmekteydi. Gelgelelim, Alman planları hakkında ayrıntılı bilgiden yoksun olduğu gibi karşısındaki kuvvetlerin gerçek mevcudu ve gücü hakkında da pek bir fikri yoktu. Şurası mühim ki Fransız ihtiyat birliklerine dair tecrübesi, Alman muadillerinin kabiliyetlerini hafife almasına neden olmuştu. Fransız ordusu kendi ihtiyatlarını ön saflara yerleştirmek konusunda isteksizdi; zira savaştan önce bu birlikleri en üst seviyede talimden geçirip çarpışmaya hazırlamak imkânı pek bulunamamıştı. Haliyle, ihtiyatların harbin zorluklarına dayanamayacaklarından korkulmaktaydı. Joffre bu durumun düşmanları için de geçerli olduğunu varsayarak Alman birliklerinin Belçika içlerinden güçlü bir saldırı başlatmaya kâfi gelmeyeceğini hesap etmekteydi. Dolayısıyla, asıl çabayı daha güneyde sarf edeceklerini tahmin ediyordu. Fransız istihbarat servisleri bütün Alman muharebe cetvelini elde edip dikkatine sundukları vakit dahi Joffre fikrini değiştirmedi. Alman ihtiyat tümenlerinin, bilhassa da bunların topçusunun düşük mevcuduna kanarak bu birliklerin muharebeye tam katılım sağlamaları amacının güdülmediği sonucuna varmıştı.

Ama Joffre yanılıyordu; Alman ihtiraslarının büyüklüğü, ihtiyat birliklerinin başlangıçtan itibaren anahtar rol oynayacağına bir delildi. Hasımlarının aksine Alman ihtiyatları barış zamanında düzenli aralıklarla talim görmüşlerdi ve ileri safhalardaki çarpışma performansları, ön cephe hattına dahil edilmeleri kararını fazlasıyla haklı çıkaracaktı. Mebzul miktar askerin elde hazır olmasıyla Almanlar ana taarruzu Belçika üzerinden başlatmaya yetecek kaynaklara sahip hale geldiler.

Alman savaş tasarıları, Schlieffen'in ana hatlarını 1906 tarihli bir andıçta çizdiği düşüncelere dayanmaktaydı. Fransız-Alman sınır hattı boyunca yıldırıcı bir engel olarak dizilmiş kalelerin etrafından dolanmak maksadıyla Belçika içinden ilerleme önerisi, bu düşüncelerin temelini oluşturuyordu. Gerçek şu ki, Schlieffen bir büyük sınır kalesi olan Liège'i es geçmek uğruna Hollanda'yı işgal etmeye bile hazırdı. Fransız sağ kanadını Meuse boyunca uzanan kalelerine mıh-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İlerleyen Fransız piyadesi. Bu fotoğrafın savaş öncesinde çekilmiş olduğu neredeyse kesindir. Ne var ki burada görülen nispeten yanaşık nizam tertibe bakınca savaşta zayiatın bu kadar yüksek olması şaşırtıcı gelmiyor.

layacak olan Almanlar, önce büyük bir yay çizercesine Belçika ve Kuzey Fransa içinden ilerleyecekler; sonra da Paris civarında çark ederek Fransız ordularını kuşata kuşata İsviçre sınırına doğru süreceklerdi. Planın sırrı süratteydi. Her ne pahasına olursa olsun iki cepheli savaştan kaçınmaya uğraşan Almanlar, Fransızların müttefikleri olan Ruslardan daha çabuk meydana ineceklerine hükmetmişlerdi. Dolayısıyla, doğudaki tehdidi göğüslemeye soyunmadan evvel Fransızları tuş etmek aciliyet arz ediyordu.

Schlieffen'in halefi olan Genç Moltke, planın ardında yatan stratejik öngörüleri kabul etmekle birlikte bazı önemli düzeltmelere gitti. Öncelikle, siyasi açıdan makul bulmadığı Hollanda işgalinden vazgeçti. Bunun çift yönlü tesiri oldu: Alman sağ kanadı Belçika-Almanya hudut boyuyla sınırlı dar bir cepheden ilerlemek zorunda kaldığı gibi Liège'in olabildiğince çabuk ele geçirilmesi de zaruri hale geldi. Ayrıca Moltke, Fransa'nın erken davranıp Alsace ve Lorraine'i işgal edeceği tahminiyle sol cenahından sağ cenahına kuvvet kaydırarak bu ihtilaflı vilayetlerin savunmasını berkitme yoluna gitti.

1914 yazında uluslararası gerilim artma eğilimindeydi. 1 Ağustos günü Fransa hükümeti seferberlik emri verdi fakat saldırgan taraf olarak algılanmaktan çekinerek kumandanlarına Fransız-Alman sınırına 10 km'den fazla yaklaşmama uyarısında bulundu. Ertesi gün Alman askerleri küçük bölükler halinde sınırı geçtiler ve Almanya 3 Ağustos'ta Fransa'ya savaş ilan etti. Sonra 4 Ağustos'ta Alman birlikleri Belçika'ya girdi ve böylece Büyük Britanya Almanya'ya savaş açmak için kışkırtılmış oldu.

Joffre stratejik planını 8 Ağustos'ta açıkladı. Küçük bir kuvvet Alsace üzerine yürütülecekti; Birinci ve İkinci ordular Lorraine'e, Metz-Thionville istihkâmlarının güneyine sevk edilecekti; Üçüncü ve Dördüncü ordular bu istihkâmların kuzeyinden Belçika ve Lüksemburg içlerine dalacaktı; nihayet, Beşinci Ordu Belçika'daki sol kanadı koruyacaktı. Joffre'un niyeti düşmanın sol kanadını Alsace'da çakılı tutmak

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Brüksel'den geçen bir Alman kolu. Ele geçirilen şehirlere garnizon olarak ikame (*ersatz*) birlikler bırakılıyordu. Belçika'dan geçen uzun sağ cenahının güvenliği Moltke için hep bir kaygı konusuydu.

suretiyle merkezinde gedik açmak ve böylece Alman sağ cenahını Belçika'da yalıtmaktı.

Birinci ve İkinci orduların ilerleyişi, Alman direnci ile tepelik ve ormanlık kırsalda ilerleme güçlüğünden dolayı önce tavsadı ve sonra durdu. İzledikleri yollar birbirinden ayrıldığı için bu iki Fransız ordusu ilerledikçe zayıfladılar ve Almanlar ikisini ayrı ayrı yenmeye muktedir oldular. Joffre 21 Ağustos'ta kısmi ricat emri verdi; aslında, bu kararla Alman sol kanadını üstüne çektiği için genel plana uygun davranmıştı. Bu esnada Alman sağ kanadının tahmin edilenden daha güçlü olduğu anlaşılmıştı. İlginçtir ki Joffre bu durumdan cesaret buldu. Ona göre Almanlar, olağanüstü güçlü sağ kanadı ancak merkezlerini zayıflatma pahasına sağlamış olmalıydılar ve haliyle tayin edici darbeyi indirmenin tam sırasıydı.

Sonraki gün Üçüncü ve Dördüncü ordular ile Alman Dördüncü ve Beşinci orduları Ardennes'de karşılaşıp savaşa tutuştular. Alman mevzileri veya mevcudu hakkında pek bir fikri olmayan Fransızlar, bir dizi tesadüf muharebeleri sonucunda ağır bir yenilgiye uğradılar.

Aslında, bütün cephe boyunca Alman mevcudu beklenilenden çok daha yüksekti, ama yine de Joffre'un bunu anlaması zaman aldı. Fransızların sol kanadında Beşinci Ordu yayılmış, Meuse ve Sambre nehirleri boyunca 100 km'lik bir cepheyi tutmaya çalışıyordu. İki tarafın süvarileri arasında çarpışmalar meydana geldi fakat Fransızların performansı pek de etkileyici değildi. Sordet'nin Süvari Kolordusu, mevcudunun altıda birini yitirse de denildiğine göre "tek bir kılıç yarası" dahi almamıştı. Alman İkinci Ordusu'ndan öncü birlikler, 21 Ağustos günü Sambre Nehri'ni geçerek Fransız Beşinci Ordusu'nu geri sürdüler. Apansız yakalanan Fransızlar, takip eden iki gün boyunca ne yaptılarsa da nehir geçişlerini durduramadılar ve nihayet nehir boyunca tuttukları hattı terk etmek zorunda kaldılar. Aynı zamanda, cepheye henüz ulaşan Britanya Seferi Kuvvetleri'nin (BSK) askerleri Mons kasabası civarında Fransız Beşinci Ordusu'nun soluna doğru mevzi aldılar fakat onlar da sonunda oradan sökülüp atıldılar.

Sınır muharebeleri neticesi Joffre'un taarruzu çökmüştü. Düşmanın imkân ve becerilerini fena halde hafife aldığı gibi –Alman ihtiyatları düşmanla başa çıkmaya fazlasıyla kadir olduklarını ispatlamışlardı– ordularını üç ayrı yönde ilerleterek taarruz gücünü dağıtmıştı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KRONOLOJİ

1914

3 Ağustos

Almanya'nın Fransa'ya savaş ilanı ve Belçika'yı işgali. Britanya'nın Almanya'ya savaş ilanı.

12 Ağustos

Sir John French'in kumandasındaki BSK, Fransa'ya varır. French'e hiçbir surette Joffre'un emri altındaymış gibi davranmaması söylenir.

14-23 Ağustos

Sınır muharebeleri: Ardennes içlerine ilerleyen Fransızlar, çok kayıp vererek yenilir ve geri çekilmeye başlarlar.

16 Ağustos

Almanlar Liège kalelerinin sonuncusunu ele geçirir.

17 Ağustos

Alman Birinci ve İkinci orduları Belçika içlerinden ilerleyişlerine devam ederler. Sir John French, Fransız Beşinci Ordusu'nun kumandanı Lanrezac ile tanışır. Sonuç karşılıklı kuşku ve antipatidir.

23 Ağustos

Mons muharebesi: BSK, Alman Birinci Ordusu'nun (Kluck) ilerleyişini ağır kayıplar verdirerek bir süreliğine durdurur. Ne var ki, Alman ilerleyişi kaldığı yerden devam eder.

24 Ağustos

Joffre, Alman ilerleyişi karşısında Fransız sol kanadına geri çekilme emri verir.

25 Ağustos

Joffre, Alsace ve Lorraine'deki kuvvetlerden aktarılan birliklerle İtilaf hattının en solunda sıfırdan bir ordu (Altıncı Ordu, kumandanı Maunoury) kurmaya girişir. John French açısından ise Fransız ordusu her anlamda yenilmiş bir kuvvettir.

26 Ağustos

Le Cateau muharebesi: Kluck, sıkı bir dövüş sonrası İngiliz II. Kolordusu tarafından duraklatılır ama yine de muharebeyi BSK için bir yenilgi olarak görür. Fransızlar da öyle düşünürler. Fransız Genel Karargâhı'nın (FGK) irtibat subayı, İngilizlerin ezildiğini rapor eder.

27 Ağustos

Alman Genel Karargâhı'nın (AGK) gönderdiği resmi bir acil mesaj, İtilaf ordularını "... tam ricat halinde [ve] Alman ilerleyişine ciddi bir direnç sergilemekten yoksun..." diye tarif eder. Moltke, sağ kanadına güneybatıya ilerleyişi sürdürme emri verir. Bu esnada Alman Altıncı (Bavyera Veliaht Prensi Rupprecht) ve Yedinci (Heeringen) orduları, Toul ve Epinal arasındaki Moselle'e saldıracaktır.

28 Ağustos

Joffre, sonradan Dokuzuncu Ordu (Foch) denilecek bir grup daha oluşturur.

29 Ağustos

Guise muharebesi: Fransız Beşinci Ordusu (Lanrezac) saldırıya geçerek Alman İkinci Ordusu'nu (Bülow) fena hırpalar.

30 Ağustos

Alman taarruzunun esas hamlesi güney/güneydoğuya yönelir. Fransız Beşinci Ordusu ve BSK'nin yenildiğinden emin olan Moltke, Kluck ve Bülow'a Paris üzerine seferi yarıda bırakıp Alman Üçüncü Ordusu (Hausen) ile temas kurmak için güneybatıya dönmelerini emreder.

31 Ağustos

Kluck, manevrasına başlar. Hareketi İtilaf gözcüleri tarafından saptanır ve ilk raporlar Joffre'a ulaşır, fakat FGK bu karşı taarruz fırsatını hemen fark edemez.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1 Eylül

Alman Birinci Ordusu Paris'in 48 km (30 mil) yakınına kadar ulaşır. Raporlar FGK'ye akmaya devam eder, fakat İtilaf istihbaratı, bu can alıcı yön değişikliğini 3 Eylül'e kadar bir türlü teyit edemez.

2 Eylül

Moltke, Birinci Ordu'ya İkinci Ordu'nun gerisinde kademelenerek açıkta kalan Alman sağ kanadını korumasını emreder ama Kluck bu talimatı görmezden gelir ve hızlı ilerleyişini sürdürür.

3 Eylül

Alman Birinci Ordusu Marne'a ulaşır ama sağ cenahı şimdi saldırıya açık hale gelmiştir. Paris'in askeri valisi Tümgeneral Gallieni, karşı taarruz planı yapar. Joffre, karamsar Lanrezac'ı görevden alarak yerine Tümgeneral Franchet d'Esperey'i getirir.

4 Eylül

Alman Birinci Ordusu Marne'ın karşı yakasına ilerlemeye devam eder. Joffre, 7 Eylül'de bir karşı taarruz gerçekleştirmek fikrine sarılır fakat Sir John French'in buna katılmaya istekli olmadığını öğrenir.

5 Eylül

Ourcq muharebesi: Kluck'un sağ cenahındaki artçı birlikler, halen Marne'ın kuzeyindedirler. Doğu istikametinden Ourcq'a ilerleyen Fransız Altıncı Ordusu, bu Alman artçılarıyla Meaux'nun kuzeyinde savaşa tutuşur.

Morin Çayları muharebesi: Joffre'un itirazlarından sonra Sir John French nihayet karşı saldırıya katılma kararı verir. Alman Birinci Ordusu'nun öncü unsurları, Seine'in birkaç kilometre kuzeyindeki Villiers-Saint-Georges bölgesine ulaşırlar. Bu, Almanların Fransa içlerinde ulaşacakları en ileri noktadır.

6 Eylül

Ourcq muharebesi: Fransız Altıncı Ordusu ilk başta bazı başarılar sağlar ama Alman Birinci Ordusu mevzilerini korur. Kluck, iki kolordusunu ustalıkla Marne'dan karşı yakaya geri kaydırarak sağ cenahını takviye eder.

Saint-Gond bataklığı muharebesi: Fransız Dokuzuncu Ordusu, Sézanne'dan Vitry-le-François'ya dek ağır saldırıya maruz kalır ve bataklığın güneyine geri atılır.

Morin Çayları muharebesi: BSK, Grand Morin istikametinde kuzeye doğru hareket eder.

7 Eylül

Ourcq muharebesi: 600 tane taksi aracı, Paris'ten asker sevkıyatına koşularak Fransız Altıncı Ordusu'nun kuzey cenahını toparlamaya yardım ederler. Marne'ın güneyinde Kluck'un hâlâ iki kolordusu vardır; bunları kuzeye, Ourcq'a sevk eder ama bu manevra Alman Birinci ve İkinci orduları arasındaki açığı büyütür.

Saint-Gond bataklığı muharebesi: İtilaf kuvvetlerinin merkezini bozmak amacıyla Alman İkinci ve Üçüncü orduları Fransız Dokuzuncu ve Dördüncü (Langle de Cary) ordularına karşı güçlü bir saldırıya girişirler.

Morin Çayları muharebesi: BSK'nin ve Fransız Beşinci Ordusu'nun unsurları, pek dirençle karşılaşmadan yavaşça ilerlerler. BSK Petit Morin'e ulaşır. Beşinci Ordu'nun sağ kanadı, Soizy-aux-Bois'da Alman İkinci Ordusu'yla sıkı bir dövüşe başlar. Kluck'un iki kolordusunun çekilmesiyle zayıf düşen Bülow, sağ kanadını Petit Morin'in arkasına çeker.

8 Eylül

Ourcq muharebesi: Maunoury Alman sağ kanadını çevirmeye uğraşır ama hücumu çıkmaza girer. Merkez Etrépilly'yi ağır kayıplarla alır. Fransız Altıncı Ordusu Alman sağını bozmayı başaramaz ve savunma tertibatı almak zorunda kalır.

Saint-Gond bataklığı muharebesi: Muhafız Kolordusu ile Hausen'in Üçüncü Ordu'su, şiddetli bir sürpriz saldırı başlatırlar. Fransız Dokuzuncu Ordusu'nun sağ kanadını geri sürüp Fère-Champenoise'ı alırlar. Sağ kanat toparlanır ve sonraki taarruzları savuşturur ama Dokuzuncu Ordu ağır zayiat verir.

Morin Çayları muharebesi: AGK, Birinci ve İkinci ordular arasında açılan tehlikeli boşluğu kapatmak üzere Brüksel ve Maubeuge'den asker yetiştirir. Fransız Beşinci Ordusu'nun sol yanı yavaş ilerleyişine devam eder. BSK Petit Morin'i geçerek Marne'ın güney yakasına erişir. Sağ kanadının daha fazla dayanamayacağından korkan Bülow, Birinci ve İkinci orduların çok geç olmadan geri çekilmesini tavsiye eder. Franchet d'Esperey, Bülow'un sağ yanını çevirmeyi başarır.

9 Eylül

Ourcq muharebesi: Kluck ağır baskı altında kalan merkezine ve soluna geri çekilme emri verir fakat sağ tarafındaki zayıflamış Fransız Altıncı Ordusu'nu geri atmayı becerir. Günün ilerleyen saatlerinde genel duruma bakarak toptan ricat emri verir.

Saint-Gond bataklığı muharebesi: Fransız Dokuzuncu Ordusu, Mondement ve Mont Août'da durdurulur. Hausen, İkinci Ordu'nun geri çekilmekte olduğunu öğrenince derhal sağ kanadına aynısını emreder. Alman sağı geriye yönelmişken bile Moltke merkezine taarruz, soluna ise ilerleyişe devam emirleri verir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Morin Çayları muharebesi: İngiliz süvarisi Marne'dan karşıya geçişi başlatır ve sabah ortalarına doğru BSK tüm mevcuduyla karşı yakaya ulaşır. Ne var ki, Fransız Beşinci Ordusu, baskı altındaki Foch'a yardım amacıyla sağa çark ettiği için BSK'nin ilerleyişini destekleyemez. Bu esnada Alman sağ kanadı ricatını sürdürür. Bu hareket Almanlar açısından fiilen Marne Muharebesi'nde yenilgiye mal olur ve savaşta hızlı bir zafer hayallerini suya düşürür. Fakat BSK ve Fransız Beşinci Ordusu tavsayınca İtilaf kuvvetleri Alman hattını yarma şansını kaybederler.

10 Eylül

Joffre, geri çekilen Almanların ihtiyatla "takip" edilmesini emreder ve İtilaf kuvvetlerinin sol kanadı neredeyse hiç dirençle karşılaşmadan birkaç kilometre ilerler. Alman ricatının kapsamını çok geç kavrayan Joffre, daha gayretli takip emri verir.

11 Eylül

Sağ cenahları ve merkezleri toptan ricat halinde olan Almanlar, bir direniş sergileyemezler. Gelgelelim İtilaf kuvvetlerinin sol cenahı ile merkezindeki askerler tükenmiş olduklarından ceset ve terk edilmiş malzemeden geçilmeyen kırsal bölgede birkaç kilometreden fazla ileri yürüyüş yapamazlar. Joffre, İtilaf zaferini resmen duyurur.

12 Eylül

Alman birlikleri, Aisne'in ardında hazırlanmış olan mevzileri tutarlar. Alman Birinci ve İkinci orduları arasındaki boşluk nihayet kapanır.

14 Eylül

Moltke'nin yerine Falkenhayn Genelkurmay Başkanı atanır.

15 Eylül

Almanlar bu tarih itibariyle Aisne'in ardında siper almışlardır. Joffre İtilaf birliklerine takibi bırakıp sistematik savaşa hazırlanmalarını emreder. Almanlara karşı hızlı bir zafer ümidi sönmeye yüz tutar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

HASIM KOMUTANLAR

İTİLAF KOMUTANLARI

Fransızların başkumandanı, Tümgeneral **Joseph Joffre** (1852-1931) idi. Barış zamanı Yüksek Harp Konseyi başkan yardımcısı, atanmış başkumandan ve Genelkurmay Başkanı (*vice-président du Conseil Supérieur de la Guerre et généralissime désigné et chef d'état-major général de l'Armée*) konumundaydı. Savaşın patlamasıyla Kuzey ve Kuzeydoğu Harekât Bölgesi Başkumandanı (*commandant en chef du théâtre des opérations du Nord et du Nord-Est*) resmi unvanıyla muharip kuvvetlerin komutanlığına atandı. Ordu bir bütün olarak savaş bakanının emri altındaydı (1900-1914 arasında en az 13 kez bakan değişmişti).

Joffre bu makama 1911 senesinde tayin edilmişti. Siyasi amirleri kendisini diğer adaylar içinde ehven-i şer olarak değerlendirmişlerdi. İlk tercihleri olan Tümgeneral Gallieni, emekliliğine iki sene kalması nedeniyle bu görevden affını rica etmişti. Diğer iki aday siyasi kuruntulara kurban edildiler. Tümgeneral Paul Pau kendi astlarını seçme hakkını rica etti ki bir askeri darbeden ölümüne korkan siyasetçiler için bu kabul edilemezdi. Tümgeneral Edouard de Castelnau ise her çeşit dine kuşkuyla bakan bir hükümet için biraz fazla Katolikti. Gallieni, ateşli cumhuriyetçi Joffre'u destekledi; Joffre, 1895 senesinde Madagaskar'da onun emrinde bulunmuştu.

Bir mühendis olan Joffre demiryolu yapımında ustalaştığı gibi Fransa'nın kuzeydoğu sınır bölgelerinin tahkimatında çalışmıştı. Ayrıca Madagaskar'ın yanı sıra Uzakdoğu ve Batı Afrika'da da hizmet görmüştü. Esasında muharip komutandan ziyade teknik uzman ve idareci olarak şöhret bulmuştu. Bir düzen adamı olarak düzenli yemek ve iyi bir gece uykusuna büyük önem atfederdi. Her gece erkenden yatar ve hiçbir surette rahatsız edilmemesini kesin bir dille belirtirdi. Müthiş veya özgün fikirleri olan biri değildi ama öyle kişilere kulak vermesi en büyük erdemiydi. Önüne bir mesele geldiği vakit zamanını verir, dikkatlice incelerdi ve bir kez kararını verince güçlü iradesi işi sonuna kadar takip ederdi.

Savaşın arifesinde Joffre'un neredeyse bütün ordu komutanları piyade sınıfındandılar: **Augustin Dubail** (1851-1934), **Edouard de Castelnau** (1841-1944), **Fernand de Langle de Cary** (1849-1927) ve **Charles Lanrezac** (1852-1924) sırasıyla Birinci, İkinci, Dördüncü ve Beşinci orduların başındaydılar. Üçüncü Ordu'ya komuta eden topçu sınıfından **Pierre Ruffey** (1851-1928) bir istisnaydı. Joffrey savaş esnasında üç ordu daha kurma yoluna gitti. Bir diğer piyade ve 1911'deki genelkurmay başkanlığı yarışının kaybedeni olan **Paul Pau** (1848-1932), savaş ilanında hemen sonra emekliliği terk ederek Alsace Ordusu'nun başına geçti; topçu sınıfından **Michel Maunoury** (1847-1923) ve **Ferdinand Foch** (1851-1929) sırasıyla Altıncı ve Yedinci orduların kumandanlığına atandılar. Bu adamların hepsi de 1870-1871 Fransız-Alman Savaşı'nda hizmet görmüşler ama sadece Langle de Cary ve Dubail sonrasında Fransa dışında da göreve gitmişlerdi.

Pau, Ruffey ve Lanrezac, seferin çeşitli safhalarında görevden alındılar. Pau'nun Alsace Ordusu lağvedilerek birlikleri başka yerlere yollandı. Ruffey Kuzey Afrika'da hizmet etmiş bir piyade olan **Maurice Sarrail** (1856-1929) ile değiştirildi. Lanrezac'ın halefi, yine piyadeden **Louis Franchet d'Esperey** (1856-1942) idi. Evvelce Kuzey Afrika ve Hindiçin'de görev yapmış d'Esperey'e Britanyalı askerler *'desperate Frankie'* [gözükara Frank] lakabını takmışlardı. Joffre'un emrindeki ordular, Feldmeraşal **Sir John French** (1852-1929) idaresindeki Britanya Seferi Kuvvetleri (BSK) ile takviye edilmişti. Boer Savaşı'nda bir süvari kumandanı olarak şöhret bulan French, 1912'de atan-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Solda: **Fransız generalleri: Castelnau (solda), Joffre (ortada) ve Pau. Castelnau İkinci Ordu'ya komuta etti; Pau kısa bir süre Alsace Ordusu'nun başında bulundu ama Joffre tarafından görevinden alındı.**
Ortada: **Paris askeri valisi General Gallieni. 3 Eylül'de, şehre boydan boya duyurular asılmasını emretti: "Paris'i istilacıya karşı savunma görevi bana verilmiştir. Görevimi son nefesime dek ifa edeceğim."**
Sağda: **BSK Başkumandanı Feldmareşal Sir John French. Haig onun hakkında "tonton teyze... bu yüce mevki için hiç uygun değil" diye düşünüyordu.**

dığı İmparatorluk Genelkurmay Başkanlığı makamından Curragh Vakası üzerine Mart 1914'te istifa etmişti. Ne var ki, 1914 Temmuzu'nda geri çağrıldı ve BSK'nin başkumandanlığına atandı.

French'in altında çalışanlar I. Kolordu'ya kumanda eden Korgeneral **Sir Douglas Haig** (1861-1928) ile II. Kolordu Komutanı General **Sir Horace Smith-Dorrien** (1858-1930) idiler. Üçüncü bir kolordu, Korgeneral **Sir William Pulteney** (1861-1941) idaresine bırakılmak üzere muharebe esnasında kurulmaktaydı. Öte yandan Fransa'da Tümgeneral Snow'un 4. Tümen'i ile bir ilave tugay daha vardı. Süvari gücünü Tümgeneral **Edmund Allenby** (1861-1936) emrindeki bir tümen ile Tuğgeneral **Hubert Gough** (1870-1963) emrindeki üç alaydan müteşekkil "Gough Kuvveti" oluşturuyordu.

Smith-Dorrien ve Pulteney piyade, Haig ve Allenby ise süvari sınıfındandılar. Smith-Dorrien (adamları için "Smith-Doreen"), selefi Korgeneral Sir James Grierson'ın 17 Ağustos'taki ölümü üzerine komutayı henüz yeni devralmıştı. Mükemmel bir talimci ve reformcu olan Smith-Dorrien, Aldershot kumandanlığını ifa ettiği dönemde BSK'nin yüksek standartlarının temelini atmaya yardım etmişti. Öte yandan Pulteney, French'in astları arasında en az nitelikli olanıydı. Ne Sandhurst'a ne de Camberley Kurmay Okulu'na gitmişti. Kendi kurmay başkanı 1917 senesinde, "savaş boyunca hizmetinde bulunduğum en zır cahil general ki bu onun hakkında çok şey anlatıyor" sözleriyle komutanını tanımlamıştı.

ALMAN KOMUTANLARI

Marne Muharebesi'ne doğrudan dahil olan Alman generalleri, İtilaf generallerinden biraz daha yaşlılardı. Aslında hepsi de 1866 yılındaki Prusya-Avusturya savaşının emektarlarıydılar. Genelkurmay başkanı **Helmuth von Moltke** (1848-1916), haliyle bütün seferi Alman ordularının kumandanıydı. Prusya'nın 1866'da Avusturya'ya ve 1870'te Fransa'ya indirdiği ezici darbelere Genel Kurmay Başkanı sıfatıyla nezaret eden

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Solda: **Kayzer II. Wilhelm (solda) ve Genelkurmay Başkanı Helmuth von Moltke savaş öncesi manevralarda. 1 Ağustos'ta, sıkı sıkıya zaman çizelgesine bağlanmış Alman seferberlik planı için düğmeye basıldığı anda, Kayzer Fransa saldırısının durdurulup ordunun bütün olanaklarıyla Rusya'ya yüklenmesini önerdi. Bunu duyan Moltke, söylendiğine göre kalp krizi geçirdi.**
Ortada: **Birinci Ordu Komutanı Orgeneral von Kluck. Kluck daima yere serici yumruğu atmaya çalışan gayretkeş bir kumandandı: "Eğer düşmanı kendi haline bırakırsak, tamamen tükenmiş olsa bile yeniden toplaşabilir ve hareket serbestisi kazanıp taarruz gücünü kendinde bulabilir. Onu Seine'in öteki tarafına atarak Birinci ve İkinci ordulara Paris'e yönelmeleri için vakit tanımak hâlâ mümkündür."**
Sağda: **İkinci Ordu Komutanı Orgeneral von Bülow. Marne'da zaferin ıskalanmasından kimin mesul olduğuna dair Bülow'un hiç şüphesi yoktu: "III. ve IX. kolorduların güpegündüz geri çekilmeleri, Fransızlar için zafer demekti."**

"Büyük" Moltke'nin yeğeniydi ve adaşı amcasından ayırt edilmesi için kendisine "Genç" Moltke denirdi. Yeğen Moltke makamına 1906 senesinde atandığında selefi Schlieffen'in savaş planını devraldı. Ne var ki, sağlığı bozuktu ve daha 1 Ağustos günü kalp krizi geçirmişti.

Moltke'nin Alman sağ kanadındaki kumandanları, orgeneraller **Baron Alexander von Kluck** (1864-1934), **Karl von Bülow** (1846-1921) ve **Max von Hausen** (1846-1922) idi. Kluck sağ yandaki Birinci Ordu'yu, Bülow sol yandaki İkinci Ordu'yu, Hausen ise İkinci Ordu'nun önünde yer alan, sabık Saksonya Krallığı ordusundan müteşekkil Üçüncü Ordu'yu idare ediyordu. Barış zamanı tatbikatlarında sergiledikleri performansa nazaran bu üçü arasında savaş öncesinin en namlı generali Bülow'du; hatta 1906'daki Genelkurmay Başkanlığı ataması sırasında Moltke'ye rakip olmuştu. Ne var ki savaş alanında tedbirli bir kumandan profili çizdi. Gözü pek Kluck'a göre biraz fazla tedbirli olduğu kesindi; öyle ki Kluck, Moltke ve Bülow'un ihtiyatlı tavırları karşısında çileden çıkacaktı. Meslektaşlarına göre daha mütevazı bir aileden gelen Kluck, Harp Akademisi'ne (*Kriegsakademie*) gitmeyen tek ordu kumandanıydı. Öte yandan daha seçkin bir şecereye sahip bulunan Hausen, 1902-1914 arasında Sakson savaş bakanı olarak hizmet etmiş ve kısa bir süre Saksonya başbakanı olmuştu.

Alman sol kanadında ise **Württemberg Grandükü Albrecht** (1865-1939), **Alman Veliaht Prensi Wilhelm** (1882-1951), **Bavyera Veliaht Prensi Rupprecht** (1869-1955) ve Orgeneral **Josias von Heeringen** (1850-1926), sırasıyla Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci orduların başındaydılar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

HASIM KUVVETLER

İTİLAF KUVVETLERİ

Siyasi baskılar ve antlaşma yükümlülükleri şüphesiz Fransızları 1914'te saldırı savaşına zorluyordu. Gelgelelim, Fransız sahra hizmeti nizamnamesi de bu durumda önemli bir paya sahipti. Ekim 1913 düzenlemeleri tartışmaya yer bırakmamaktaydı: "Fransız ordusu geleneklerine döner ve taarruz ilkesinden başka bir harekât tarzı kabul etmez... sadece taarruz olumlu sonuçlar verir." Nizamname savaşma azminin önemini vurgulayarak aynı minvalde devam eder: "Muharebeler bütün ahlaki çekişmelerin üstündedir. Zafer umudu tükenince yenilgi kaçınılmaz olur. Başarı daha az kayıp veren tarafa değil en sarsılmaz azmin ve en yüksek manevi gücün sahibine gider." Savunma ise "düşmanı ancak belli bir süre için yavaşlatır; ama asla başarı kazanamaz."

Joffre bu nizamnamenin ardındaki mühim insanlardandı ve ayrıca muharebenin sevk ve idaresinde ordu kumandanlarının kendilerinden talep edilen "en yüce gayreti" sergilemeleri hususunda ısrar edebileceği bir konumdaydı. Ama Joffre ancak yanı başındaki astlarını etkileyebildi. Ordu, barış zamanında yeni nizamnameye uygun kapsamlı tatbikat yapma fırsatına erişememişti. Nizamnamenin barındırdığı fikirler emir-komuta zincirinin aşağı kademelerine acaba ne kadar nüfuz etmiş ve anlaşılmıştı?

Muharebe başladığı vakit Fransız piyade hücumlarının topçu desteğinden yoksun yapılmış olduğu hususuna dair gözlemler, her subayın yeni düsturları anlamış olmadığını düşündürmektedir. Nizamnameye göre başarıda topçunun hayati rolü vardı; vazifesi saldırıyı hazırlamak değil desteklemekti. Topçu aslen saldırı esnasında ateş açacak ve piyade hücumuyla aynı hedefleri nişangâhına koyacaktı. Düşman mevzileri saldırı öncesinde uzun uzadıya ateş altına alınmayacaktı zira bu gereksiz mermi sarfiyatı diye tarif ediliyordu. 1897 senesinde hizmete sokulan 75 mm'lik Fransız sahra topu, kusursuz bir silahtı. 11 km'lik azami menziliyle, 77 mm'lik

Sahrada bir Fransız karargâhı. 17. yüzyılın efsane başkomutanı Mareşal Turenne'in günlerinden beri her generalin aşina olduğu bu manzarada, atlı ve bisikletli postalar taşıyacakları emirleri bekliyorlar. Marne, mesafelerin generallere ateş hattındaki birliklerini görme imkânı tanıyacak kadar küçük olduğu son muharebelerden biriydi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

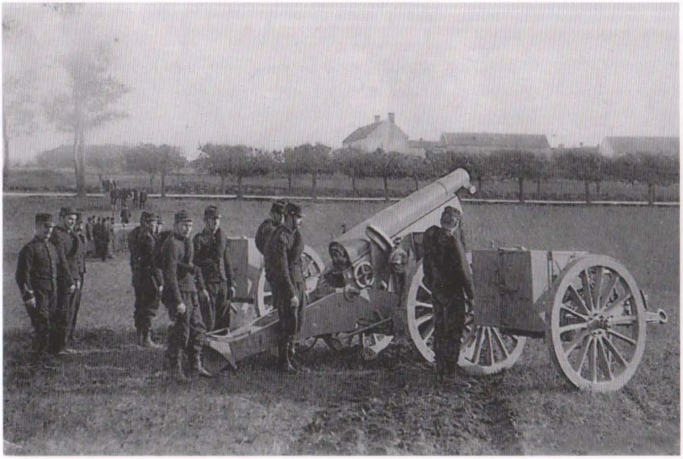

Solda: **Avcı tertibinde ilerleyen Fransız piyadeleri. Bu resmin savaş öncesi manevralarda çekilmiş olduğu neredeyse kesindir fakat arka plan, muharebenin yapıldığı arazi yapısıyla büyük oranda örtüşmektedir.**
Sağda: **Bir Fransız 75 mm'lik topu ateş halinde. Geri tepmeyle başa çıkmak için hidrolik sistemin kullanılması, istisnai derecede isabetli ve seri atış yapan bir silah meydana çıkardı. Gelgelelim, savaşın ileri safhalarında Fransızlar Alman siper sistemini yarıp geçmeye azmettikleri vakit anladılar ki yatay mermi yollu bu silahın faydası ancak dikenli telleri parçalamakla sınırlıydı.**

Alman muadilini geride bırakmaktaydı. Dakikada azami 28 mermiye ulaşan atış hızı bir iftihar vesilesiydi. Sahra şartlarında ise bu atış hızı nadiren denendi; en fazla 5-6 km'lik bir mesafe daha gerçekçi bir menzil olarak tayin edilirken vazife mürettebata çok eziyetli olmasın diye atış sürati dakikada 6 mermiye düşürülmüştü.

Sahra topları bir mukavemet kaynağı olduklarını ispatlamalarına rağmen Fransızlar daha ağır kalibrelerde, bilhassa da obüslerde eksik kalıyorlardı. Hız ve harekete bu kadar önem atfeden bir taktik/stratejik sistemde bazı kıdemli subaylar orduyu ağır toplarla külfet altına sokmakta isteksizlerdi. Kıdemli topçu subaylarının da dahil olduğu bir başka hizip ise kalibre çeşitliliğine karşı çıkıyordu. 105 mm'lik yeni bir hafif obüs teklif edildiğinde bu hizip, tadil edilmiş mühimmat kullanacak bir 75 mm'lik önerdi. Bu başarı geti-

Bir 155 mm CTR obüs. 1906'da hizmete alınan 155, 75'in çoğu özelliğini, bilhassa da geri tepme mekanizmasını içeriyordu. Fakat o kadar ağırdı ki, herhangi bir yere iki parça halinde taşınması gerekiyor ve atışa hazır hale gelmesi on dakika alıyordu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Neredeyse bütün toplar at koşuluydu. Öte yandan, Fransız 4. Topçu Alayı'nın 120'liklerinden bir grup (iki batarya), cephane arabalarıyla beraber, Panhard Châtillon K13 kamyonları ile çekiliyorlardı. Toplar artık eskisi gibi namlu ve kundak ayrı değil tek parça halde taşınabilirlerdi fakat toplam yük hâlâ çok ağırdı ve nakliyat ağır giden bir iş olarak kaldı.

ren bir taviz olmadı ve neticede savaşın başlangıcında, Fransızların elinde pek az ağır silah bulunuyordu.

Ne var ki hücumun asıl yükü topçunun üzerinde değildi. Nizamname bu konuda da açıktır: "Hasmı mevzilerinden söküp çıkarmak için piyade hücumu şarttır." Piyadenin "ana silahı" ise süngüydü. Düşman mevzileri top ve tüfek ateşiyle gevşetildikten sonra Fransız piyadesi süngü takarak borazan eşliğinde düşmanın üzerine atılıp üstün cesaret ve azim gücüyle zafere ulaşacaktı.

Üç tabur ihtiva eden bir piyade alayının itibari mevcudu, altı makineli tüfek ile desteklenmiş 3.400 erdi. Her piyade alayı ayrıca seferberlik zamanı iki taburlu bir ihtiyat alayı kurardı. Piyade neferleri 8 mm'lik 1893 model Lebel tüfeği taşırdı. Bu tüfek, toplam 8 atımlı bir silindir şarjör ile besleniyor ve şarjör boşaldığında mermilerinin teker teker doldurulması gerekiyordu.

Bir tümen iki tugaya taksim olunmuş dört piyade alayı, her biri dört namlu içeren dokuz bataryadan müteşekkil bir topçu alayı, bir süvari taburu (çoğunlukla husar veya atlı avcı) ve bir istihkâm bölüğünden ibaretti. Seferberlik planı böyle 46 tümenin kurulmasını öngörüyordu. İlaveten her biri üç ihtiyat piyade alayına sahip 25 ihtiyat tümeni daha oluşturuldu. Tamamen mahalli savunma maksatlı olarak yaşı geçkin erlerden on iki tümen daha kuruldu. Bu birliklerin süvari gücü topçu gücüne göre daha yüksekti ve esasen istihkâm bölükleri içermezlerdi.

Solda: **Abartılı bıyıklarıyla bir grup zuhaf, 3. Zuhaf Alayı. Kosantina (Constantinois) bölgesinden Cezayirlilerin oluşturduğu 3. ZA, 45. Piyade Tümeni'ne mensup bulunan 3. Mürettep Zuhaf Alayı'na üç tabur –1., 5. ve 11.– vermişti.**
Sağda: **Cezayirli Nişancılar yürüyüş halinde. Savaşa açık mavi ve beyaz üniformaları ile giden bu adamlar, Kuzey Afrika çöllerindeki seferler için tasarlanan son derece ağır denklerini de taşımaktaydılar.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Solda: **Senlis'den geçen Fransız Dragonları. Her alayın kılıçlı taburları, 1883'ten itibaren mızrakla donatılmışlardı.**
Sağda: **Ayırt edici kır atlara binmiş Afrika Avcıları'ndan (*Chasseurs d'Afrique*) bir devriye kolu Senlis'de. 1. ve 2. alaylardan ikişer süvari taburunun teşkil ettiği bir mürettep alay, muharebede 45. Piyade Tümeni'nin süvari gücü olarak hizmet gördü.**

Bir kolorduda iki piyade tümeni bulunmaktaydı. Bunlardan başka iki ihtiyat piyade alayı, bir süvari alayı, 12 bataryalı bir topçu alayı ve dört istihkâm bölüğü barındırırdı. Bu durumda her kolordu toplam 40.000 nefer, 56 makineli tüfek ve 120 tane 75 mm'lik sahra topundan ibaret bir güce erişiyordu. On iki ihtiyat tümeninin her biri iki tümenlik "gruplar" halinde organize edilmişlerdi fakat bu gruplara başkaca bir destek unsuru verilmemişti. Fransızlar 21 tane havacılık taburunu beş seferi orduya iliştirmişler ve ilaveten 2. ve 4. Süvari tümenlerine iki uçak verilmişti. Paris Askeri Valiliği'ne de bir miktar hava aracı tahsis edildi.

BSK, Kıta Avrupası standartlarına nispetle çok küçüktü. Bu aşamada, her biri fazladan birer tugay içeren beş piyade tümeni ve bir süvari tümeninden ibaretti. Britanya'da henüz zorunlu asker celbi başlamadığından BSK'nin bütün personeli meslekten askerdi. Çoğu, savaştan önce harp tecrübesi kazanmış adamlardı ama hepsi de koloni savaşlarında tecrübe edinmişlerdi. Kıta Avrupası'ndan birçok uzman, bu tarz bir tecrübenin Avrupa haritasındaki bir çatışmada pek hükmü olmadığına inanıyorlardı. Diğer yandan, kolonyal tecrübenin de kendine göre üstünlükleri vardı. İyi nişan almanın faydasını söz konusu tecrübe ile öğrenen bu askerler, sayıca zafiyetlerini yüksek isabetli atışlarla telafi ettiler. Ama hedefe tam isabet BSK için kendi başına bir amaç değildi. Tıpkı Fransızlar (ve de Almanlar) gibi İngilizler de taarruzun değerine inanmaktaydılar. Savaş öncesi talim rehberine göre "ister top, ister makineli tüfek veya piyade ateşiyle olsun, saldırı esnasında açılan ateşin amacı göğüs göğüse muharebe noktasına ilerlemeyi mümkün kılmak için düşmanı bunaltmaktı."

Her piyade tümeni üç tugay –her biri dört tabur–, 12 seyyar (hafif) batarya, üç muhasara (ağır top) bataryası ve iki istihkâm bölüğünden oluşmaktaydı. Her piyade taburu kâğıt üzerinde 1.007 ere sahip bulunduğundan toplam tümen mevcudu neredeyse 18.000 ere ulaşıyordu fakat bazı taburlar (mesela önceden Mons ve Le Cateau'da savaşmış olanlar), resmi mevcutlarının yarısına düşmüşlerdi. Seferberlik üzerine her tabur, ihtiyat erleri ile eski gücüne yükseltildi.

BSK'nin arkasında hiç ihtiyat yok gibiydi. Savaş başlangıcında bir sürü adam orduya yazılmak için sıraya girmişti ama bu aşamada henüz talime başlamamışlardı. Kalan Nizamiye taburlarınında hepsi müsait değildi; zira Britanya İmparatorluğu'nun her yanında garnizon görevine ayrılmışlardı. Diğer bir ihtiyat insan gücü kaynağı daha vardı: Yurtiçi Kuvvetleri'nin [*Territorial Force*] yarı zamanlı askerleri. Ama hükümet bunları Fransa'da konuşlandırmakta oldukça isteksizdi. Bu kuruluş aslen anayurt savunmasını hedeflediğinden mensuplarının doğrudan muharebe deneyimleri yoktu.

İngiliz askerlerinin standart silahı, "Kısa [Namlulu], Şarjörlü Lee-Enfield" (Short, Magazine, Lee-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Solda: **Alman topçusu çatışmada. Stereoskopik mesafe ölçer taşıyan rasatçılar, bir saman yığınının tepesinde nazik bir pozisyona yerleşmişler.**
Sağda: **Bir Alman muhabere müfrezesi. Her tümen ve kolordu bir telgraf müfrezesi ihtiva ettiği gibi her orduda ayrıca bir radyo birimi bulunuyordu. Radyo sinyalleri en iyi durumda bile istikrarsız şekilde alınmaktaydı. Bu durum, Alman Genelkurmay Karargâhı'nın muharebeyi Lüksemburg'dan izlemesini güçleştiren sorunlardan biriydi. Moltke'yi ordu kumandanlarına bağlayan iş görür bir radyo şebekesi ancak 9 Eylül tarihinde kurulabildi.**

Enfield, ks. SMLE) tüfeğiydi. Beş atımlık fişek demeti kullanan bu silahın yaklaşık 2.300 metre azami menzili vardı. Her taburda ayrıca iki makineli tüfek bulunurdu. Seyyar topçunun ana silahı, 18 funtluk (87 mm) sahra topuydu. Azami 10 km menzili bulunan bu silah, dakikada en fazla 15-20 mermi atış süratine sahipti (normal hızı ise dört ila sekiz atımdı). Fransızların aksine İngilizler, obüslerin manevra savaşında dahi değerini koruduğunun farkındaydılar. Her tümende, yaklaşık 6 km menzili bulunan 4,5 pusluk (114 mm) obüsten on sekiz tane ve takriben 10 km menzilli 60 funtluk (127 mm) ağır toplardan bir batarya bulunmaktaydı. Kraliyet Havacılık Kıtası'ndan [Royal Flying Corps – RFC] dört filo da BSK'ye eşlik etmekteydi.

ALMAN KUVVETLERİ

Hasımları gibi Alman ordusu da taarruz düsturuna ve saldıran tarafın "maneviyat üstünlüğüne" büyük önem atfediyordu. Almanların gözünde de zaferin anahtarı ateş üstünlüğünü kurmaktan geçiyordu: "Modern piyade savaşı, ateş üstünlüğü için girişilen uzun ve sıkı bir mücadele özelliği taşır. Hücum eden tarafın avcı hattı, arazi şartları ve bitki örtüsünden dikkatle yararlanarak ancak yavaşça ilerleyebilir."

Üç tabur ve bir makineli tüfek bölüğü (altı silah) içeren Alman piyade alayı, kâğıt üzerinde her sınıftan 3.200 askere erişiyordu; ancak Marne Muharebesi'ne gelindiğinde bunların çoğunda mevcutlar oldukça düşmüş; her bir alay artık 1.500 ila 2.000 mevcuda inmişti. Seferberlik zamanı ihtiyatlar ya asıl alaylarına katıldılar veyahut da ihtiyat alaylarından birine gönderildiler. Bu ihtiyat alaylarının kuruluşları genelde Nizamiye alayları gibiydi fakat birçoğu makineli tüfek bölüğünden yoksunken bazılarının da üçüncü taburu bulunmamaktaydı. Alman tüfeği, beşli mermi demetiyle beslenen kutu şarjörlü "Gewehr 98" Mavzer idi.

Fransız muadili gibi Alman topçusu da hazırlık bombardımanı ile cephaneyi "çarçur" etmektense piyade hücumuna ateş desteği sağlamak fikrini benimsemişti. Seyyar topçu alaylarının baş silahı, 77 mm'lik FK 96 n/A sahra topuydu. Azami menzili 7.800 metre olan bu silah, dakikada sekiz kez ateş edebilmekteydi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

(fiili şartlar altında menzili tabii ki daha kısaydı ve arazide 4.400 metre uzun mesafe kabul ediliyordu). Ne var ki tıpkı İngilizler gibi Almanlar da hafif obüslerden yararlandılar: Her tümenin topçusunda bir alay, 105 mm'lik IFH 98/09 silahıyla teçhiz edilmişti. Alman topçusu tümen seviyesinde düzenlendiği için hücum esnasında değişen şartlara daha kolay intibak edebildi.

Her Nizamiye tümeni, iki tugayda toplanmış dört piyade alayı, iki topçu alayı (12 batarya), bir süvari alayı ve iki istihkâm bölüğünden müteşekkildi. Normalde seferberlik esnasında her kolordudaki bir tümene fazladan bir avcı (*Jäger*, yani hafif piyade) taburu daha verilirdi ama bunlar süvariye iliştirilmek üzere zaman içerisinde geri alındılar. İhtiyat tümenleri genellikle top (sadece altı batarya) ve süvari yönünden daha zayıflardı fakat hepsinin durumu bir değildi.

İki piyade tümeni, iki muhasara bataryası (150 mm veya 210 mm) ve bir hava filosu bir kolordu teşkil ederdi. Bu durumda her kolordunun kâğıt üzerindeki gücü 25.000 asker (24 tabur), 48 tane makineli tüfek, 108 tane 77 mm'lik sahra topu, 36 tane 105 mm'lik hafif obüs ve 16 tane 150 mm'lik veya 210 mm'lik ağır obüsten ibaretti. Kolordu topçu bataryaları, tümenlere bağlı alayların takviyesi için ihtiyat görevi görüyorlardı. İhtiyat kolordularının destek silahları dikkat çekecek derecede zayıf kaçıyordu. Bütün süvari kolordularına topçular ve istihkâmcılar iliştirilmişti ama piyade birlikleri yoktu. Sefer esnasında bir dizi avcı taburu, bu eksikliği gidermek amacıyla süvari kolordularına kaydırıldı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

MUHAREBE CETVELLERİ

İTİLAF MUHAREBE CETVELİ

BEŞİNCİ ORDU (GENERAL FRANCHET D'ESPEREY)

I. Kolordu (Gen. Deligny)
- 201. ve 284. Piyade alayları, 384. Mürettep İhtiyat Piyade Alayı
- 1. Piyade Tümeni (Gen. Gallet)
- 2. Piyade Tümeni (8 Eylül'e kadar Gen. Deligny, sonra Albay Garnier-Duplessis)

III. Kolordu (Gen. Hache)
- 239. ve 274. Piyade alayları
- 5. Piyade Tümeni (Gen. Mangin)
- 6. Piyade Tümeni (Gen. Pétain)
- 37. Piyade Tümeni (Gen. Comby) (11 Eylül'e kadar, sonra Altıncı Ordu'da)

X. Kolordu (Gen. Desforges) (9-11 Eylül'de Dokuzuncu Ordu'ya verildi)
- 241. ve 270. Piyade alayları
- 19. Piyade Tümeni (11 Eylül'e dek Gen. Bailly, sonra Gen. Bonnier)
- 20. Piyade Tümeni (Gen. Rogerie)
- 51. İhtiyat Tümeni (Gen. Boutegourd)

XVIII. Kolordu (Gen. de Maud'huy)
- 218. ve 249. Piyade alayları
- 35. Piyade Tümeni (Gen. Marjoulet)
- 36. Piyade Tümeni (Gen. Jouannic)
- 38. Piyade Tümeni (Gen. Schwartz)

IV. İhtiyat Tümenleri Grubu (Gen. Valabrègue)
- 48. Yaya Avcı Taburu
- 53. Piyade Tümeni (7 Eylül'e kadar Gen. Perruchon, sonra Gen. Journée)
- 69. Piyade Tümeni (12 Eylül'e kadar Gen. Le Gros, sonra Gen. Néraud)

Süvari Kolordusu (Gen. Conneau)
- 45. Piyade Alayı
- 4. Süvari Tümeni (Gen. Abobeau)
- 8. Süvari Tümeni (Gen. Baratier)
- 10. Süvari Tümeni (Gen. Grellet)

ALTINCI ORDU (GEN. MAUNOURY)
- 37. Piyade Tümeni (Gen. Comby) (III. Kolordu'dan, 11 Eylül)
- 45. Piyade Tümeni (Gen. Drude)
- 62. İhtiyat Tümeni (Gen. Ganeval) (8-11 Eylül)
- Fas Tugayı (Gen. Ditte)

IV. Kolordu (Gen. Boëlle) (7 Eylül'den itibaren)
- 315. ve 317. Piyade alayları
- 7. Piyade Tümeni (Gen. de Trentinian)
- 8. Piyade Tümeni (Gen. de Lartigue) (ordu komutası altında, 7-9 Eylül)

VII. Kolordu (Gen. Vautier)
- 352. Piyade A., 45. ve 55. Yaya Avcı taburları, 47., 63., 64. ve 67. Alp Avcı[1] taburları
- 14. Piyade Tümeni (Gen. de Villaret)
- 63. İhtiyat Tümeni (Gen. Lombard)

V. İhtiyat Tümenleri Grubu (Gen. Beaudenom de Lamaze)
- 55. İhtiyat Tümeni (Gen. Leguay)
- 56. İhtiyat Tümeni (Gen. de Dartein)

VI. İhtiyat Tümenleri Grubu (Gen. Eberner) (11 Eylül'den itibaren)
- 61. İhtiyat Tümeni (Gen. Déprez)
- 62. İhtiyat Tümeni (Gen. Ganeval)
- Sipahi Tugayı (Albay Martin du Bouillon) (10 Eylül'den itibaren)

Süvari Kolordusu (8 Eylül'e kadar Gen. Sordet, sonra Gen. Bridoux)
- 1. Süvari Tümeni (Gen. Buisson)
- 3. Süvari Tümeni (Gen. de Lastours)
- 5. Süvari Tümeni (10 Eylül'e kadar Gen. Bridoux, sonra Gen. Lallemand du Marais)

DOKUZUNCU ORDU (6 EYLÜL'E KADAR FOCH'UN MÜFREZ ORDUSU) (GEN. FOCH)
- 9. Süvari Tümeni (Gen. de l'Espée) (10 Eylül'e kadar)
- 42. Piyade Tümeni (Gen. Grossetti)

IX. Kolordu (Gen. Dubois)
- 268. ve 290. Piyade alayları
- 17. Piyade Tümeni (Gen. Moussy)
- Fas Tümeni (Gen. Humbert)
- 52. İhtiyat Tümeni (Gen. Battesti)
- 18. Piyade Tümeni (Gen. Lefèvre)

X. Kolordu (Beşinci Ordu'dan, 9-11 Eylül)

XI. Kolordu (Gen. Eydoux) (Beşinci Ordu'dan, 8 Eylül)
- 293. ve 337. Piyade alayları

[1] Alp Avcıları (*Chasseurs Alpins*): Fransız ordusunun engebeli araziler ile dağlarda savaşmakta ustalaşmış birlikleri – e.n.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

21. Piyade Tümeni (Gen. Radiguet)
22. Piyade Tümeni (Gen. Pambet)
60. İhtiyat Tümeni (Gen. Joppé)

XXI. Kolordu (Gen. Maistre)
13. Piyade Tümeni (Gen. Baquet)
43. Piyade Tümeni (Gen. Languetot)

BRİTANYA SEFERİ KUVVETLERİ (FELDMAREŞAL SIR JOHN FRENCH)
Süvari Tümeni (Tümgeneral Allenby)
5. Süvari Tugayı/Gough'un Kumandanlığı (Tuğgen. Gough)

I. Kolordu (Korgen. Sir Douglas Haig)
1. Tümen (Tümgen. Lomax)
2. Tümen (Tümgen. Monro)

II. Kolordu (Gen. Sir Horace Smith-Dorrien)
3. Tümen (Tümgen. Hamilton)
5. Tümen (Tümgen. Fergusson)

III. Kolordu (Korgen. Pulteney)
4. Tümen (9 Eylül'e kadar Tümgen. Snow, sonra Tuğgen. H. Wilson)
19. Tugay (Tümgen. Drummond)

ALMAN MUHAREBE CETVELİ

BİRİNCİ ORDU (ORGEN. VON KLUCK)
II. Kolordu (Piyade Korgen.[2] von Linsingen)
3. Piyade Tümeni (Korgen. Von Trossel)
4. Piyade Tümeni (Korgen. Von Pannewitz)

III. Kolordu (Piyade Korgen. von Lochow)
5. Piyade Tümeni (Korgen. Wichura)
6. Piyade Tümeni (Tümgen. Herhudt von Rohden)

IV. Kolordu (Piyade Korgen. Sixt von Arnim)
7. Piyade Tümeni (Korgen. Riedel)
8. Piyade Tümeni (Tümgen. Hildebrandt)

IX. Kolordu (Piyade Korgen. von Quast)
17. Piyade Tümeni (Korgen. Von Bauer)
18. Piyade Tümeni (Korgen. Von Kluge)

IV. İhtiyat Kolordusu (Topçu Korgen. von Gronau)
7. İhtiyat Tümeni (Korgen. Kont von Scwerin)
22. İhtiyat Tümeni (Korgen. Riemann)

II. Süvari Yüksek Kumandanlığı (Süvari Korgen. von der Marwitz)
3., 4., 7. ve 9. Avcı taburları
2. Süvari Tümeni (Tümgen. Baron von Krane)
4. Süvari Tümeni (Korgen. von Garnier)
9. Süvari Tümeni (Tümgen. Kont Eberhard von Schmettow)

ÖNEMLİ NOT: Bu orduya mensup bulunan III. İhtiyat Kolordusu ile 11. ve 27. Mürettep Landwehr[3] tugayları, ikmal hatlarını muhafazayla vazifeli olduklarından muharebeye katılmadılar; IX. İhtiyat Kolordusu ise hâlâ Almanya'daydı.

İKİNCİ ORDU (ORGEN. VON BÜLOW)
Muhafız Kolordusu (Piyade Korgen. Baron von Plattenberg)
1. Muhafız Piyade Tümeni (Korgen. von Hutier)
2. Muhafız Piyade Tümeni (Korgen. von Winckler)

VII. Kolordu (Süvari Korgen. von Einem)
13. Piyade Tümeni (Korgen. von dem Borne)
14. Piyade Tümeni (Korgen. Fleck)

X. Kolordu (Piyade Korgen. von Emmich)
19. Piyade Tümeni (Korgen. Hoffman)
20. Piyade Tümeni (Korgen. Schmundt)

X. İhtiyat Kolordusu (Piyade Korgen. von Eben)
2. Muhafız İhtiyat Tümeni (Piyade Gen. Baron von Sußkind)
19. İhtiyat Tümeni (Korgen. von Bahrfeldt)

I. Süvari Yüksek Kumandanlığı (Korgen. Baron von Richthofen)
Muhafız Süvari Tümeni (Korgen. von Storch)
5. Süvari Tümeni (Tümgen. von Ilsemann)

ÖNEMLİ NOT: Bu orduya mensup bulunan VII. İhtiyat Kolordusu ile 25. ve 29. Mürettep Landwehr tugayları, ikmal hatlarını müdafaa ile vazifeli olduklarından muharebeye katılmadılar.

ÜÇÜNCÜ ORDU (ORGEN. BARON VON HAUSEN)
XII. Kolordu (Piyade Korgen. d'Elsa)
23. Piyade Tümeni (Korgen. Baron von Lindenau)
32. Piyade Tümeni (Korgen. Edler von der Planitz)

XII. İhtiyat Kolordusu (Topçu Korgen. von Kirchbach)
47. Mürettep Landwehr Tugayı
23. İhtiyat Tümeni (Korgen. von Larisch)
24. İhtiyat Tümeni (Korgen. von Ehrenthal) (Givet'de; 7 Eylül'e kadar kıtasına katılmadı)

ÖNEMLİ NOT: XIX. Kolordu bu ordunun parçası olduğu halde Fransız Dördüncü Ordusu'nun karşısında bulunuyordu.

---

2 Piyade Korgeneral (*General der Infanterie*) ile topçu ve süvarideki denkleri (*General der Artillerie* ve *General der Kavallerie*), İmparatorluk ile Üçüncü Reich döneminde Alman ordusuna has üçüncü en yüksek komutanlık mevkileriydi. Türkiye'de Alman sisteminin benimsendiği Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerinde bu rütbenin yaklaşık karşılığı Ordu Müfettişi idi – e.n.

3 Mürettep (Fr. *de Marche*, Alm. *Gemische*), çeşitli kıtalardan tefrik edilmiş birliklerle teşkil edilen toplama ve geçici birimleri belirtir bir sıfattır. Landwehr ise Osmanlı askeriyesindeki Redif Ordusu'na model teşkil etmiş bulunan Alman yedek kuvvetidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

HASIMLARIN PLANLARI

Sınır muharebelerindeki Fransız taarruzlarının başarısızlığı, Joffre'u seçeneklerini gözden geçirmeye zorladı. Fransız başkomutanı, Alman yürüyüşünün kat ettiği ilerlemeyi izlerken düşmanın sağına darbe indirme fırsatı belirdiğini fark etti. Doğu Fransa'nın ağaçlık tepeleri ve vadilerine karşın Kuzey Fransa'ya nispeten engebesiz bir kırsal hâkimdi. Joffre, Alman ordusunun açıkta kalan sağ yanında, en başta da Amiens civarında, 25 Ağustos'tan itibaren güçlerini toplamaya başladı. Bu birlikler ileride Altıncı Ordu'nun çekirdeğini oluşturacaklardı. Çoğu, Alsace'da konuşlu Fransız sağ kanadından nakledilmişlerdi. Bu ihtilaflı yörede düşman, Moselle boyunca uzanan kale hattını delip geçmek adına hiçbir şey yapamamıştı ve Dieuze ile Lunéville dolaylarında yoğunlaşan Alman Altıncı Ordusu (Rupprecht) ile bilhassa Yedinci Ordu (Heeringen), düzgün mevzilenmiş topçu tarafından geri sürülmüşlerdi.

Moltke, Joffre'un sağdan sola asker kaydırdığının gayet iyi farkındaydı ve bu birlik nakli tesirini göstermeden kesin darbeyi indirmenin çaresini arıyordu. Yenilgiyi kabullenen düşmanın tam ricat hali olarak değerlendirdiği durumundan cesaret alarak 27 Ağustos'ta bütün cephelerden hücuma geçmeye karar verdi. Birinci Ordu (Kluck) batıya doğru Fransız başkentinin yakınlarına erişirken İkinci Ordu (Bülow) doğrudan şehri hedef alacaktı. Üçüncü (Hausen), Dördüncü (Grandük Albrecht) ve Beşinci (Veliaht Prens Wilhelm) ordular, Château-Thierry-Epernay-Vitry-le-François hattına doğru yol alacaklardı. Bu esnada Altıncı ve Yedinci ordular Moselle boyunca saldıracak ve Toul ile Epinal arasından sızacaklardı.

Gelgelelim Alman hattında boşluklar oluşmaya başladı. İlerleyişin bedeli hissediliyordu. Evvelce Belçika'da iki ihtiyat kolordusu, Anvers'i ve Brüksel garnizonunu perdelemek için geride bırakılmıştı. Ko-

"Berlin yolunda" Lyon'da üslenmiş XIV. Kolordu'nun idari birimlerine mensup bu adamlar, Alman başkentinin yakınından bile geçemeyeceklerdi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kraliyet Seyyar Topçusu'ndan 49. Batarya'nın 18 - funtluk topları bir Fransız kasabasından geçiyor.

lorduya bedel bir başka kıta ise Meuse üzerindeki Givet ile Maubeuge kasabalarını kuşatmaktaydı. Sonra 25 Ağustos'ta doğudan Rusların yaklaştığına dair ürkütücü haberler geldi. Moltke, sınır muharebelerinden kesin zaferle çıktığına emin olarak ve Doğu Cephesi'ndeki Alman güçlerini takviye etmesi yönündeki kayda değer siyasi baskı karşısında İkinci ve Üçüncü ordulardan birer kolordu ayırıp Doğu Prusya'ya gönderdi.

Elde kalan birlikler, asli görevlerini yerine getirmenin yanı sıra oluşan boşlukları da örtmek zorundaydılar. Hausen'in askerleri günde ortalama 23 km, Kluck'un birlikleri de 30 km yürüyorlardı ama Belçikalılar düşman işgalinden önce demiryolu altyapısının çoğunu tahrip ettiklerinden, Alman iaşe katarları kıtaların ilerleyişine ayak uyduramadılar. Atlar tarlada ekili hububattan otlanırken erler günlerce çiğ havuç ve lahanaya talim ettiler.

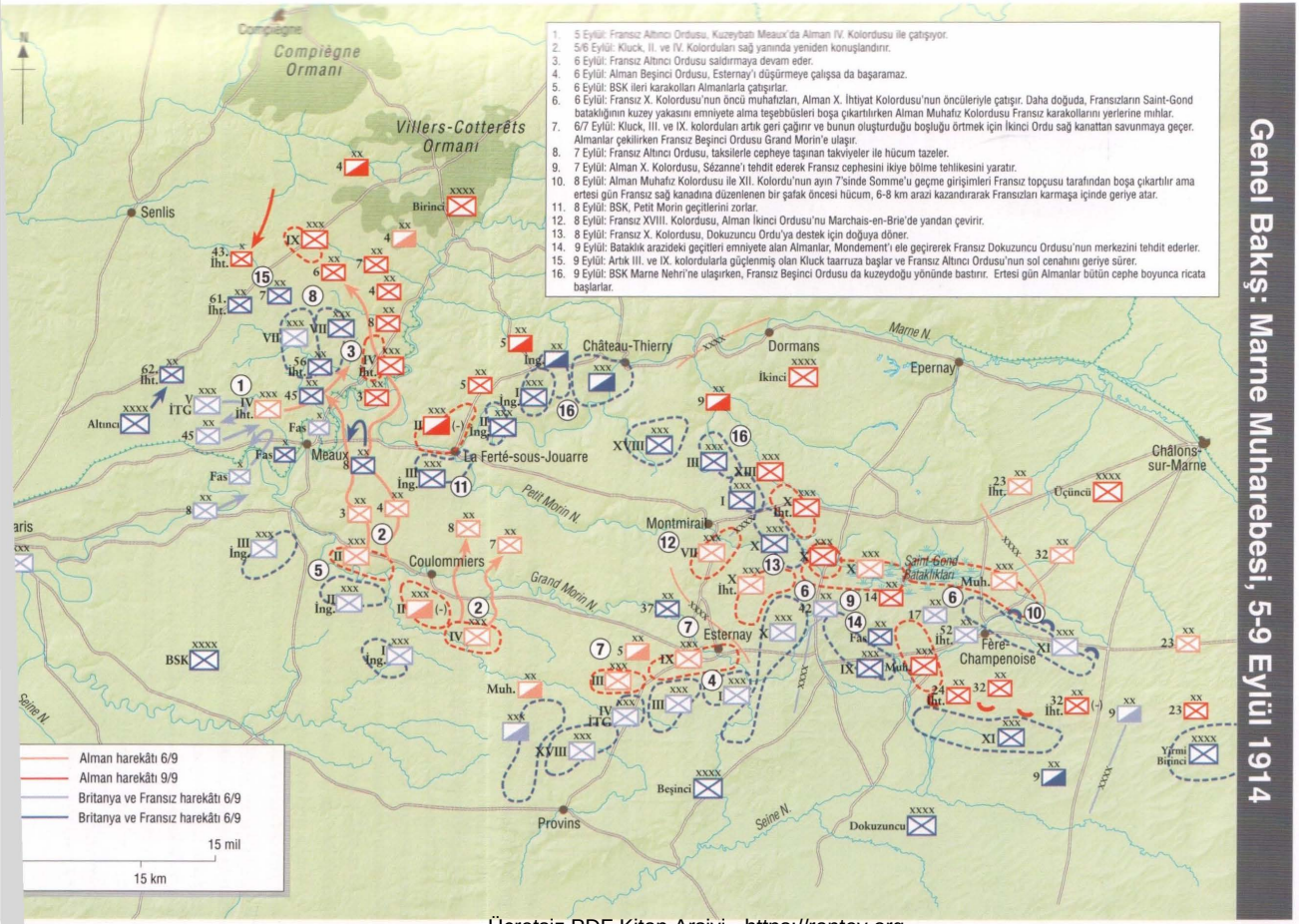
Alman sağ kanadı güneybatı ekseninde yürüyüşünü sürdürürken, Moltke'nin verdiği emirlerin mantığı asıl taarruz hamlesini güney ve güneydoğuya kaydırıyordu. Moselle boyunca devam eden hücumlar –ve de burada rastlanılan sert mukavemet– Alman Dördüncü ve Beşinci ordularının gitgide o tarafa çark etmelerine yol açtı. Amaç, Fransa'nın doğu tabyalarına geriden saldırarak Altıncı ve Yedinci ordular üzerindeki baskıyı bertaraf etmekti. Merkezdeki Hausen, sağındaki Bülow ile irtibat kurmakta artık zorlanıyordu. Birinci ve İkinci ordular ile uyum içerisinde güneybatı yönünde devam etmek yerine Dördüncü Ordu'ya destek sağlamak için o da güneye yönelmeye mecbur kaldı.

Joffre, birliklerini yeniden tertipleme hamlelerine vakit kazanmak maksadıyla 29 Ağustos'ta Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci ordularına sınırlı karşı taarruz emretti. Fransız Beşinci Ordusu (Lanrezac), sağ yanından saldırdığı Bülow'u Guise'de 5 km kadar geri itti. İki tarafta da zayiat yüksekti. Daha mühimi, Bülow askerlerine nefes aldırmak için ileri yürüyüşe 36 saat ara verdi ve Kluck'tan destek istedi.

Bu esnada, merkezde ve sağda beliren kopukluk Moltke'yi giderek endişelendirmeye başlamıştı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Genel Bakış: Marne Muharebesi, 5-9 Eylül 1914

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir zuhaf alayının derme çatma duran ikmal arabaları. Her piyade taburu, yedek erzak ve mühimmat, bölük aşçıları ve sıhhiye subayının arabasını ihtiva eden 54 arabalı bir muharebe katarı içerirdi. Ayrıca alay karargâhında, ilave erzak taşıyan yirmi arabalık ikinci bir katar da mevcuttu.

Orduları birbirlerine yaklaştırmak düşüncesiyle 29 Ağustos'ta bunların ilerleme eksenlerinde değişiklikler emretti. İkinci, Üçüncü ve Beşinci ordular güney yönünde ilerlemeye koyulacak, Birinci Ordu ise güneybatıya çark edecekti. Şayet Kluck evvelki yürüyüş rotasında devam etseydi, kuşkusuz Fransız Altıncı Ordusu'nun (Maunoury) kuruluşunu zora sokacak ve akabinde muhtemelen BSK'yi çembere almaya koyulacaktı. Oysa şimdi Fransız Beşinci Ordusu'nu arkadan tehdit ediyordu.

Alman ilerleyişi böylece duraklatılmış ise de İtilaf orduları belanın önünden kaçmayı sürdürdüler. İngilizlerin tavrı müphemliğini korudu. Sir John French, Fransız Beşinci Ordusu'nun taarruzuna destek vermeyi reddetti; zira askerlerinin durumu hakkında gereğinden fazla karamsardı. Kaldı ki, Alman galibiyeti halinde sahile çekilmek için Londra'dan izni vardı. Gerçek şu ki, gerekirse Atlantik kıyısındaki Saint-Nazaire'de kurulan yeni BSK ikmal üssüne dek gerisingeri ricat etmek tehdidini savuruvermişti.

Böylesi bir hareket, yeni kurulmuş Fransız Altıncı Ordusu'nu BSK'nin İtilaf hattındaki mevziini devralmak zorunda bırakacak ve haliyle Almanları sağ yandan çevirme şansı sonsuza dek yitecekti. Ancak Lord Kitchener –o devrin Britanya savaş bakanı– ile Joffre'un ortak çabaları, French'i işbirliğine ikna etti. Öte yandan BSK'nin ricatı gerçekten umulmadık bir fayda sağlamış; Britanya birlikleri böylece Alman ileri unsurlarının görüş açısından çıkmıştı.

Joffre, ilk başta Somme ve Oise nehirleri boyunca bir hat oluşturup orada tutunmak niyetindeydi fakat Alman baskısı ve BSK'nin vakitsiz ricatı bunu artık imkânsız kılmaktaydı. Bunun üzerine daha kapsamlı – Seine Nehri'nin güney yakasına dek– bir geri çekilme emri verdi ama hâlâ birliklerinin bu hatta varmadan, mümkünse Marne Nehri üzerinde tutunmayı becerebileceklerini ümit etmekteydi.

Fransızlar 31 Ağustos'ta Verdun'un batısında başkaca karşı taarruzlara giriştiler. Bu saldırılar cephe

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

hattını bir düzene koymak ve yeni kurdukları Dokuzuncu Ordu'nun (Foch) muharebeye iştirakine imkân tanımak için tasarlanmış sınırlı saldırılardı. Ne var ki bunların durması üzerine Moltke, umumi karşı taarruzun kırıldığı zannına kapıldı ve 2 Eylül'de, sözde Fransız kargaşasından yararlanmak maksadıyla Alman yürüyüşünün yönüne dair yeni değişiklikler emretti. Alman Birinci Ordusu, Bülow'un sağ yanında ve kısmen de gerisinde mevzi alarak Paris'i tarassut için yüzünü batıya döndürecekti. Artık Kluck'un rolü taarruza önderlik etmekten çıkmış Alman sağ kanadını korumaya dönüşmüştü. Moltke'nin dile getirdiği niyeti, yani Fransızları güneydoğu yönünde sürmek, düşmanı çembere almaktan cepheyi yarıp geçmeye doğru ani bir stratejik kaymaydı.

Gelgelelim Alman Birinci Ordusu, Bülow'un birkaç kilometre ilerisindeydi. Kluck, BSK'nin hepten savaş dışı kaldığına ve berisindeki Fransız kuvvetlerinin eşgüdümlü hücumdan aciz darmadağın birliklerden ibaret bulunduğuna ikna olmuştu. Ona göre, eğer şimdi durursa Fransız Beşinci Ordusu'nu çembere alma şansını kaybedebilirdi. Moltke'nin son emirlerini harp sahasındaki fiili duruma zıt talimatlar sıfatıyla görmezden gelerek hızlı ilerleyişini sürdürmeye karar verdi.

O esnada Lüksemburg'da bulunan Moltke, yeni düşüncelere dalmıştı: Ya Paris civarında toplaşan Fransızlar yürüyüşünü sürdüren Alman Birinci Ordusu'na yandan saldırırlarsa? 4 Eylül'de yeni emirler yayımladı; buna göre, Altıncı ve Yedinci ordular Alsace'da saldırılarını sürdürürken, Dördüncü ve Beşinci ordular Fransız birliklerinin geriye alınmasında yararlanmak niyetiyle güneydoğu yönünde saldıracaklardı. Amaç Fransızları Verdun ve Nancy dolaylarında kapana kıstırmaktı. Birinci Ordu –bu sıralarda kendisine katılan İkinci Ordu'yla birlikte– yine yancı örtme görevi üstlenecekti. Merkezde ise Üçüncü Ordu mevkiini koruyacaktı. Bu yeni emirlerle birlikte Alman istilasının temel mantığında kesin bir kayma gerçekleşti. Schlieffen'in orijinal planının o kadar kaçınmaya çalıştığı Doğu Fransa'nın müstahkem arazisi, artık sonuç alma arayışlarının asıl sahnesine dönüşmüştü.

Bu emirler Kluck'a ancak 5 Eylül günü sabah saat 07:00'da, birlikleri çoktan o günkü ileri yürüyüşlerine başladıktan sonra ulaştı. Kendine biçilen ikincil konuma halen rıza gösterecek gibi durmuyordu. Ancak o gün öğleden sonra Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanı Yarbay Richard Hentsch'in ziyareti sayesinde yeni rolüne ikna oldu. Yine de ilerisindeki BSK ile Fransızların yenilgiye uğradıkları ve haliyle bir tehdit oluşturmadıkları kanaatini korudu: "İngilizler üst üste mağlup oldular ve kısa zaman zarfında ileri çıkıp yeni bir hücuma kalkmaya cesaretlendirilemeyeceklerdir."

Yancı kuvvet olan Birinci/IV. İhtiyat Kolordusu[4], hava filosu içermiyordu ve muhtemel bir düşman saldırısını saptamak için süvariye dayanmak zorundaydı; fakat endişelenecek bir durum yok gibi görünüyordu. Bu mıntıkada sükûnet berkemaldi.

[4] Metnin ilerleyen bölümünde de sıkça görülecek bu ifade tarzında, kesme işaretinin solundaki ibare çatı birliği, sağındaki ibare ise bu çatı birliğe dahil alt birimi imlemektedir. Yani buradaki örnekte ifadenin açılımı, "Birinci Ordu'nun IV. İhtiyat Kolordusu" şeklinde olacaktır – e.n.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

MARNE MEYDAN MUHAREBESİ

OURCQ MUHAREBESİ, 5-9 EYLÜL

Fransızlar, Almanların yön değiştirdiğini derhal fark etmişlerdi. Alman muhabere disiplini zayıftı ve bazı mesajlar, bilhassa açık gönderilenler, aynen yakalandı. Dahası, Paris'ten kalkan uçakların yaptıkları hava gözlemleri bu istihbaratı doğruladı. Paris'in yeni atanmış askeri valisi General Gallieni, Fransız Altıncı Ordusu'nun açıkta kalan Alman sağ cenahına saldırmasını teklif etti ama Joffre o kadar emin değildi. Vaktinden önce harekete geçmekten çekiniyor, bütün gücüyle muharebeye atılmadan önce merkez hattının durumundan emin olmak istiyordu.

Gallieni her şeyden evvel başkentin güvenliğine kafa yoruyordu. Joffre için ise Paris sadece "coğrafi bir tabir" idi ve güvenliği evvela meydanda kazanılacak zafer ile temin edilebilirdi ama bunun için biraz daha zamana ihtiyaç vardı. Joffre'un önüne gelen hava keşif raporları, Kluck'un askerlerinin güneybatı istikametinde ilerleyişe devam ettiklerini söylüyorlardı. Fransızların henüz kuruluş aşamasındaki Altıncı ve Dokuzuncu orduları muharebe yetkinliğine artık ulaşmak üzere oldukları gibi merkezdeki ve sağdaki ordularının hepsi de cephelerini istikrara kavuşturmuşlar ve BSK de nihayet kendine düşen kısmı üstlenmeyi kabul etmişti. Her şeyi hesaba kattıktan sonra Joffre, kendi muharebesinin 7 Eylül'de başlayacağını öngörüyordu.

Fransız Altıncı Ordusu'nun kumandanı General Maunoury. Muharebeden sonra adamlarına şöyle seslenmiştir: "43 yıldır bütün azim ve gayretimi yönelttiğim hedefi, 1870'in intikamını bana verdiğiniz için size derin duygular içerisinde teşekkür ediyorum."

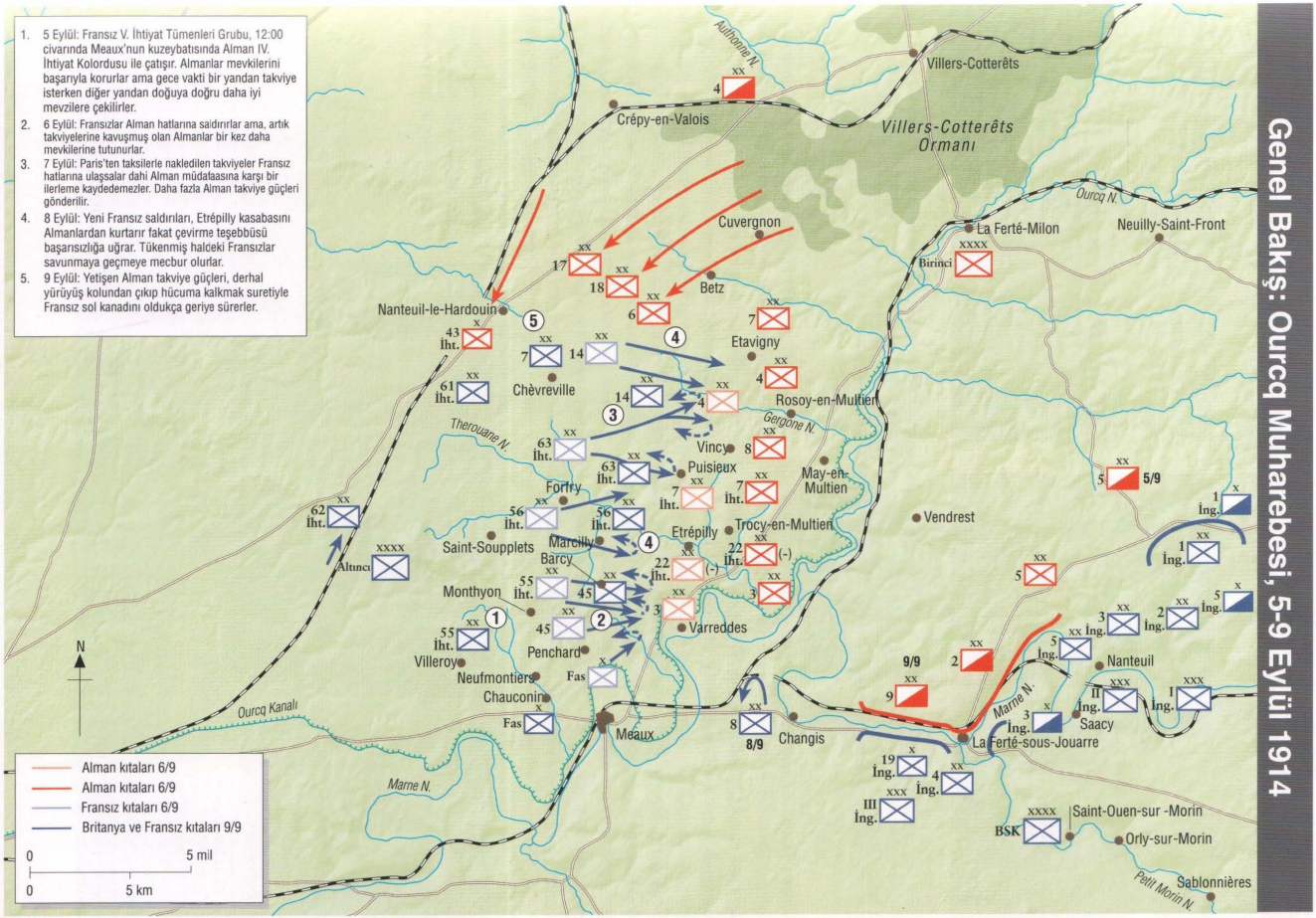
Fransız başkomutanı emirlerini bu şartların ışığında ordulara gönderdi. Altıncı Ordu doğuya ilerleyip Ourcq Nehri'nin karşı yakasındaki Lizy-sur-Ourcq ile May-en-Multien arasına girecek ve sonra Château-Thierry yönünde ileriye devam edecekti. Halihazırda Grand Morin Çayı'nın 8 km güneyinde bulunan BSK, Montmirail'a doğru doğuya yürüyecekti. Beşinci Ordu (Franchet d'Esperey), BSK Almanları üstüne çekene dek bekleyecek ve devamında kuzeye gidecek; bu esnada ise sağ cenahını Dokuzuncu Ordu (Foch) kollayacaktı.

Joffre'un günlük emri dolambaçsızdı: "Şimdi, ülke güvenliğinin bağlı olduğu muharebe başlamışken vaktin artık geriye dönüp bakma vakti olmadığı herkese hatırlatılmalıdır. Düşmana saldırıp geri püskürtmek için her çaba sarf edilmelidir. İlerleme imkânı bulamayan bir birlik ne pahasına olursa olsun mevziisinde tutunmalı ve geri çekilmektense oracıkta ölmelidir. Şimdiki halde hiçbir kusura müsamaha gösterilmeyecektir."

Altıncı Ordu Fransızların ana hücum gücünü oluşturmasına rağmen bu iş için pek de münasip değildi. Birçok kıtası zaten önceki çarpışmalarda hırpalanmıştı. Bünyesindeki VII. Kolordu (Vautier), Alsace'da 3.000 adam kaybetmişti. Bu sırada artık, Cezayir'den gelen 45. Piyade Tümeni ile Fas sultanının gönderdiği tecrübesiz acemi askerlerden müteşekkil bir piyade tugayı ile takviye edilmiş bulunan V. İhtiyat

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Genel Bakış: Ourcq Muharebesi, 5-9 Eylül 1914

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Solda: **Kuzeydoğu yönünden Monthyon'a bakış. Kasabanın sağ tarafındaki çiftlikten muharebenin ilk kurşunları atıldı.**
Sağda: **Fransız 55. Piyade Tümeni, 5 Eylül'de bu arazide soldan sağa doğru ilerledi. Uzakta görülen ağaçların oluşturduğu çizgi Villeroy'dan gelen yolun sonunu belli eder; hemen sağda gözüken ağaç kümesi ise 55. ve 56. Piyade tümenlerinden askerlerin mezarına işaret etmektedirler. Alman 66. Piyade Alayı'nın erleri, sağdaki hafif yükseltiyi işgal etmişlerdi.**

Grubu (Lamaze) ise Meuse üzerinde çarpışmıştı. IV. İhtiyat Grubu'nun (Eberner) askerleri, Alman Birinci Ordusu'nun müsadimlerine karşı Cambrai civarlarında evvelce çatışmalara girmişti ve Gallieni tükendiğine hükmettiği bu askerlerden pek umutlu değildi. Sordet'nin Süvari Kolordusu ordunun atlı kısmını teşkil ediyordu ama binekleri aralıksız yürüyüş ve yem kıtlığından dolayı çoktan haşat olmuşlardı. İlave takviye olarak yollanan VI. Kolordu (Boëlle) da henüz yoldaydı ve VII. Kolordu gibi evvelce ağır zayiat vermişti. Nakliye zorlukları yüzünden cepheye 5 ila 7 Eylül arasında bölük pörçük varacaktı.

Fransız Altıncı Ordusu tez mevzilenmek zorundaydı. Maunoury'nin, Paris kenarındaki Le Raincy'de kurulu karargâhından yolladığı emirnameye göre yürüyüş 5 Eylül sabah erkenden başlayacaktı. Telaş içerisinde ve son anda çıkartılan bu emirler, hasmın muhtemel kuvvetine dair hiçbir şey söylemiyorlardı. Süvari hazır ve istekli olsaydı dahi stratejik keşif gibi hoşluklara vakit yoktu. Gece yarısı çıkartılan bu emirler, 20 km ötedeki ön hatta bulunan alaylara sabah 06:00'a

Faslı avcılar. Bu alaylar Fransız ordusuna mensup değillerdi; ülkede dirlik ve düzenin kurulmasına yardımcı olmak için Fransız ve Faslı subay ile erbaşlardan Fas'ta kurulmuşlardı. Bir yandan yürürken diğer yandan da, "Molla İdris'ten [Fas sultanı] geldik, Allah taksiratımızı affetsin," diye şarkı söylüyorlardı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dek ulaşmadı ki bu, saldırı vaktinin ancak bir saat öncesiydi. Fransızlar Kluck'un Birinci Ordusu'nun ana gövdesinin Marne'ı geçmekte ve güneydoğu yönünde ilerlemekte olduğuna inanıyorlar ve haliyle, öteye beriye dağılmış yancı veya artçı birlikler haricinde başka bir dirençle karşılaşmayacaklarını umuyorlardı.

5 Eylül

Aslında, Almanların mevcudu sanılandan daha yüksekti. Alman Birinci Ordusu'nun ana gövdesi o an itibariyle Marne'ın güneyine yerleşmişti; hatta 5 Eylül sabahıyla beraber öncü unsurları Grand Morin'in güneyine iniyorlardı. Fakat bazı kıtalar hâlâ Marne'ın kuzeyindeydiler. 4. Süvari Tümeni'nin yanı sıra Gronau'nun IV. İhtiyat Kolordusu (7. ve 22. İhtiyat tümenleri) beklenilenden 25 km daha kuzeydeydi ve geceyi Nanteuil-le-Haudouin dolaylarında geçirmişti. Güneye yönelmişken, sabah 11:00 gibi Barcy ve Chambry kasabalarında yemek molası verdiler. Fransız muadillerinden daha uyanık çıkan Alman süvarisi, birdenbire batı yönünde bir kilometreden biraz fazla mesafedeki kasabalarda düşman hareketlerini fark etti. Gronau şimdi bir ikileme düşmüştü: Erleri henüz bir savaş tecrübesinden yoksundular ve kızgın güneş altında günlerce yürümekten yorgun düşmüşlerdi. Bunlar ihtiyat tümenleri oldukları için Nizamiye kıtalarına kıyasla topçuları zayıftı. Nakil hatları boyunca örtme birlikleri bırakılması da Alman kolordusunu sayıca eksiltmişti. Gronau'nun 25 taburundan ancak 16 tanesi dört bölüklü tam teşkilatını koruyordu. Süvari bineklerinin çoğu, ordunun çiftliklerden el koyduğu ve süvari hizmetine uygun olmayan atlardan ibaretti. Ayrıca, kolordunun muhabere kıtası personel ve ihtiyat parça sıkıntısından mustaripti. Gronau, gücü kestirilemeyen bir düşmana karşı bir hücumu göze almalı mıydı?

Alman II. Kolordusu'nun Komutanı General Alexander von Linsingen (1850-1935). Savaşın büyük kısmını Doğu Cephesi'nde geçiren Linsingen, orada kendi ordu grubunun komutanlığına yükseldi.

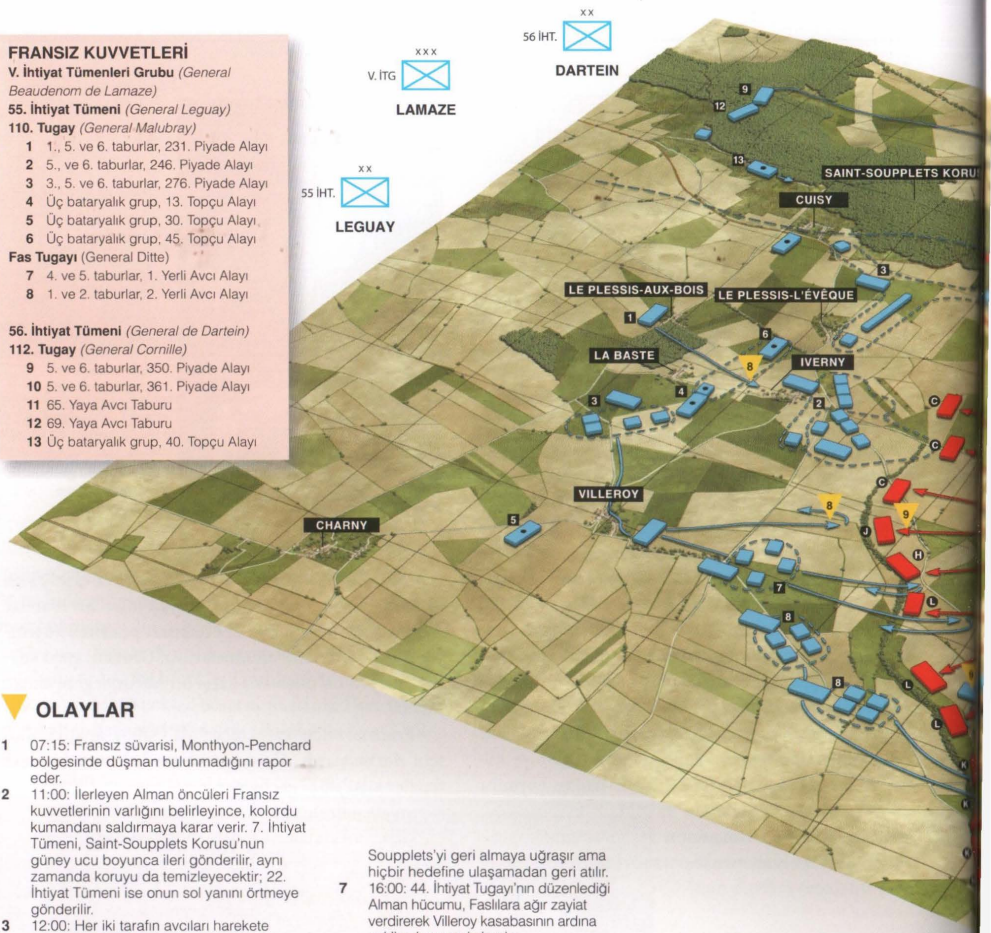
Fransız öncü karakolları da öğlen atıştırmaları için durmuşlardı. Hava sıcaktı ve önlerindeki alçak tepeler silsilesini geçmeden evvel Plessis-l'Evêque ve Iverny'de nefeslenmeye karar vermişlerdi.

Gronau kararını vermişti: "Kaçarı yok, saldırmalıyız." 7. İhtiyat Seyyar Topçu Alayı, Fransızların tuttuğu

Alman ihtiyat topçusunun büyük kısmının yerleştiği Trocy Tepesi. Etrépilly'deki kilisenin çan kulesinin tepesinin resmin ortasında görülmesi; kasabanın vadinin ne kadar derininde olduğuna bir delildir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

FRANSIZ KUVVETLERİ

V. İhtiyat Tümenleri Grubu *(General Beaudenom de Lamaze)*

55. İhtiyat Tümeni *(General Leguay)*

110. Tugay *(General Malubray)*

- **1** 1., 5. ve 6. taburlar, 231. Piyade Alayı
- **2** 5., ve 6. taburlar, 246. Piyade Alayı
- **3** 3., 5. ve 6. taburlar, 276. Piyade Alayı
- **4** Üç bataryalık grup, 13. Topçu Alayı
- **5** Üç bataryalık grup, 30. Topçu Alayı
- **6** Üç bataryalık grup, 45. Topçu Alayı

Fas Tugayı (General Ditte)

- **7** 4. ve 5. taburlar, 1. Yerli Avcı Alayı
- **8** 1. ve 2. taburlar, 2. Yerli Avcı Alayı

56. İhtiyat Tümeni *(General de Dartein)*

112. Tugay *(General Cornille)*

- **9** 5. ve 6. taburlar, 350. Piyade Alayı
- **10** 5. ve 6. taburlar, 361. Piyade Alayı
- **11** 65. Yaya Avcı Taburu
- **12** 69. Yaya Avcı Taburu
- **13** Üç bataryalık grup, 40. Topçu Alayı

OLAYLAR

1 07:15: Fransız süvarisi, Monthyon-Penchard bölgesinde düşman bulunmadığını rapor eder.

2 11:00: İlerleyen Alman öncüleri Fransız kuvvetlerinin varlığını belirleyince, kolordu kumandanı saldırmaya karar verir. 7. İhtiyat Tümeni, Saint-Soupplets Korusu'nun güney ucu boyunca ileri gönderilir, aynı zamanda koruyu da temizleyecektir; 22. İhtiyat Tümeni ise onun sol yanını örtmeye gönderilir.

3 12:00: Her iki tarafın avcıları harekete geçerken bir topçu düellosu başlar.

4 13:30: Fransız 361. Alayı, Saint-Soupplets kasabasını tutmak istese de Alman ilerleyişi yüzünden başarılı olamaz ve Fransızlar koru içine çekilmek zorunda kalırlar. İki avcı taburu desteğiyle sık ağaçlı arazide bir hat kurup tutunmayı başarırlar.

5 14:00: Fransız VI./276. Alay'ından bir bölüğün düşman topçusunu sürüp atma girişimi bertaraf edilir. Alman topçusu, Fransız toplarının menzilinden çıkmak amacıyla geri çekilmeye mecbur kalır.

6 15:00: Fas Tugayı, Chauconin ve Neufmontiers'den ilerleyerek Penchard'a ulaşır ama top ve tüfek ateşiyle durdurulur. Öteki cenahta Fransız 350. Alayı, Saint-Soupplets'yi geri almaya uğraşır ama hiçbir hedefine ulaşamadan geri atılır.

7 16:00: 44. İhtiyat Tugayı'nın düzenlediği Alman hücumu, Faslılara ağır zayiat verdirerek Villeroy kasabasının ardına çekilmek zorunda bırakır.

8 16:30: Fransız 276/5. Taburu, Faslıların ricatını örtmek için öne çıkar ama Alman ateşiyle çok adam kaybederek geri sürülür. 246. Alay sarılma tehlikesine düşer ve ricata başlar fakat 231. Alay'ın öne çıkmasıyla Fransız hattı yeniden kurulur.

9 17:00: Rue de la Sorcière hattına ilerleyen Almanlar, Fransızların bütün söküp atma çabalarını boşa çıkarırlar.

10 18:00: Fransızlar Saint-Soupplets'yi almayı bir daha denerler ama koru ve kasaba arasındaki tarlalardan geçmeleri kabil olmaz.

11 19:00: Saint-Soupplets'yi almak bir başka teşebbüs de 65. Yaya Avcı Taburu tarafından gerçekleştirilir ve işe de yarar, ama bunun sebebi Almanların geri çekilmiş olmasıdır.

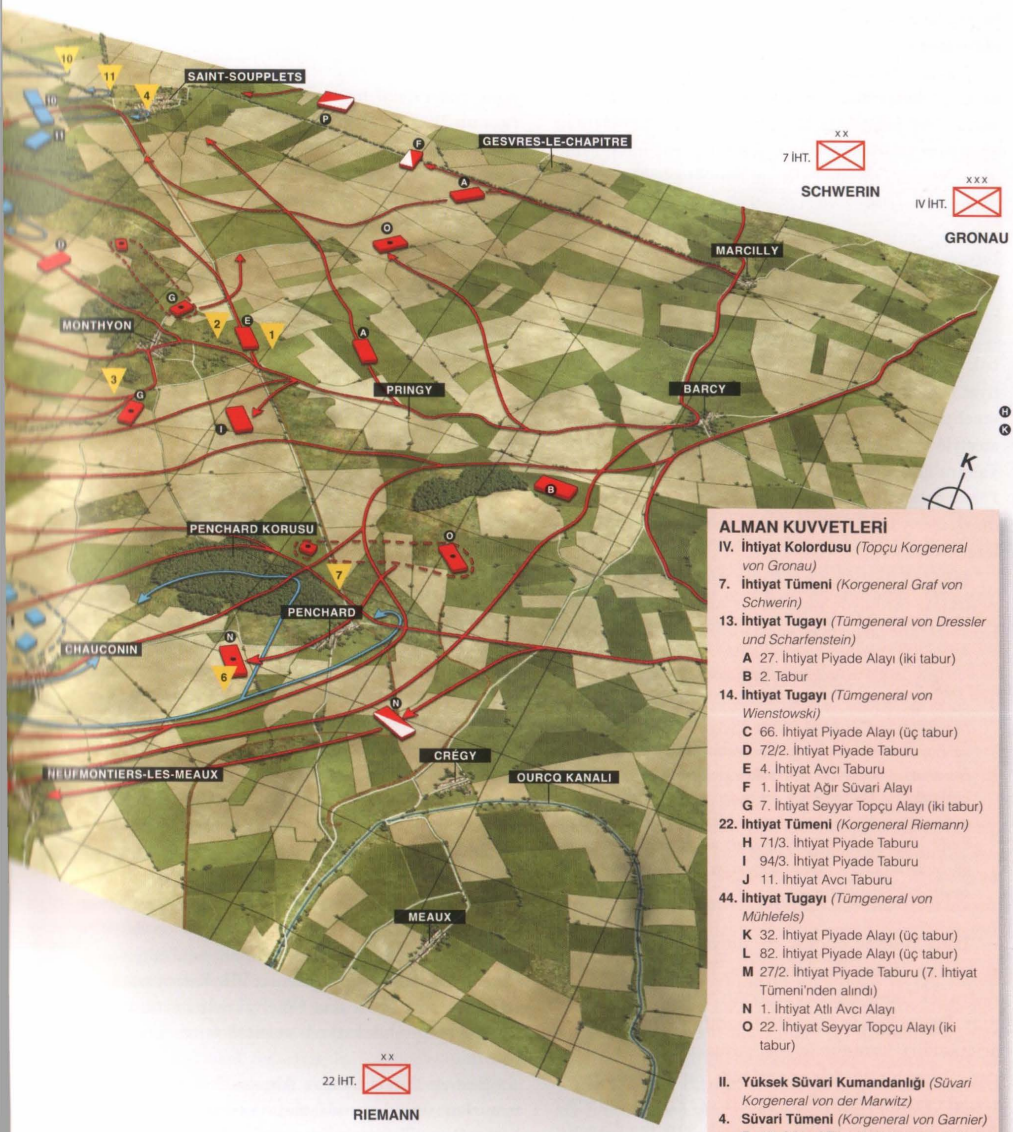
19:30: "Ateş kes" borusu çalınır. Sağ kanatları için kaygılanan Almanlar, gece vakti geriye daha iyi mevkilere çekilirler.

OURCQ MUHAREBESİNİN BAŞLANGIÇ GÜNÜ, 5 EYLÜL 1914

Hem Fransız hem de Alman [illegible] kolordu [illegible] bir tesadüf muharebesinde kol yürüyüşünden saf tutmaya giriştiler.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Not: kare çizgiler 1 km'lik/0.62 millik mesafelere işaret eder

ALMAN KUVVETLERİ

IV. İhtiyat Kolordusu *(Topçu Korgeneral von Gronau)*

7. İhtiyat Tümeni *(Korgeneral Graf von Schwerin)*

13. İhtiyat Tugayı *(Tümgeneral von Dressler und Scharfenstein)*

- **A** 27. İhtiyat Piyade Alayı (iki tabur)
- **B** 2. Tabur

14. İhtiyat Tugayı *(Tümgeneral von Wienstowski)*

- **C** 66. İhtiyat Piyade Alayı (üç tabur)
- **D** 72/2. İhtiyat Piyade Taburu
- **E** 4. İhtiyat Avcı Taburu
- **F** 1. İhtiyat Ağır Süvari Alayı
- **G** 7. İhtiyat Seyyar Topçu Alayı (iki tabur)

22. İhtiyat Tümeni *(Korgeneral Riemann)*

- **H** 71/3. İhtiyat Piyade Taburu
- **I** 94/3. İhtiyat Piyade Taburu
- **J** 11. İhtiyat Avcı Taburu

44. İhtiyat Tugayı *(Tümgeneral von Mühlefels)*

- **K** 32. İhtiyat Piyade Alayı (üç tabur)
- **L** 82. İhtiyat Piyade Alayı (üç tabur)
- **M** 27/2. İhtiyat Piyade Taburu (7. İhtiyat Tümeni'nden alındı)
- **N** 1. İhtiyat Atlı Avcı Alayı
- **O** 22. İhtiyat Seyyar Topçu Alayı (iki tabur)

II. Yüksek Süvari Kumandanlığı *(Süvari Korgeneral von der Marwitz)*

4. Süvari Tümeni *(Korgeneral von Garnier)*

- **P** **17. Süvari Tugayı** *(Tümgeneral Kont von Schimmelmann)*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kasabalara öğlen 12:30'da ateş açtı. Marne Muharebesi başlamıştı.

Apansız yakalanan Fransızlar yine de anında cevap vermeyi başardılar. 75'liklerden kurulu bir batarya karşı ateşe başlarken bir diğeri de yassı bayırlardan aşağıya ve üzerlerine doğru gelerek görüş mesafesine giren düşman piyade kollarını ateş altına aldı. Fransız 55. İhtiyat Tümeni'nin piyadeleri, Iverny ve Villeroy kasabalarının doğusuna doğru çabucak bir hat oluşturdular. Öte yandan, Fas Tugayı'nın Penchard'a doğru teşebbüs ettiği çevirme manevrası 1.200 zayiatla kanlı bir şekilde püskürtüldü. Fas Tugayı'nın subaylarından Üsteğmen Alphonse Juin, lafı dolandırmadan, "İntibak etmesini öğrenmeliyiz," diye kayıt düştü. 55. İhtiyat Tümeni piyadeleri, talihsiz Afrikalıları kurtarmak emeliyle Villeroy'dan ileriye atıldılar ama ağır düşman ateşiyle karşılaştılar. Ölenler arasında, 276/5. Piyade Taburu'nda subay olarak görev yapan yazar Charles Péguy de vardı. Son şiirlerinden biri şu kehanet gibi dizeyi içeriyordu: "Ne mutlu ulu muharebelerde ölenlere."

Mildred Aldrich 8 km kadar uzakta, Marne'ın güneyindeki bir köyde yaşayan bir Amerikalı sivildi. Bu hanımefendi çarpışmayı canlı bir şekilde resmeder:

> Muharebe tepenin zirvesinde gelişiyordu. Güneşin parlaklığı Mareuil ve Chaucon'in üzerine vuruyordu ama Monthyon ve Penchard duman içerisinde kalmıştı. Doğudan ve batıdan top ateşini görebiliyorduk; lakin ufuktaki tepenin zirvesini kaplayan dumandan dolayı orduların konumu hakkında bir fikir edinmek imkânsızdı... Almanlar... doğuya püskürtülmeli. Bu takdirde, batıdaki topçu, ya Fransız ya da İngiliz topçusu olmalı. Tahmin yürütmek katlanılması zor bir işti. Sadece gürültü, fışkıran duman ve tepeleri gizleyen uzun beyaz bulut kümeleri vardı.

Daha kuzeyde Fransız 56. İhtiyat Tümeni'nin ileri kıtaları, Saint-Soupplets'den Tillières Korusu'na doğru çekilmeye mecbur bırakıldı. Sonrasında, Alman 7/27. İhtiyat Piyade Alayı (İPA) tarafından düzenlenen artçı saldırı, korunun içinde karmakarışık ve çığırından çıkmış bir dövüşle sonuçlandı. Bu kargaşanın ortasında varıp yetişen Fransız VII/14. Piyade Tümeni, Alman kanadının yerini saptamak için Bouillancy'e doğru giderken kendini çatışmanın tam göbeğinde buluvermişti.

O akşamüstü Gronau bir durum tespit çalışması yaptı. Sağ cenahı hakkında endişeye kapılarak taarruzu bir ikinci gün daha sürdüremeyecek kadar fazla kayıp –ve yüksek cephane sarfiyatı– olduğuna kanaat getirdi ve dolayısıyla ricat emri yayımladı; böylece sırtını Ourcq'a vererek iki kanadını da emniyete alabilecekti. Aynı zamanda yardım talebi için Kluck ile temas kurdu. Anında harekete geçen Birinci Ordu komutanı, Gronau'ya en yakın olan II. Kolordu'yu (Linsingen) yardım için Marne'ın karşı yakasına geri yolladı.

6 Eylül

Fransız devriyeleri ihtiyatı elden bırakmadan Monthyon köyüne şafak arifesinde girdiklerinde, ortalıkta sadece avareler ve yaralılar vardı. Almanlar köyü boşaltmışlardı. Fransızlar bir evvelki günün hedefi olan sırta yönelip öbür taraftaki Multien Platosu'na bayır aşağı indiler. Burası engebeli bir araziydi; içinde çaylar çağlayan derin, bol fundalık vadileri vardı ve bundan başkaca da bir korunak sunmuyordu. Toprağın büyük kısmına tahıl ve şeker pancarı ekiliydi. Tahıl hasadı yapılmış olsa da pancar hasadı daha yeni başlamak üzereydi. Bir dizi geniş, etrafı duvarla çevrili çiftlik evi kırsal araziyi süslüyordu; bunlardan çoğu küçük pancar işleme işlikleri barındırmaktaydılar. Bu araziye batıda Penchard ve Monthyon tepeleri ile kuzeydoğuda Thérouanne ve Gergogne arasındaki alçak sırt hâkimdi. Platonun batı kenarını savunma hattı tayin eden Gronau, karargâhını Trocy-en-Multien yakınlarındaki Saint-Féron Çiftliği'nde kurdu.

İki tarafın öncüleri arasındaki çatışmalar sabah 10:00 dolaylarında başladı. Fransız 56. İhtiyat Tümeni, Saint-Soupplets ve Forfry istikametinde ilerleme emri aldı. 55. İhtiyat Tümeni, Marcilly ve Barcy'ye doğru yollanırken 45. Piyade Tümeni ise Penchard ve Chambry'ye sevk edildi. Fransız VII. Kolordusu Multien Sırtı'na saldıracaktı. Öğle vaktiyle birlikte topçu düellosu yoğunluk kazandı ve sıcak temas vakti geldi çattı.

Hemen bundan sonra Alman II. Kolordusu'nun unsurları mıntıkaya ulaşmaya başladılar. Linsingen karargâhını Trocy-en-Multien'in hemen doğusuna

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Solda: **Barcy kasabasının merkezi. Fransız 55. Piyade Tümeni bu noktadan, Alman 3. Piyade Tümeni'nin Varreddes'e hâkim mevzilerine karşı bir dizi sonuçsuz saldırıya kalktı.**
Sağda: **Resmin ortasında, uzaktaki ağaç hattının işaret ettiği Varreddes'deki Alman mevzilerine doğru bir pancar tarlasından bakış. 6 Eylül'de Fransız 55. Piyade Tümeni, bu tarlaları biçici ateş altında beyhude yere geçmeye kalkışmıştı.**

düşen Beauval'de kurduğundan, Fransızların ne yapmaya çalıştığını derhal kestirip kuvvetlerini gereğince sevk etti. 3. Piyade Tümeni'ne Varreddes'de Fransız sağ cenahının karşısında mevzi alma emri verdiği esnada 4. Piyade Tümeni de Fransız çevirme hareketine karşı durmak için zıt cenahtaki Rosoy-en-Multien'e gönderildi.

Fakat bu yeni unsurların varışı Fransız hava keşfinin dikkatinden kaçmamıştı ve Maunoury acil önlem aldı. Sağ tarafında şimdi zuhur eden tehdidi çabuk fark ederek 55. ve 56. İhtiyat tümenlerinin hücumunu 45. Piyade Tümeni ile takviye etti ve yeni unsurların "Marne'a dökülmesini" emretti.

289. PA (109. Tugay, 55. Tümen) askerlerinin hepsi de o yörenin insanıydılar ve bu yüzden bir önceki gün onlar için bilhassa zor olmuştu. Örneğin, Iverny köyünden geçerlerken bazıları kendi evlerini ateşler içinde görmekten sarsılmışlardı; ailelerine ne olduğu ise bir muammaydı. 110. Tugay'daki yoldaşları da güç bir durumdaydılar. 5 Eylül'de ağır kayıplar vermişler ve hafif silah cephanelerinin hemen hemen hepsini tüketmişlerdi fakat tedariklerini görmeye vakit bulamadan ateş hattına geri yollandılar. Rivayete göre, komutanları Tuğgeneral de Mainbray erlerinin geçmeye hazırlandıkları açık ve düz ovaya bir göz attığında hıçkırıklara boğulmuştu. Uzun ve sıcak bir ikindi vakti Fransızlar defalarca Alman hatlarına ulaşmaya çalıştılar. Kıtalar ve birlikler birbirine karışıp "ucu bucağı olmayan bir ateş hattı oluşturdular. Bu gayrinizami, yılankavi zincirin halkaları birbirine o kadar yakın duruyorlardı ki bir uçtaki hareketlenme ile erler öbür uca doğru dalga dalga dalgalanıyordu." Saat 16:30 olduğunda bunu daha fazla sürdüremediler (örneğin 246. PA, 600'e yakın adamını kaybetmişti) ve Barcy'ye doğru geri çekildiler.

Etrépilly önlerindeki 56. İhtiyat Tümeni ile Chambry'deki 45. Tümen ve Faslıların hikâyesi de bundan farklı değildi. Çok kan döküldü ama ilerleme sağlanamadı. Bir kez hariç Almanlar savunma konumunda kalmayı yeğlediler. Fransız 56. Tümeni'ne karşı 17:00 dolaylarında Etrépilly köyünden bir hücum düzenlendi ama açık alanda 800 metre mesafeden ateş açan dört 75'lik ile bu hücum kırıldı.

Fransız sol cenahındaki 14. Piyade ve 63. İhtiyat tümenleri, Almanları yandan çevirme teşebbüslerinde daha başarılı olmadılar. 14. Tümen, Acy-en-Multien'e yerleşmeyi becermişti fakat Alman 4. Piyade Tümeni'nin 7. İhtiyat Tümeni'ne bağlı bazı taburlarla da desteklenen güçlü karşı saldırısı, Fransız ilerleyişini önce durdurup sonra da geri püskürttü ve Acy

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

geri alındı. 14/2. Piyade Taburu'nun emir subayı olan Teğmen Behrig'e göre, karşı taarruz "1870'i resmeden bir savaş tablosu gibiydi... yüzlerce adam ileri atılıyor, yüzlercesi avaz avaza tezahürat yapıyordu." Alman karakollarını yerlerinde çakılı tutan Fransız 63. İhtiyat Tümeni daha fazla başarı elde etti ve Champfleury Çiftliği ile Puisieux köyünü şiddetli bir mücadelenin sonunda ele geçirdi fakat Alman ateşi karşısında doğuya doğru uzanan açıklığı geçemedi.

Belirtmek gerek ki Fransızlar hasımlarını zayıflatmayı becermişlerdi. Bilhassa Alman IV. İhtiyat Kolordusu'nda moral hakikaten pek düşüktü. Akşamüstüyle beraber iki taraf da zayiat raporu çıkartma fırsatı buldular ve Linsingen bir kez daha Kluck'la temas kurdu. Mümkünse günün ilk ışıklarıyla beraber daha fazla desteğe ihtiyacı vardı. "Etavigny-Varreddes'in kuzeyi boyunca uzanan hattaki muharebede düşman ilerleyişi, ancak geniş çaplı top ateşi sayesinde durdurulabildi. IV. İhtiyat Kolordusu, muharip gücünün çoğunu yitirmiş olduğu ve II. Kolordu sayıca üstün düşman kuvvetleriyle çarpıştığı için IV. Kolordu'nun saat 05:00 olduğunda devreye girmesi hayatiyet arz etmektedir."

Buna derhal rıza gösteren Kluck, IV. Kolordu'nun geri dönerek Ourcq'da Alman kuvvetlerine katılmasını emretti ve karargâhını muharebeye yakın olabilmek için önce Marne'ın güneyindeki Rebais'den Charly-sur-Marne'a ve sonra tekrar kuzeye, Ourcq Vadisi'nin yukarısındaki Vendrest'e taşıdı. IV. Kolordu Komutanı General Arnim, 7 Eylül günü sabah 02:00'da Linsingen'in karargâhına vardı. İki adam yaklaşan gün için bir plan hazırladılar. IV. Kolordu da II. Kolordu gibi bölünecekti. 7. Piyade Tümeni, kuzeydeki 4. Piyade Tümeni ile birleşmek üzere ayrılacaktı. Bu ikisi sağ uca kadar gidip Fransız kapan manevrasını önleyecek ve mümkünse Fransızları yandan çevireceklerdi. Aynı anda 8. Piyade Tümeni, IV. İhtiyat Kolordusu'nu takviye edecekti. 3. Piyade Tümeni ise başının çaresine bakmak zorundaydı; Ourcq'un bir menderesinin yakınında Fransız ateşine açık surette mevzilenmiş bu tümene BSK de geriden yaklaşıyordu. Linsingen sa-

s. 36-37:

MARNE'IN TAKSİLERİ

Taksilerden yararlanmak, General Gallieni'ye has istisnai bir doğaçlama örneğiydi. 6 Eylül akşamı itibariyle 7. Piyade Tümeni'nin erleri 12 gündür yollardaydılar ve Nanteuil'deki cepheye kadar bir 60 km daha yürüyecek halde değillerdi. Ne var ki, onları acilen Nanteuil'e sevk etmek hayati önem taşıyordu. Paris'in askeri valisi sıfatıyla tüm erkini kullanan Gallieni, şehirdeki 1.200 taksiye el koydu ve bunlar o akşamüstü Invalides'in dışında toplandılar. Çoğu 12 beygir gücündeki Renault AG veya AG-1 tipindeydi; içlerinde ayrıca Panhard'lar, Clément-Bayard'lar ve Peugeot'lar da vardı. 103. ve 104. Piyade alaylarının erlerini Paris dışlarındaki Livry'den saat 19:00'da alarak ertesi sabah 02:00'da menzile vardılar ve sonra geri dönüp ikinci bir konvoy oluşturarak iki alayın geri kalanını da naklettiler. Bu teşebbüs beraberinde kendi sorunlarını getirmişti. Varış noktasına çabucak erişmek isteyen bazı sürücüler konvoy disiplinini göz ardı ederek diğer arabaları solladılar. Başkaları yolcularına yiyecek içecek almak için yoldan saptılar –erleri cepheye sevk telaşı öyle büyüktü ki o sabah tayın dağıtılmamıştı– ve polis zoruyla konvoya döndürülmeleri gerekti. Taksi sürücülerinin hepsi de 50 yaş üzerindeydiler ve kısa molalarla yaklaşık 40 saat çalışmışlardı. İşleri bitince fatura kesmek üzere duraklarına için döndüler. 2 numaralı tarife (kent sınırları dışında ikiden fazla yolcu) İlk 750 m için 75 sentimdi ve her ilave 250 m 10 sentim tutmaktaydı ki bunun yüzde 27'si şoföre kalıyordu. Fransız Hazinesi toplam 70.102 frank ödedi. 6-7 Eylül'deki yiğitçe uğraştan sonra muharebede rol oynamaya devam eden taksiler, (bir keresinde ateş altında da kalarak) subayları birliklerine geri götürmek ve 8-15 Eylül'de yaralıları tahliye için kullanıldılar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Alman garnizonu –27/3. İhtiyat Piyade Taburu– Fransız 63. Piyade Tümeni tarafından 6 Eylül'de sürüldükten sonra Champfleury Çiftliği'nin içi.

vunmanın güney mıntıkasına, Arnim ise kuzeyine kumanda edeceklerdi.

Kluck bu esnada hâlâ kendi durumunu gözden geçirmekteydi. İki kolordusu –III. (Lochow) ve IX. (Quast) kolordular– şimdi Marne'ın güneyinde kalmışlardı. Saat 21:00'da onlara mevcut mevzilerini korumalarını emretti ve geçici olarak İkinci Ordu'nun emrine verildiklerini bildirdi ama gecenin ilerleyen saatlerinde fikrini değiştirdi. Sağ cenahında baş gösteren sorunlarla tasalanmaya devam ettiği için bu iki kolorduyu geri çağırıp derhal kuzeye yürümelerini emretti. Bu manevra, kendi sol cenahı ile İkinci Ordu arasında tehlikeli bir boşluk yaratacaktı fakat Kluck'un içi rahattı. Ona göre, güneydoğu yönündeki ilerleyişini kaldığı yerden başlatıp Fransız Beşinci Ordusu'nu yenme işine geçmeden önce karşısındaki Fransızların üstesinden gelmek için hâlâ bol vakti vardı.

II. Yüksek Süvari Kumandanlığı (Marwitz), artık Kluck'un elinde kalan tek kıtaydı. Kaldı ki, Marwitz'in adamları artık tam mevcutlu değillerdi. 4. Süvari Tümeni evvelce Ourcq'daki dövüşe dahil olduğundan Birinci Ordu'nun sol cenahını korumak için elde sadece 2. ve 9. Süvari tümenleri kalmıştı.

7 Eylül

Fransız tarafına da takviyeler geliyordu. IV. Kolordu'yu oluşturacak olan çeşitli birlikler Paris istasyonuna varmaya başlamışlardı. Tabii ki doğuda dahil oldukları çarpışmalar ve beş gün süren tren yolculuğundan dolayı bir hayli yıpranmışlardı. Kumandanları toparlanmaları için 48 saat istirahat talep etti; Gallieni ise bunun söz konusu dahi olamayacağını söyledi. Kolordu derhal taksim edilerek iki tümeni cephenin farklı mıntıkalarına sevk edildi. 8. Piyade, ilerleyen BSK ile bağı sağlamak için Meaux'nun güneyine yollandı. Öte yandan 7. Piyade'nin erleri 50 km ötedeki Altıncı Ordu'nun sol yanını takviye için lazımdı. Ama bir sorun vardı: Oraya nasıl ulaştırılacaklardı?

Bir demiryolu hattı, yolun Crépy-en-Valois'ya dek olan kısmına ulaşmaktaydı fakat yakınlarda Alman birliklerinin görülmesi, demiryoluna sabotaj yapıldığı korkularını doğurdu. Daha birkaç gün önce hükümet Paris'in bütün taksilerine el koymuştu. Bunlar sorunu çözebilirler miydi? Taksiler –ve şoförleri– çabucak bir araya çağırıldılar ve erler de arabalara sığıştı. Yer kısıtlıydı (araç içinde dört, bagajda bir kişi) ve haliyle ancak 103. ve 104. alaylar bu şekilde nakledilebildiler. Ne var ki taksi sürücüleri azimli ve istekli olsalar da konvoy

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Champfleury Çiftliği'nin güneyden görünüşü. Çiftlik, sağa doğru fotoğrafın dışında kalan Etrépilly'ye çıkan yollara hâkimdir.

disiplini namına hiçbir şey bilmiyorlardı. Kıtalar ve birlikler birbirine karıştıkça nakliye işini bir hale yola koymak çok kıymetli saatlere mal oldu. Yine de kahramanca yetişen "Marne'ın taksileri" mefhumu kamuoyunun hayal gücünü derhal esir aldı ve muharebe bu olayla anılır oldu.

Bu esnada Almanlar, Linsingen'in genel kumandası altındaki üç muharebe grubuna bölünmek suretiyle yeniden düzenlendiler: Arnim'in emrinde olup 4. ve 7. Piyade tümenleri ile 16. Piyade Tugayı'ndan oluşan Kuzey Grubu; Gronau'nun kumandasındaki Merkez Grubu (8. Piyade Tümeni, 16. Piyade Tugayı'nın bir kısmı ve 7. İhtiyat Tümeni) ve Korgeneral von Trossel'in emri altındaki Güney Grubu (Trossel'in kendi 3. Piyade Tümeni ve 22. İhtiyat Tümeni).

Kuşluk vaktinin sis ve pusu dağılmaya yüz tutarken, Fransızlar saldırılarını tazelediler. O günün bir ileri bir geri çarpışmalarında Fransız 45. Piyade Tümeni, Chambry'nin doğusuna düşen tarlaları geçmeyi bir kez daha denedi ama Alman top ve tüfek ateşi ile durduruldu. Bir tek Puisieux köyü, o da ancak Albay Robert Nivelle idaresindeki 5. PA'nın beş bataryasının işe karışması sayesinde elde tutulabildi. Açık alanda ateş açan bu toplar, bir Alman karşı taarruzunu kırmaya muvaffak oldular. Bu geri püskürtmeyi takiben Almanlar hücumdan cayarak mevzilerinde tutunmayı seçtiler. 32. PA, Fransız 63. İhtiyat Tümeni'ni Nogeon Çiftliği'nden kararlı bir hücumla sürüp çıkardı fakat Fransızlar derhal cevap vererek çiftliği geri aldıkları gibi, 32. PA'nın sancaklarından birisini de ele geçirdiler.

Daha kuzeyde, Fransız 14. Piyade Tümeni Alman hücumlarıyla daha gerilere itildi ama Almanlar hattı yarıp geçemediler. Betz'de Fransız 61. İhtiyat Tümeni, Almanların yanından dolaşmaya çalıştı. Bu köyü savunanlar Alman 7. Piyade Tümeni'nin erleriydiler ve 60 km (37 mil) intikal yürüyüşünden sonra ancak varabilmiş oldukları halde yine de iyi bir sınav verdiler. Fransızlar, Nanteuil-le-Haudouin istikametinde yarı bozuk düzen geriye sürüldü. Bu gelişme üzerine Fransız Süvari Kolordusu geleneksel bir akına kalktı ve 5. Süvari Tümeni, Alman sağ kanadına geriden saldırmak üzere gönderildi. Gelgelelim bu hücum, Alman baskısında kayda değer bir tavsama getirmedi.

Merkezde yine dikkatlerin toplandığı ana mercek Etrépilly idi. Nispeten sığ bir vadide bulunan bu yer Trocy'nin ardında olup Alman ihtiyat topçusunun mevzilendiği tepenin yolunu tutuyordu. Köyün içinde ise II/32. İPA bulunuyordu. 82. İPA'nın üç ihtiyat taburu –tugayın diğer alayı– hemen kuzeye doğru ko-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Solda: **Muharebeden birkaç ay sonra Nogeon Çiftliği'nin içi. Sağdaki baca, yöre çiftliklerinde çok bulunan küçük pancar işleme fabrikasına aittir. Bütün çiftlikler bir avluyu çevreleyen kalın duvarlarla sağlamca inşa edildiklerinden savunma için ideal yerlerdi.**
Sağda: **Nogeon Çiftliği'nin ana kapısının dışı**

nuşlanmıştı. Almanlar batı yönünde ilerlemek için ikindi boyunca bazı teşebbüslerde bulundular fakat her defasında tüfek ve top ateşiyle püskürtüldüler. Akşam çökerken –yorgun, aç, susuz ve cesaretleri kırılmış bir halde– hâlâ köydeydiler.

Bir anda batı yönünden saldıran 2. Mürettep Zuhaf Alayı, Alman ileri karakollarına girdi. Savunmacılar paniklemişlerdi. Fransızlar ve Almanlar birbirine karışmış halde bir sürü asker ana caddede koşuşturuyordu. Bu esnada kuzeybatıdan Fransız 350. ve 294. Piyade alaylarının düzenlediği ikinci bir hücum gerçekleşti. Bu gelişme Almanları köyün merkezinden daha da gerilere çekilmeye ve nihayetinde burayı olduğu gibi terke mecbur bıraktı fakat aralarında tugay ve alay kumandanlarının da bulunduğu kıdemli subaylar, ellerinde tabancalarıyla telaşlı çekilişi durdurdular.

Artık gece her yanı kaplamıştı. Almanlar yanan kuru ot yığınlarının saçtığı ışıktan yararlanarak köye yeniden girmeye çalıştılar. Zuhaflar, mezarlık etrafındaki amansız ateş muharebesinde başlarındaki kumandanı ve adamlarının birçoğunu kaybetmişlerdi. Dolayısıyla, gece karanlığında mahsur kalmak ve kuşatılmaktan korkarak geri çekildiler. Almanlar da düşmanı sürdükten sonra köyü terk ettiler.

Aynı gece bir başka baskın taarruzu daha yapıldı; bu sefer Fas Tugayı, Varreddes civarında Alman 3. Piyade Tümeni'nin sol kanadına hücum etmişti. Alman tümeni tehlikeli bir duruma düştü; köyün ve kanallar açılmış Ourcq Nehri'nin yukarısındaki yüksek ovanın kenarına mevzilenmiş olan tümenin ardında, ilerleyen İngiliz kıtaları bulunmaktaydı. Ani saldırı yüzünden bazı müdafiler yine panikleldiler fakat, "Düşman kırıldı!" naraları ile dört bir yandan koşup toplaşan piyade-süvari bir derinti kuvvet, Fransız birliğini geriye atmayı becerdi.

8 Eylül

8 Eylül şafağında Fransız topçusu, Trocy'de bulunan 24 bataryalı Alman ihtiyat topçusunun mevzilerine ateş açtı. Yeni bir saldırıyı göğüslemek durumunda kalan Gronau, hırpalanmış IV. İhtiyat Kolordusu'nun "daha güçlü olduğu aşikâr bir düşmana" direnebileceğinden o kadar emin değildi. Kolordusunun ihtiyat gücü yoktu; "kızgın güneşin alnında bütün günü aç ve susuz geçirmişler, boş yere kurtarılmayı veya takviye edilmeyi beklemişlerdi." Alayların aşçıları ve ordu ağırlığı ana kıtalarına katılmayı beceremişlerdi. Kolordunun geri cephesi yaralı ve avarelerle tıklım tıkıştı. Yanan kuru ot yığınlarının dumanı insan ve at cesetlerinin pis kokusuna karışmış, civardaki çaylar ise bunlarla tıkanmıştı. Fiiliyatta Gronau'nun korkuları gerçekleşmedi. Fransızlar hemen önceki günlerde sarf ettikleri gayret sonucunda tükendiklerinden herhangi bir saldırıyı zorlamaya kadir değillerdi. Akşam vakti Alman 5. Piyade Tümeni Marne'dan çıkageldi. Katlandıkları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

zahmet nedeniyle bitap düşmüş olsalar da bu erler, IV. İhtiyat Kolordusu'nu desteklemek için derhal kol düzeninden çıkarak saf bağladılar.

Fakat tek zahmet çekenler Gronau'nun erleri değildi. Kesintisiz devam eden çarpışmalar Alman hatları boyunca zayiata sebep oluyorlardı. Alman 3. Piyade Tümeni, sabah ortalarında Varreddes'in yukarılarındaki yükseltilerden geri çekildi. Böylece köy ve Ourcq arasında, Etrépilly'nin güneyine kısaltılmış bir hat açılmış oldu. Tümen kuşkusuz yorgun argın bir haldeydi ama BSK'nin ilerleyişinin yarattığı tehlike ve yancı koruma görevi görecek bir alayın beklenmedik şekilde zayi olması da bu çekilmede etkiliydiler.

Daha kuzeyde Fransız 6. Piyade Tümeni, sabah erkenden Fransız hatlarının gerisinde yığınağını tamamlamıştı ama hiçbir surette Almanları sağ cenahtan çevirmek üzere kullanılmadı. Bunun yerine 61. İhtiyat Tümeni'nin güneyindeki hattın yedeği görevini üstlendi ve sonucu belirleyici bir müdahale yerine kayıpları ikame etti. Sabahleyin Fransız 7. Piyade Tümeni, Etavigny köyüne doğru başarıyla ilerledi; 61. İhtiyat Tümeni ise Montrolles Korusu'nu emniyete aldı. Ama gece karanlığı bastırınca bu birliğin öncü kuvvetleri geri çekildiler ve 7. Piyade Tümeni'nin birlikleri de onları takip etmek zorunda kaldı. Fransız Süvari Kolordusu'nun Alman sağ kanadının yerini saptama çabaları bir kenara bırakıldı. Akşam çıkan gök gürültülü fırtına o günlük dövüşün sonunu ilan etti.

Massif Central'den nakledilmiş ihtiyatlardan kurulu 216. PA'nın askerleri, son üç günün çarpışmalarını oldukça zorlu bulmuşlardı:

> Gayet kusursuz manevra yapan neferlerin safları makineli tüfek ateşiyle iki seksen yere indirildiler. Zayiat muazzamdı. Neredeyse bütün kıdemli subaylar savaş dışı kaldı. Buna rağmen, alay ilerlemeye gayret etti fakat ana yol boyunca uzanan setlerin ardında siperlenmiş düşman, onları her defasında korkunç makineli tüfek ateşiyle yere serdi. Sonrasında "kömür sandıkları" çıkardıkları ses ve açtıkları çukurlarla, zaten iflas noktasına gelmiş olan sinirleri mahvettiler. Bu pancar tarlalarına lanet olsun!.. Beş subay öldürüldü, on altısı yaralandı. Bir de bunun üzerine bizim 75'likler nerede olduğumuzu fark etmeyerek ileri hattımızı bombaladılar; bu bizim taarruzu sürdürme azmimizi kırdı. Neyse ki gece çöktü. Alaydan arta kalanlar birkaç yüz metre geriye kaçıldılar. Burası yanan evler ve ot yığınları ile aydınlatılmıştı. Alayın yarısı zayiattı. İlave subayı Teğmen Monneyron biraz erzak çıkarıp getirdi ama kimsenin eli pişirmeye ilişmedi. Sadece biraz tütün memnuniyetle karşılandı. Alay üç gün süren dövüşten bitap düşmüş bir halde ölü uykusuna yattı.

216. PA, muharebeye toplam 3.202 er ve 37 subayla girmişti; o akşamki yoklamaya sadece 1.146 er ve 14 subay katılabildi.

Vendrest'in sunduğu imkânlardan hiç memnun kalmayan Kluck, karargâhını tekrar taşımaya karar verdi ve bu sefer 15 km daha kuzeydeki La Ferté-Milon'a yerleşti. Kasabaya varmak üzereydi ki, bir defa olsun taarruza kalkan Fransız süvarisi tarafından konvoyu pusuya düşürdü. Ancak bir piyade taburunun tam zamanında yetişerek Fransızları kovalaması sayesinde Kluck karargâhına sağ salim ulaşabildi.

Joffre artık Fransız Altıncı Ordusu'nun Château-Thierry'yi daha fazla zorlayamayacağına karar vermişti. Alman III. ve IX. kolorduları, Birinci Ordu'yu takviye etmekte oldukları gibi Maubeuge'ün 7 Eylül'de düşüşünden sonra serbest kalan birlikler de tez zamanda buraya yetişmiş olacaklardı. Gelgelelim Fransız Altıncı Ordusu'nun hâlâ oynayacağı mühim bir rol vardı: BSK ve Fransız Beşinci Ordusu'nun ilerleyişlerini dikkatten kaçırmak için Almanları baskılamaya devam etmek. Bu sırada Maunoury en kötüsüne hazırlanmaktaydı: Güçlü bir Alman karşı taarruzu. Yüksek arazide bulunan Plessis-Belleville-Monthyon-Penchard boyunca bir nihai savunma hattı kurdu.

9 Eylül

9 Eylül sabahı itibariyle Alman III. Kolordusu, Marne'dan tam mevcutla başladığı yürüyüşünü –80 km'den fazla– iki günde tamamlamış bulunuyordu. 5. Piyade Tümeni, derhal IV. İhtiyat Kolordusu'nun yorgun birliklerinin yardımına koştu. 6. Piyade Tümeni ise sağ cenaha geçmişti. 12/2. Humbaracı Taburu'nun komutanı Walter Bloem, sonraları cebri yürüyüşün güçlüklerini kaleme dökecekti:

> Tam bir yürüyüş düzeni tutturmak imkânsızdı... Bütün bölük savrulup saçılmıştı. Fırçalıyorsun, tembihliyorsun, bir saka patlatıyorsun. Tepki yok, ses yok, tebessüm yok: Ne kahkaha ne homurdanma. Maneviyat dibe vurmuş; sadece yorgunluktan

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Muharebeden sonra Faslı avcılar, savaş yadigârı almak için Neufmontiers'deki kilisenin önünde terk edilmiş Alman malzemelerini karıştırıyorlar.

ölmüş, şişmiş ayakların tekdüze adımları duyuluyor. Ve bu böyle saatlerce sürdü. Askerlerden bunu yapmalarını kim istemisse, imkânsızı istediğini biliyordu. Mutlaka çok şey, hayır, her şey, buna bağlıydı.

Alman IX. Kolordusu'nun erleri, daha kat edecekleri mesafe olsa da o kadar da geride değillerdi ve az zamanda sağ cenahtaki yerlerini aldılar. Kluck'un günlük emirleri gelmeye başlamıştı: "Kati sonuçlu harekât, kuzey kanadın (IX. Kolordu, 6. Piyade Tümeni ve 4. Süvari Tümeni) yarın Cuvergnon istikametinden girişeceği çevirme hücumu ile gerçekleştirilecek."

Maunoury'nin beklediği hamle, sabahın erken saatlerinde geldi. Alman IX. Kolordusu'nun tümenleri, kendileriyle aynı komuta altına sokulan 6. Piyade Tümeni ile beraber Fransız 61. İhtiyat Tümeni'nin mevzilerine saldırdılar ve düzenleri bozulan Fransızları geriye sürdüler. 61. Tümen'in ani çekilişiyle Fransız 7. Piyade Tümeni de geriye çekildi. Nihayet iki tümenin birbirine karışmış alayları, kırılgan da olsa bir müdafaa hattı kurmayı başardılar.

Bu sabahın sonlarına doğru Fransızlar bir başka köşeden daha saldırıya uğradılar. Lepel Tugayı (ikmal yollarını örtme vazifesiyle kısa süre öncesine kadar Brüksel'de tutulan 43. İhtiyat Tugayı ile 22. İhtiyat Tümeni'nden oluşuyordu), yürüyüş kolundan dosdoğru muharebe hattına girerek Fransızların yancılığını yerine getiren 315. ve 317. İhtiyat alaylarını dağıttı ve ricat halindeki Fransız 61. İhtiyat Tümeni'ni yandan tehdide başladı. Nanteuil-le-Haudouin'e kadar erişen bu tugayın bazı unsurları, kasabanın güneyindeki ana caddeyi kestiler ve buradaki geri cephe birlikleri arasında paniğe sebep oldular. Bir kez daha Fransız topçusu günü kurtardı. 44. PA'nın iki grubu, düşmanı Chèvreville dolaylarında açık alanda top ateşi altına aldı ve bir kez daha Alman hücumu kırıldı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kluck, kumandanlarına hızlı hareket etmeleri için bastırıyordu. Güneyden çıkagelen BSK ile kapışmak için tekrar çark etmeden evvel Maunoury'nin işini bitirmeyi hedeflemekteydi. Ne var ki işler onun kontrolünden çıkmaya başlıyordu. BSK'nin oluşturduğu tehdide karşı sol yanını sağlama almak amacıyla en güneydeki kıtalarını teşkil eden 3., 4. ve 8. Piyade tümenleri ile 7. ve 22. İhtiyat tümenlerini geri çekmeye mecbur kaldı.

Fransız 1. Süvari Tümeni, Alman cenahına karşı bir sınama harekâtına girişti ve bu Lepel'in tahammülünü zorlamaya yetti. Lepel, kuşatılmaktan kurtulmak için akşamüstü 18:00 dolayında kuzeye doğru çekildi. Fransız süvarisi onun ardına düşmedi.

Fransız hattı artık dik açılı bir kavis oluşturmaktaydı ama sol cenahı açıktaydı. 8. Piyade Tümeni, BSK ile bağı sürdürme çabalarını terk edip Paris'e giden yolu kesmekle vazifelendirildi. Gallieni, Maunoury'ye ilave takviye sağlamak için başkentte artakalan birliklerden devşirebildiklerini devşirdi fakat bu kâfi gelmeyecekti. Fransız Altıncı Ordusu'nun erleri çok ağır zayiat vermiş ve tükenmişlerdi. 10 Eylül şafağında beklenen Alman taarruzu, Maunoury'nin birliklerini yüz geri ricat ettirmeye yetebilir ve Paris düşebilirdi.

Nogeon Çiftliği etrafındaki yoğun çarpışmalar, 60. PA'nın mevcudunu en yüksek rütbelisini bir bölük komutanının teşkil ettiği 12 subay ve 926 ere indirmişti. O akşamı bir subay şöyle hatırlayacaktı: "Beş gün boyunca gece gündüz süren dövüşten sonra kırılmış, bitik ve açlıktan kıvranır haldeydik. Açık arazide bir yere sinmiştik; ruhumuz, tüm kalbimizle bildiğimiz bir hakikat hariç bomboştu: Sabahleyin hücum yahut ölümüne direniş ne emir olursa olsun uymaya mecburduk."

Fakat bu subayın beklediği taarruz asla gelmedi. Devriyeler Alman mevzilerinin boşaltıldığını ve düşmanın ricat halinde olduğunu rapor etmişlerdi. Fransız piyadesinin düşmanı durdurma adına yapabileceği pek bir şey yoktu fakat süvari ileri atıldı ve bir düşman sancağı daha ele geçirdi. Senlis yakınlarındaki Mont-l'Evêque'de 3. Husar Alayı'ndan bir yüzbaşı, 94. *Landwehr* Alayı'nın sancağını almayı başarmıştı.

SAINT-GOND BATAKLIKLARI MUHAREBESİ, 6-10 EYLÜL

Kluck Almanların sağ cenahında önden koştururken Moltke büyük kaygılara kapılmıştı. İngilizlerin Ostend'de kıyıya yeni asker çıkardığına ve bir Rus kolordusunun Britanya'ya gönderildiğine dair raporlar akmaya başlamıştı. Her iki gelişme de Moltke'nin ikmal ve muhabere hatlarını tehdit edecek cinstendi. Bunun üzerine Verdun taraflarındaki Fransız mevzilerini daha büyük güçle zorlamaya karar verdi; bu, Fransız hatlarını yerlerinden söküp atmaya yönelik bir başka teşebbüstü. Ayrıca Yedinci Ordu'yu Belçika'ya nakletmeyi de tasarlamıştı ama halihazırda bu kıtayı savaştan çekme olanağı gözükmemekteydi.

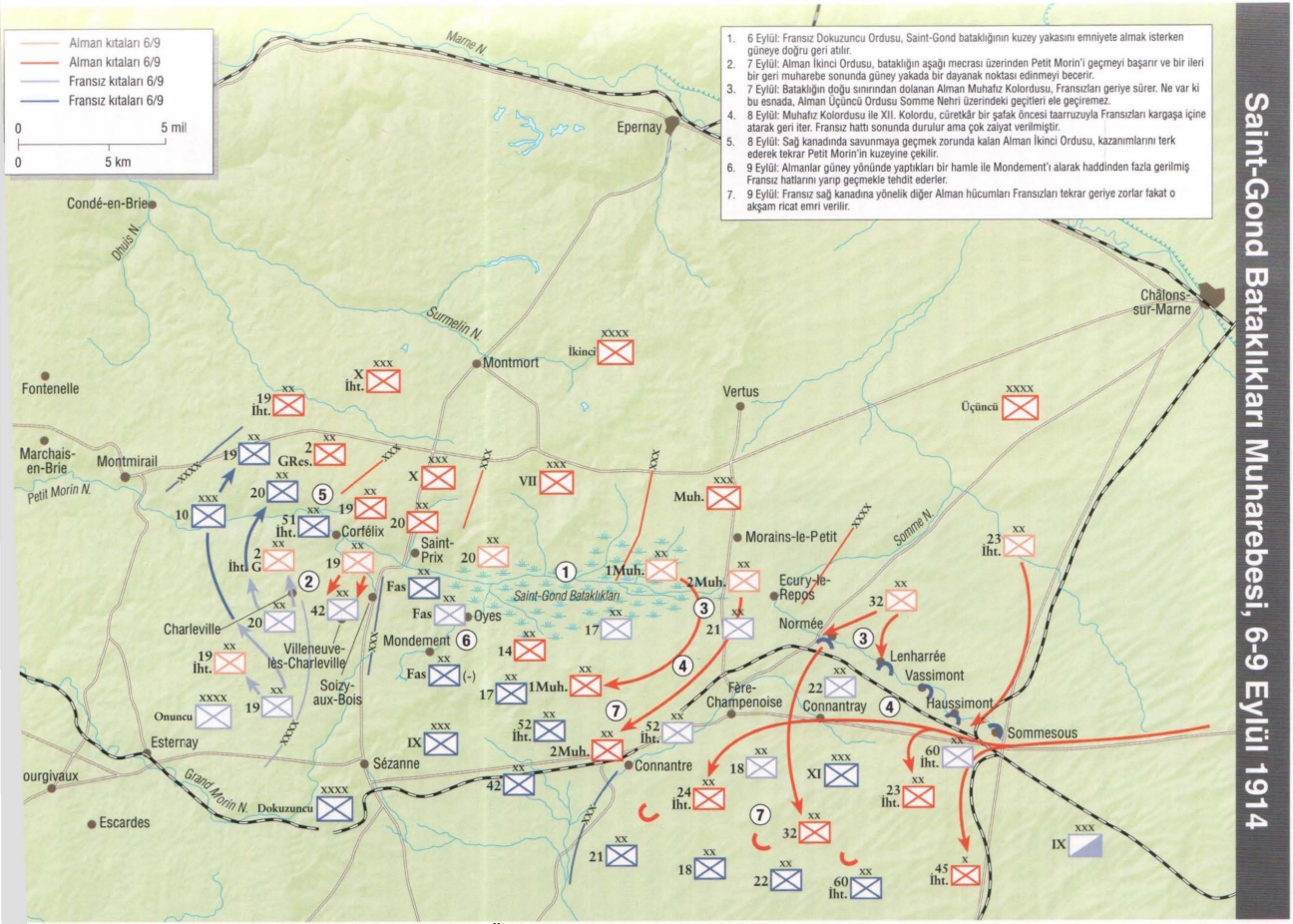
Ruffey'in yerine Fransız Üçüncü Ordusu'nun kumandanlığına atanan General Sarrail, müstahkem Verdun şehrinde tutunma azmindeydi. Joffre için ise Verdun ikinci dereceden önemliydi; Paris gibi o da sadece bir kentti. Joffre'un kaygısı daha ziyade hattının bütünlüğünü korumaktı. Alman Beşinci Ordusu Meuse'ü geçmeyi başardı ama ilerleyişi Verdun etrafındaki tahkimat yüzünden sekteye uğradı. Bu esnada Dördüncü Ordu'daki yoldaşları arazi kazanımı bakımından pek mesafe kaydedememişlerdi. Yine de genel Alman baskısı, Fransız Dördüncü Ordusu'ndan gitgide daha fazla kıtayı harbin içine çekti. Sonuç olarak Fransız hattının ortasındaki Dördüncü ve Beşinci ordular arasında 20 km'lik bir gedik açıldı.

Elde acil durum ihtiyatı mevcut olmadığından Joffre gediği tıkamak için başka yerden asker tedarik etmek zorunda kaldı. Dördüncü Ordu'dan iki kolordu (IX. ve XI. kolordular) çekti ve bunları Birinci Ordu'dan ilavelerle takviye etti; bu ilave kuvvetler, savaş çıktığı esnada Fas'ta vazifeli olan bir tümen ile 9. Süvari Tümeni'nden ibaretti. Bu yeni yaratılan Dokuzuncu Ordu'nun komutası, XX. Kolordu komutanı General Ferdinand Foch'a verildi.

Foch'un karşısındaki kuvvetler, Alman İkinci ve Üçüncü ordularının unsurlarıydılar; söz konusu her iki kuvvet de Belçika ve Doğu cephelerinin talepleri

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Saint-Gond Bataklıkları Muharebesi, 6-9 Eylül 1914

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fransız Dokuzuncu Ordusu'nun Komutanı General Foch. Fransız harp akademisinin sabık müdürü olarak, ordunun hücum ruhunun teorik zeminini hazırlayanlardandı. Dövüşme azmine ehemmiyet vern Foch, "Bir muharebe ancak kaybettiğine inanırsan kaybedilir," diyordu. Fakat bir başka general de, "Çarpışmanın sahada tatbiki üzerine hiçbir şey bilmezdi," diye Foch'u iğnelemiştir.

nedeniyle zayıflatılmışlardı. İkinci Ordu, VII. İhtiyat Kolordusu'nu Maubeuge kuşatmasına; Muhafız İhtiyat Kolordusu'nu ise Doğu Prusya'ya takviye olarak ayırmak zorunda kalmıştı. Üçüncü Ordu, 24. İhtiyat Tümeni'ni Givet'nin muhasarasına; XI. Kolordu'yu da Rus Cephesi'ne göndermişti. Üçüncü Ordu, içine sokulduğu duruma bilhassa içerliyordu. Devamlı surette komşusu İkinci ve Dördüncü orduları takviye etmek zorunda kaldığından Fransızlar üzerinde istikrarlı bir baskı kuramamaktaydı.

Fransız Dokuzuncu Ordusu'nun işgal ettiği arazi, üç ayrı sahaya bölünmüştü. Batıya doğru Brie Platosu uzanmaktaydı. Bu bol yalpalı yüksek ova sık ağaçlık bir kırsal alan olup 80 m kadar aşağısında, dik yamaçlı ve dolambaçlı Petit Morin Vadisi ile kesişiyordu. Daha doğuda zemin yükselerek Paris havzasının sınırlarını belirleyen sırtlar oluşturmaktaydı. En güneydeki Allemant Sırtı, kuzey yönünde Petit Morin'e doğru ve güney yönünde Seine'e doğru olmak üzere iki yöne görüş açısı bulunan bir anahtar mevki idi. Kuzeye doğru sırtlar doğal bir amfitiyatro oluşturuyorlardı. Bu sırtların çevrelediği düzlükte Mont Août ve Mont-Aimé gibi bir sıra yalıtılmış tepe bulunduğu gibi bir çetin engel teşkil eden Petit Morin'in her iki yanı boyunca Saint-Gond bataklığı uzanıyordu.

Bu bataklık araziyi ıslah etmek için geçmişte çaba sarf edilmişti; kanallarla çaylara bağlanan akaçlama hendekleri, araziyi boydan boya kaplıyordu. Fakat 1914'te bataklık alan hâlâ hatırı sayılır ebattaydı: Genişliği takriben 3 km, uzunluğu da 19 km idi. Kuru havada bir baştan öbür başa gitmek mümkün olsa dahi yoğun yağmur bölgeyi kısa sürede balçık deryasına çevirebilmekteydi. Bu bataklığın öte yanına geçiş ancak üç adet yükseltilmiş yol ve beş patika ile yapılabilmekteydi ama bunların hiçbirisi sert zeminli değildi ve çabucak çamura dönebiliyorlardı.

Sırtların doğusunda Champagne düzlüğü başlıyordu. Burası tam manasıyla tepsi gibi düzdü; çam koruları, fakir toprak ve seyrek suyolları belirgin özellikleriydi. Bu küçük sular içinde Somme (BSK'nin sonradan iyi öğreneceği nehir ile karıştırılmamalı), Vaure ve Maurienne sayılabilir. Sonradan bazı yazarlar, burasını Attila ve onun Hun ordusunun MS 450 senesinde yenilgiyi tattığı *"champs Catalauniques"* (Châlons Ovası) ile özdeşleştireceklerdi. Bu iki kati sonuçlu muharebe arasındaki benzeşmeler—doğudan gelen bir ordunun büyük ölçüde Fransızlardan teşkil edilmiş bir ordu tarafından yenilmesi— mukayesenin cazibesini karşı konulması güç kılıyordu.

4 Eylül'de Moltke, Birinci ve İkinci orduların yancı koruma gücüne dönüşmesini öngörecek şekilde Alman ilerleyişinin yönünün değiştirilmesini emretti. İkinci Ordu (Bülow), Marne ve Seine arasında yüzü güneybatıya dönük olarak mevzi alacaktı. Öte yandan, Üçüncü Ordu (Hausen) ilerleyişine devam ile Troyes ve Vendoeuvre'e doğru gidecekti. Alman öncüleri Paris'e sadece 50 km mesafedeydiler.

Joffre, 5 Eylül günü ordu kumandanlarına yeniden taarruza kalkma emri gönderdi. Dokuzuncu Ordu hattını muhafaza ederken Beşinci ve Altıncı ordular ile BSK ilerleyip Almanları yandan çevirecek ve bütün düşman hattını çembere alacaktı. Dokuzuncu Ordu 20 km'lik bir cephede yayılmış; Petit Morin ve Somme'un yanı sıra Saint-Gond bataklığının güney çıkışlarını ve Champagne ovasının batı ucunu da savunuyordu. Neticede bu durum Dördüncü Ordu ile bitişmesini olanaksız kıldı. Dokuzuncu Ordu'nun sağ cenahıyla Dördüncü Ordu'nun sol cenahı arasındaki boşluğu örtmeye sadece bir süvari tümeni yetmek

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

zorundaydı. Foch özünde savunmayı telkin eden bu emirlere, bataklığın kuzey tarafına ileri karakollar kurarak tepki verdi.

6 Eylül

Foch'un soluna doğru Fransızlar taarruzdaydı; Beşinci Ordu, Alman II. Kolordusu'nun Ourcq'a çekilmesiyle bir zamandan beri Alman cephesinde oluşmuş bulunan gediğe yerleşmek için kuzey yönünde yürüyordu. Fakat karşı cephesinde durum oldukça farklıydı. Burada Alman İkinci Ordusu çoktan Petit Morin'den öteki kıyıya geçmişti ve Fransız X. Kolordusu (Desforges), Montmirail'ın güneydoğusundaki Charleville köyü civarında Alman X. İhtiyat Kolordusu'yla harbe tutuşmuştu.

Fransız 20. Piyade Tümeni Charleville'i batıya doğru teğet geçmeye çalıştığı vakit Alman 2. Muhafız İhtiyat Tümen (Garde-Reserve-Division) tarafından durduruldu. Sağlarına doğru Charleville için yapılan mücadelede Fransız Dokuzuncu Ordusu köyü önce kaybedip sonra tekrar aldı; bu çarpışmalara dört değişik alaydan ve iki farlı tümenden kıtalar dahil olmuşlardı. Komşu Villeneuve-lès-Charleville köyü de benzer bir kavganın odağı oldu: 151. PA öğle üzeri köyü üç defa kaybedip geri aldı. Daha doğuda da muharebe eşit derecede sertti. Hannover'da derlenmiş olan Alman 19. Piyade Tümeni'nin askerleri, Fransız 42. Piyade Tümeni tarafından tutulan cephenin geri kalanına coşkuyla hücum ettiler. Bu esnada Branle Korusu ve Soizy-aux-Bois için de böyle bir ileri bir geri bir muharebe sürmekteydi. Ne var ki Fransız topçusu yüzünden Almanlar daha ilerilere gidemediler ve 6-7 Eylül gecesini nehrin güney tarafındaki ağaçlıklarda geçirdiler.

Fransızlar bütün bu çarpışmalarda ağır zayiat verdiler. Bunun sebebini sorgulayan General Grosetti (42. Piyade Tümeni), herhalde savaş öncesi manevralarda giderilmesi gereken kusurları saptamıştı: "Bugünkü hücumlarda piyademiz kendi topçumuz tarafından iki veya üç defa vuruldu ve en az bir bu kadar daha önlenebilir zayiat, topçunun taarruzdan önce hazırlık bombardımanı yapmaması ve piyadenin boş yere yanaşık nizam dizilmesi yüzünden verildi... Bir sürü manga omuz omuza hiç fasıla vermeden dikilmişlerdi. Tek bölüğün yeterli olacağı yerde iki bölük konuşlandırılmıştı."

Fransızların Charleville'deki durumu o kadar kırılgandı ki, Desforges astı tuğgenerale (General Cadoudal, 40. Tugay) ricat izni bahşetti. Fakat Cadoudal mesajı getiren bahtsız irtibat subayına tavizsiz bir cevap verdi: "Nasıl olur da bu mevkii boşaltırım? Hele ki düşmana bu kadar direnmişsek? Uğrunda kendilerini feda eden adamların naaşlarını bırakıp nasıl giderim? General Desforges'a söyle Charleville'de kalıyorum; ne olursa olsun beni burada bulacaktır."

Fransızların sağ tarafında XI. Kolordu'nun (Eydoux) Bretanyalı askerleri tamamen savunma konumundaydılar. Nehir geçiş noktalarını denetim altında tutmak için Morains-le-Petit ve Lenharrée köyleri arasında mevzi alarak Somme'a paralel siper kazmaktaydılar. Daha güneyde Sommesous'daki demiryolu kavşağına dek birbirinden bağımsız taburlar sıralanmışlardı. Cephelerinin kuzey ucunda, 1. Muhafız Piyade'deki yoldaşlarından daha iyi bir performans çıkaran Alman 2. Muhafız Piyade Tümeni'nin askerleri, o öğle üzeri Fransız 21. Piyade Tümeni'ni bir çok mevzii terk etmeye zorladılar. Akşam çöktüğünde bataklık ve Somme arasındaki kıstağın hâkimiyeti artık Fransızlarda değildi. Daha güneyde, General Eydoux elinde kalan taburlarını iyi kötü savunma düzenine sokmak için zamanla yarışıyordu ama pek de muvaffak olamadı. Cephe elde kalan iki Nizamiye ve bir İhtiyat tümeni tarafından kolayca tutulamayacak kadar uzundu.

Batıda IX. Kolordu (Dubois), geçiş noktalarının kuzey ucunu korumaları için adamlarını bataklığın öte yanına koşturdu ama orada güneye inen Alman 20. Piyade Tümeni ve Muhafız Kolordusu (Plettenberg) ile karşılaştı. Yetersiz topçu desteği –toplar çoğunlukla bataklığın güneyindeydiler– sebebiyle Fransız taburları ağır zayiata uğradılar ve hiçbir başarı kaydedemediler. Harbi en yoğun yaşayan iki alayın –77. ve 135. PA– her biri 500 er kaybetti. Öğle üzeriyle beraber Fransız IX. Kolordusu tekrar bataklığın güney tarafındaydı. Alman Muhafız Kolordusu artık onun soluna hareketlenmiş, bataklığın doğu ucu civarından bir çıkış arıyordu. Fakat burada daha güçlü bir mukavemetle karşılaştılar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Petit Morin Vadisi'nden doğuya doğru yukarı bakılınca görülen Corfélix kasabası. Alman 19. Piyade Tümeni'nin Soizy üzerine hücumlarını buradan başlattığı düşünülürse, Corfélix muharebeyi nispeten hasarsız atlattı.

Yoğun topçu ateşi 1. Muhafız Piyade Tümeni'nin patikalardaki ilerleyişini durdurunca Plettenberg, komşu XII. Kolordu'dan (d'Elsa) destek istedi.

Alman Üçüncü Ordusu'ndan yardım isteyen bir tek Muhafız tümeni değildi: Dördüncü Ordu da imdat talep etmekteydi. Hausen bir defa daha olumlu cevap verdi. Hadiseleri ileri karakollar arasındaki çatışmalar olarak yorumlayıp Fransızların çekilişlerini Seine'e dek sürdüreceklerinden emin olarak 23. İhtiyat Tümeni'ni imdada gönderdi. Fakat bu hareket tarzı Üçüncü Ordu'yu fiiliyatta aralarında 30 km uzaklık bulunan iki kanada bölmüş oldu.

Geceyle birlikte her iki taraf da hedeflerine layıkıyla ulaşmış değillerdi. Alman ilerleyişi Foch'un kuzeye yürüyüşünü engellemişti ama beri yandan gözü kara Fransız savunması da Alman ilerleyişini köstekledi. Sonuçta hasımlar berabere kaldılar: Fransızlar hâlâ bataklığın güney çıkışlarını tutuyorlardı ve Petit Morin'in güneyine düşen yüksek arazinin çoğuna hâkimdiler.

7 Eylül

Evvelki gün yaşanan aksamalara rağmen Foch taarruzlarına son vermek için herhangi bir neden görmüyordu. Emrindeki Dokuzuncu Ordu'ya biçilen rol, Beşinci Ordu'yu taarruz harekâtında desteklemekti ve Foch için bu vazifeyi ifa etmenin en iyi yolu kendi taarruzlarını sürdürmekti; böylece, ilerleyen Franchet d'Esperey'in yolundan düşman birliklerini uzaklaştırmış olacaktı. Sağ tarafta XI. Kolordu, karşı saldırı öncesinde Somme üzerindeki mevzilerini koruyacaktı. Karşı saldırı önce kuzeybatı ve sonra da kuzey yönünde Pierre-Morains ve Mont-Aimé'ye doğru gelişecekti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Soizy-aux-Bois'daki bir mezarda Fransız 162. Piyade Alayı'na mensup erlerin kemikleri bulunur. Barış zamanı görev yeri Verdun olan alay, muharebe esnasında on subay ve 814 er kaybetti. Bucağın sınırları dahilinde hayatını kaybeden toplam 395 Fransız ve 333 Almanın çoğu; yöre ruhbanı tarafından defnedildi.

Sollarına düşen IX. Kolordu bataklığın çıkış noktalarını koruyacak ve sonra XI. Kolordu'nun ilerleyişine uyacaktı. Sol tarafta 42. Piyade Tümeni, Dokuzuncu ve Beşinci ordular arasındaki teması sağlayarak X. Kolordu'nun sağ yanını destekleyecekti.

Alman tarafında, II. ve IV. kolorduların Ourcq'a ani geri çekilişi Bülow'un sağ cenahında belirsizlik yarattı. Dolayısıyla Bülow, bu mıntıkada savunmaya geçmeye karar verdi. Birinci Ordu Komutanı Kluck'un kendi kuvvetlerinden tefrik ederek eline bıraktığı III. ve IX. kolordularını sağ yanını korumak için kullandı. Solda taarruzlar sürecekti; Bülow, Üçüncü Ordu'dan da Muhafız Kolordusu'nu desteklemeye devam etmesini talep edecekti.

Fransızların sağ kanadında 42. Piyade Tümeni, yalıtılmış bir durumda kalan Villeneuve-lès-Charleville'i Almanların dikkatini çekmeden sessiz sedasız boşaltma emri aldı. Fakat tekrar Villeneuve'ü almaları emredildiği vakit tümen kendi hatlarını henüz geri kazanmıştı. 151. PA, tümen ve kolordu topçusunun desteği ile köyde bir tutunma noktası kazandı ama Alman karşı bombardımanı nedeniyle daha fazla ilerleyemedi. Villeneuve'e saldırının tazelenmesine cevaben Almanlar bir kez daha Soizy-aux-Bois'ya hücum ettiler.

Soizy'deki Fransız birliklerini teşkil eden 162. PA, bilhassa güç bir görevle yüz yüze kalmıştı. 42. Piyade Tümeni'nin sağ kanadı sıfatıyla vazifesi, kendi sağında kalan Fas Tümeni'yle teması kaybetmeden köyü elde tutmaktı. Ne var ki Alman baskısı pek müthişti ve 162. PA köyün güneyindeki tepelere doğru çekilmeye zorlandı. Fransız 20. Piyade Tümeni, şimdi bir çevirme teşebbüsü için Almanların kanatlarının ne yanda olduğunu keşfetmeye çalışıyordu. Bout-de-la-Ville'e

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

saldırmak suretiyle, Branle Korusu önlerindeki Fransız cephesini örtmek üzere 51. İhtiyat Tümeni'nin topçusunu konuşlandırabileceği yeteri kadar bir alan açtı. Cephe oturana dek koruda karşılıklı taarruzlar birbirini izledi. Sonunda Sézanne kasabasının alt tarafı 10 km kuzeyinde yer alan Soizy Almanların elinde kaldı. Almanlar Sézanne'ı bir ele geçirebilselerdi Fransız Beşinci ve Dokuzuncu ordularını tecrit edip hezimete uğratma imkânına kavuşacaklardı.

Fransız Dokuzuncu Ordusu, Modement-Allemant Sırtı mıntıkasını korumak ve Saint-Gond geçişlerindeki Fransız hâkimiyetini sürdürmek üzere emir aldı. Soizy'nin düşüşünü takiben Fas Tümeni (IX. Kolordu'nun solunda), derhal Alman 19. Piyade Tümeni'nin baskısı altına girdi. Bu Alman tümeni akabinde, bataklığın batı ucuna hâkim bir çıkıntı olan Crête du Poirier'den Fransızları temizledi. Foch, 42. Piyade Tümeni ile Fas Tümeni'ne karşı taarruz emri verdi; saldırı 14:45'te başlayacaktı. Hedef bu çıkıntıyı ve ötesindeki Saint-Prix köyünü geri almaktı fakat yaz sonunun kavuran sıcağında erleri toparlayıp ön hatta sevk etmenin zahmeti baş edilemeyecek kadar çoktu. Topçunun hazırlanması için o gün vakit kafi değildi ve hücum ertelendi.

Doğuda Alman Muhafız Kolordusu, Morains-le-Petit-Ecury mıntıkasındaki Fransız XI. Kolordusu'nun mevkilerine tüm gücüyle saldırmak amacıyla sola doğru hareketlendi. Öte yandan kırsalın açıklığı harekâtı gizlemeyi olanaksız kıldı ve ağır bombardıman her Alman ileri hareketini kırdı. Somme boyunca dizili bütün köyler gün boyunca defalarca el değiştirdiler fakat o akşam, Muhafız Kolordusu'nun erleri geceyi açık ordugâhta geçirmek üzere başlangıçtaki hatlarına geri dönmek zorunda kaldılar. Sol taraftaki Saksonların

Çatışma resimleri yayımlamak için gözünü karartmış olan Fransız yayıncılar, sahte muharebe fotoğrafları icat etmekten geri durmadılar. Burada muhtemelen savaş öncesi manevralarda fotoğrafı çekilmiş bazı koşan adamlar, bombalanmış köy resmi üzerine eklenmişler.

Sırtın en yüksek noktası olan Signal du Poirier'den kuzeybatı yönünde Saint-Prix kasabasına ve Petit Morin geçidine doğru görünüm.

akıbeti de farklı olmadı. Somme'u geçemeyen bu birliklerin Sommesous yoluyla Fransızları yandan çevirme teşebbüsleri de başarısızlıkla sonuçlandı.

Almanlar giderek tehlikeli bir duruma sürükleniyorlardı. Tüm kıtalar son derecede yorulmuşlar; 20 Ağustos'tan beri ileri yürüyüş ve dövüşün yarattığı sürekli baskının altında yıpranıp tükenmişlerdi. Ayrıca, Fransız topçusu daha öteye yürüme girişimlerini engellemeyi beceriyordu. Kaldı ki Muhafız Kolordusu'nun bataklığı yandan geçmek için İkinci Ordu'nun soluna geçmesiyle bu kuvvetin cephesinde tehlikeli bir gedik açıldı; bu gedik, Muhafız Kolordusu ile onun soluna düşen X. Kolordu arasındaydı. Sonuç olarak, Petit Morin'in kuzey yakasında bulunan bu mıntıkadaki Alman pençesi zayıf düşmüştü zira burada birkaç yalıtılmış bölük ve süvari taburundan başka kuvvet yoktu. Ne X. Kolordu ne de Muhafız Kolordusu bir şey yapamazdı. Eldeki bütün erlere ön hatlarda ihtiyaç varken bu tümenlerden gediği kapatmaya ayıracak asker yoktu. Bülow kendi ihtiyatındaki 14. Piyade Tümeni'ni bu görev için göndermekten başka seçenek bulamamıştı.

Hausen'e göre zafere giden yol, Fransız hattını en zayıf noktasından saldırıp yarmaya yönelik eşzamanlı bir taarruza kalkmaktı. Bu durumu "düşman her yerde güçlü olamaz" diye açıklıyordu. "Düşmana en zayıf noktasından saldırmak hattın yarılmasıyla sonuçlanacak ve asgari şartlarda Alman sağ cenahındaki baskıyı ortadan kaldıracaktır." Planı şafaktan önce –topçu hazırlık ateşi olmadan– bir taarruz başlatarak Fransızları şaşırtmak ve ateş gücü üstünlüklerini bu şekilde avantaj olmaktan çıkarmaktı. Muhafız Kolordusu ve XII. Kolordu sağ cenahtan saldırırken Üçüncü Ordu'nun geri kalanı ve bazı Dördüncü Ordu kıtaları sola gönderildiler. Bazı tümen kumandanları yeni bir saldırı düşüncesiyle ümitsizliğe kapıldılar: Askerlerin istirahate ihtiyacı vardı. Fakat Bülow ve Grandük Albrecht (Dördüncü Ordu), Hausen'in teklifine destek çıktılar.

8 Eylül

Taarruz 03:30'da başladı. Ana hücumu, topçu Korgeneral Kirchbach'ın genel komutasına verilen üç tümen gücünde bir muharebe grubu üstlendi: 2. Muhafız Piyade Tümeni, 32. Piyade Tümeni ve 23. İhtiyat Tümeni. Dört muhafız alayının tümünden alınan taburlar hücum dalgasını oluşturdular; bunlar sırasıyla batı-doğu ekseninde Alexander, Franz, Elisabeth ve Augusta alaylarıydı. Sağlarında hâlâ Muhafız Kolordusu'nun emri altında bulunan 1. Muhafız Piyade Tümeni; sollarında ise Saksonlar vardı.

Sürpriz mutlaktı. Darbe yaklaşık 14 km'lik bir cepheye yayılmış haldeki Fransız 21. ve 22. Piyade tümenlerine vuruldu. Bu kıtalar önceki günlerin çarpışmalarında öyle erimişlerdi ki mevcut bütün kuvvetleri ön hatta toplanmıştı. Almanlar Fransız mevkilerini yarıp topçu hatlarına dek sızdılar. 12:00'da Fère-Champenoise varoşlarına ulaşmışlardı. Fransızlar ancak kolordu ihtiyatını ve bu mıntıkada ordu ihtiyatı olarak bulunan 18. Piyade Tümeni'ni olduğu gibi sahaya sürerek yeniden bir savunma hattı kurabildiler. Bu hareket tarzı, esas cephe hattının 6-8 km gerisinde dahi olsa nihayet Alman ilerleyişini durdurdu. Saksonlar aynı saatte hücuma kalktılar. Somme geçiş noktalarına az bir güçlükle ulaştılar ama Lenharrée köyünü ancak yumruk yumruğa dövüşerek ele geçirdiler. İlerleyiş her yerde yavaştı. Daha doğuya doğru 23. İhtiyat Tümeni, tayin edildiği geçiş noktasını işgal ettiyse dahi Sommesous kasabası için ev ev çatışmak zorunda kaldı. Saksonlar güneybatıya doğru biraz yol kat etmekle birlikte Fransız top ateşiyle durduruldular ve her halükârda bitip tükendiler. Nihayet Somme'un takriben 4 km güneyine düşen yükseltilere yerleştiler ve gece ile birlikte Fère-Champenoise'ın güneydoğusundaki Vesle Nehri hattına artık ramak kalmıştı.

Fransızlar açısından bakılırsa, Alman taarruzunu frenlemenin bedeli yüksek olmuştu. 21. Piyade Tümeni bir tuğgeneral, üç alay kumandanı ve topçu gücünün yarısını kaybetmişti. Alman 1. Muhafız Piyade Tümeni karşısında mevzilenmiş 64. PA neredeyse tamamıyla yok oldu. Üç taburdan geriye, toplamda her rütbeden 1.000 askerin biraz üzerinde bir kuvvet, yani seferberlik durumundaki bir alayın üçte biri eden dört bölük asker kalmıştı. Fransız 18. Piyade Tümeni –IX. Kolordu'dan ödünç verilmişti ve taarruz esnasında ön hatta dahi değildi– bünyesindeki 66. PA'dan 25 subay ve 1.287 er zayi olmuş; aynı tugayın diğer bir alayı olan 32. PA, 15 subay ve 620 er kaybetmişti.

32. PA (barış vakti garnizonu Tours'daydı) mensubu Alexandre Gaudon, alayı cepheye koştururken yaşananları kaydetmiştir:

> 93., bozuk düzen geri çekiliyordu ama pek panik yoktu... İlk atılan kurşunlardan biri, Almanlar üç yandan yaklaşırlarken Yüzbaşı Baudin'i yaraladı. Dördümüz yüzbaşıyı bir çukura kadar taşıdık, burada her iki taraftan ve geriden ateş altında kalmıştık. Yüzbaşıyı küçük bir çam ağacına bırakmak zorunda kaldık ama ona yardım etmeye çalışan dört kişiden üçü öldürüldü ve ben kalçamdan vuruldum... Her an yoldaşlarım düşüyordu; kurşunlarla delik deşik oldular. Asteğmen Daras, iki yanağından geçen bir kurşunla yaralandı; Joubert, sakağına isabet eden bir kurşunla öldürüldü. Her iki tarafın ateşi altında açık arazide 1.500 metre kat ettik. La Fère'e vardığımızda bir dizi alaydan bir bölük adam tertip ettiler. Jandarma inzibatlar, daha geriye kaçmaya yeltenenleri ellerinde altıpatlar ile tehdit ettiler. Gün ortalarına doğru topçu, Every'nin doğusundan üç veya dört saat süren bir ateş açtı. Gourgançon'a geriledik ama bu an itibariyle tüm alaylardan kala kala yüz civarında adam kalmıştık. Gounrgançon ve Salon arasında bir tarlada açıkta geceledik. Alay, albayını, iki tabur kumandanını, 5. ve 6. bölüklerin yüzbaşıları ve teğmenlerini, birçok erbasını ve 1.000 kadar erini kaybetmişti; bunlar ya ölü, ya yaralı veyahut da kayıplardı. Çarpışma esnasında Almanlar beyaz bayrak salladılar ve önce tüfeklerini namlu aşağı tuttular fakat yakınlarına gelen Fransızlara ateş açtılar. Bizim top ateşimizle onlar da çok adam kaybettiler.

Fransız kıtaları geriye düştükçe ümitsiz bir şekilde birbirlerine karıştılar ve o an elde hangi birlik varsa geçici tugaylar haline konuldular. 21. Piyade Tümeni kötü hırpalandı: 41. Tugay, 64. ve 65. alaylardan oluşmalıyken şimdi 293. ve 337. alaylardan iki bölük ve 93. Alay'dan iki tabur ihtiva etmekteydi; 42. Tugay, normalde 93. ve 137. alaylardan oluşurken artık 137., 93. ve 337. alaylardan birer taburu içeriyordu.

42. Tugay'ın kumandanı Albay Lamey, Foch'a durumu şöyle rapor etmiştir:

Lenharrée'nin ana caddesi. Köy, 8 Eylül'deki bir şafak öncesi hücumla sıkı bir mücadeleden sonra Alman Muhafız Kolordusu ile XII. Kolordu'ya mensup üç alaydan unsurların eline düştü.

> Askerlerimin, cevap verme fırsatı bulamadıkları bir düşman ateşine bütün gün maruz kaldıktan sonra hem fiziken hem de zihnen tamamen çöktüklerini saklayamam. 48 saat susuz kalan 137.'nin erlerinin halini de gizleyemem. Bu gece dayanabilirim, zira gece hücumları olacağından şüphem yok; ama böyle gececek bir üçüncü günü çıkarmak [137., 7 Eylül'deki çatışmalara da katılmıştı] ciddi sonuclara katlanmadan imkânsız olacaktır; zira adamları saflarda tutabilmeyi zar zor başardık. Her şeye rağmen, bize güvenebilirsiniz.

Lamey ertesi gün öldürüldü.

Almanlar da çok hırpalandılar. 64. Piyade Tugayı'nın iki alayı ağır kayıplara uğradılar. 177. Alay'da zayiat 20 subay ve 609 ere ulaşmıştı ki bunların içinden 9 subay ve 102 er ölmüştü. 178. Alay'ın toplam zayiatı 25 subay ve 757 eri buluyordu; bunlardan sadece 64'ü ölü olarak geçmekle birlikte 259 kişinin akıbeti meçhuldü.

Bu sıralarda Bülow sağ yanda pek çaba sarf etmiyor; III. ve IX. kolorduların sağ yanını muhafaza edeceğine güveniyordu. Fakat Kluck iki kolorduyu da bir gece evvel geri çağırmıştı. Son ihtiyatını –13. Piyade Tümeni– bu mıntıkaya sevk edince tek seçeneğinin savunmaya çekilmek olduğunu hissetmiş ve sağ cenahını tümüyle Petit Morin'in ardına çekmişti. Bunun üzerine Fransızlar ilk olarak Soizy-aux-Bois'yı ve sonra Saint-Prix'i geri aldılar. Fransız X. Kolordusu'nun desteğiyle Fas Tümeni ve 42. Piyade Tümeni, sabah 09:00 itibariyle Petit Morin'in güney yakasını büyük oranda Almanlardan temizlemeyi başarmışlardı ama yoğun ateş karşısında nehri geçmeyi olanaksız buldular.

Bataklığın doğu ucunda Alman 14. Piyade Tümeni –VII. Kolordu'nun diğer yarısı– ilerleyen Muhafız kolordusu'nun omzunda çarpışmalara dahil olmuştu. Saldırıyı duyan X. Kolordu Komutanı General Em-

Fas Tümeni'nin kumandanı General Georges Humbert (1862-1921). Foch, Humbert'i "direnişimizin ruhu" diye tarif etmişti. Sıkı dövüşen Fas Tümeni, Saint-Gond'da Foch'un mevkiinin korunmasında yararlılık göstermişti. Muharebedeki performansı sayesinde bir kolordu kumandanlığına terfi eden Humbert, savaşı Üçüncü Ordu'nun başında bitirdi.

mich, kendisinin de bataklığın batı ucundan harekâta katılması için ısrar etti. Onun 20. Piyade Tümeni ile başlattığı taarruz sayesinde Saint-Prix geri alındı ve bu hücum sola doğru gelişerek Crête du Poirier çıkıntısı ile onun soluna düşen Oyes-Mondement bölgesinin tekrar ele geçirilmesi neticesini verdi. Bu hücumlar asıl Fas Tümeni'nin iki kanadını vurmuştu ki zaten yayılmış ve seyrelmiş haldeki bu birlik, Fransız XI. Kolordusu'nun Somme'dan çekilişi akabinde bir hayli sıkışmıştı. Faslılar güneye doğru yüksek araziye çekilmeye mecbur oldular ve böylece bataklığın öte tarafına giden yollar müsait hale geldi.

Fransız Dokuzuncu Ordusu artık aşırı baskı altına girmişti. Merkezde, bataklık üzerindeki geçiş noktalarının denetimini kaybetmişti. Sağda Dördüncü Ordu ile teması tehlikedeydi. Dahası XI. Kolordu'nun durumu da gerçekten sakattı. Fakat Foch tek başı belada olanın kendisi olmadığını biliyordu. Fransız sol cenahından ilerleyen Beşinci Ordu, Bülow'a sorun yaratmaktaydı.

Dokuzuncu Ordu karargâhındaki Foch, Bülow'un sağ kanadını Petit Morin'in kuzeyine çekmesiyle birlikte kendi solundaki baskının hafifçe tavsadığını fark etti. Sabah 07:00'da Dördüncü Ordu Komutanı General Langle de Cary'yi telefonla aradı: Acaba XXI. Kolordu Alman kanadına karşı saldırıya kalkıp kendi sağını biraz rahatlatabilir miydi? De Cary yardım namına bir şey yapamazdı. Alman Üçüncü ve Dördüncü orduları tarafından Vitry-le-François civarında saldırıya uğramış olan ordusunun bütün erlerini son adamına kadar harp hattına sürmüştü. Bunun üzerine Foch, Franchet d'Esperey'e meyletti. Acaba Beşinci Ordu hücuma kalkıp IX. Kolordu'nun solunu düşmanla sıcak temastan kurtarabilecek bir durumda mıydı? Bu sefer cevap olumluydu. Franchet d'Esperey, 07:30'da X. Kolordu'nun yüzünü önce kuzeye sonra kuzeydoğuya döndürdü.

İçinde bulunduğu vahim duruma rağmen Foch'un saldırma güdüsü hâlâ güçlüydü. XI. Kolordu'ya Fère-Champenoise'ı geri alması emredildi; 9. Süvari Tümeni ise Fransız sağındaki Sommesous'da kendini gösterecekti. Fakat o akşam ateş hattındaki alaylarından yeni raporlar geldikçe Foch, elinde tuttuğu mevzileri sağlama almak için daha fazlasına ihtiyacı olduğunu idrak etti. 21:20'de tekrar Beşinci Ordu'yu yokladı. Şayet X. Kolordu kendi cephesini genişletmeyi kabul ederse, o da 42. Piyade Tümeni'ni seyyar ihtiyat kuvveti olarak kullanmak üzere cephe gerisine alabilirdi. Bir kez daha Franchet d'Esperey talebi kabul etti ve X. Kolordu'yu cömertlikle Foch'un komutasına bıraktı. Foch sonunda pek sarsılmış 42. Piyade Tümeni'ni hatta çekmeyi becerebildi ve sonra, emirlerini yeniden düzenleyerek cephesini bir hale yola koydu. XI. Kolordu, La Fère-Champenoise'ın ötesine çekilmişken IX. Kolordu'nun mevzileri Mondement civarında yuvalanmıştı. Foch Joffre'a pek meşhur (ve muhtemelen uydurma) olan veciz durum raporunu bu şartlar altında gönderdi: "Sağımda güçlü baskı; merkezim çöküyor; hareket mümkün değil; durum mükemmel; saldırıyorum."

9 Eylül

Ne var ki ertesi gün saldıran taraf Foch değil Bülow ve Hausen'di. Anahtar konum bu sefer Allemant Sırtı'nın kuzeyine çıkan yollara hâkim durumdaki Mondement kasabası ve şatosuydu. Şayet Almanlar hattı buradan yarsalar, Seine'e giden yol önlerinde açıktı. Kasaba ve şato hafifçe yüksek konumlarından Saint-Gond bataklığının kuzeyine doğru bakmaktaydılar. Burası Almanların ilerlediği yerdi ve haliyle gerek gözetleme noktası gerekse topçu mevzii olarak

Mondement'dan güneye doğru Oyes'e bakış. Almanlar sağ tarafta görünen yol boyunca ilerlediler.

ideal bir konumdu. Foch'un günlük emirleri bu nedenle La Villeneuve-lès-Charleville ve Mondement arasında kalan yüksek araziyi elde tutmanın önemini vurguluyorlardı.

Mondement'ı savunma sorumluluğu, 49. PA'dan iki bataryanın desteklediği 2. Mürettep Zuhaf Alayı'na düştü fakat bir dizi yanlış anlama ve hatalar sonucunda kasaba Alman 164. (Hannover) PA'nın düzenlediği ani bir hücuma dayanamadı. Zuhaflar derhal karşı saldırıya geçtiyseler de bir işe yaramadı. Gelgelelim 77. PA'dan gelen takviyeler muharebeye dahil oldular ve Mondement nihayet ikindi vaktine dek süren çatışmalar neticesinde geri alındı.

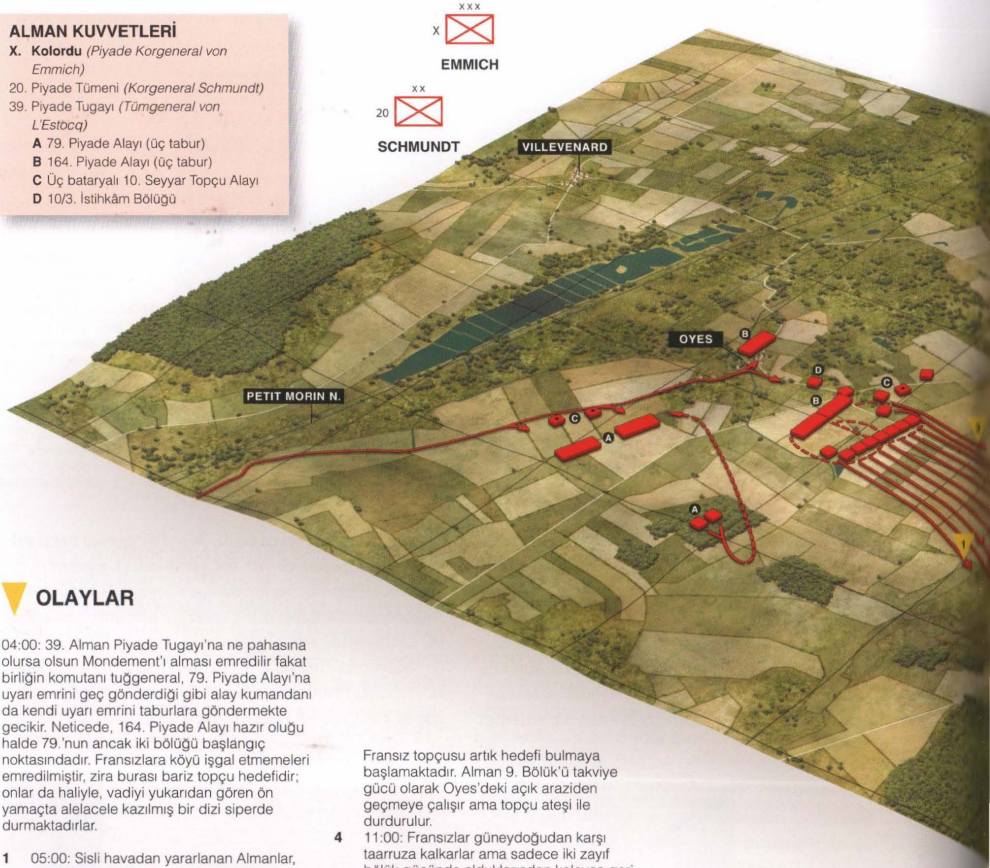
Solyanda Fransız X. Kolordusu tekrar hücuma kalktı. 11:00'da Fransız 20. Piyade Tümeni Petit Morin'den geçişi zorlamış ve vadinin dik kuzey yamaçlarına tır-

Mondement Şatosu'nun günümüzdeki hali. Çarpışmalar neticesi yanıp yıkılmış dört duvara dönen bu şato, aslına uygun olarak yeniden inşa edildi.

ALMAN KUVVETLERİ

X. Kolordu *(Piyade Korgeneral von Emmich)*
20. Piyade Tümeni *(Korgeneral Schmundt)*
39. Piyade Tugayı *(Tümgeneral von L'Estocq)*
A 79. Piyade Alayı (üç tabur)
B 164. Piyade Alayı (üç tabur)
C Üç bataryalı 10. Seyyar Topçu Alayı
D 10/3. İstihkâm Bölüğü

OLAYLAR

04:00: 39. Alman Piyade Tugayı'na ne pahasına olursa olsun Mondement'ı alması emredilir fakat birliğin komutanı tuğgeneral, 79. Piyade Alayı'na uyarı emrini geç gönderdiği gibi alay kumandanı da kendi uyarı emrini taburlara göndermekte gecikir. Neticede, 164. Piyade Alayı hazır oluğu halde 79.'nun ancak iki bölüğü başlangıç noktasındadır. Fransızlara köyü işgal etmemeleri emredilmiştir, zira burası bariz topçu hedefidir; onlar da haliyle, vadiyi yukarıdan gören ön yamaçta alelacele kazılmış bir dizi siperde durmaktadırlar.

1 05:00: Sisli havadan yararlanan Almanlar, aradaki araziyi yarışırcasına geçerler.

2 06:00: Hücum kolu, kasaba önündeki ölü araziye ulaşır ve burada yoklama alır; Fransız mevzilerini keşfe girişir ve sonra topçu desteğiyle saldırır. Fransızlar köy içine dağılırlar. Fransız topçusu Oyes'deki hedeflere ateş açar ama Fransız hatlarına daha yakın hedefler bulamaz. Mühimmat sıkıntısına rağmen Almanlar, Fransızları her ev ve çiftlikten söküp çıkarırlar. Küçük bir grup şatoyu 09:15'te ele geçirince zaten asker eksiği bulunan Fransızlar ağaçlık alana dağılırlar. Komşu taburdan bir grup şatoyu almaya çalışır ama geri sürülür.

3 10:00: Şato, çoğu 164/1. Tabur'a mensup 130 Alman tarafından savunulmaktadır. 164/2. Tabur'un bölükleri köy kilisesinin kuzeyinde kalır ve Fransız topçusu tarafından açık arazide tespit edilirler. Fransız topçusu artık hedefi bulmaya başlamaktadır. Alman 9. Bölük'ü takviye gücü olarak Oyes'deki açık araziden geçmeye çalışır ama topçu ateşi ile durdurulur.

4 11:00: Fransızlar güneydoğudan karşı taarruza kalkarlar ama sadece iki zayıf bölük gücünde olduklarından kolayca geri sürülürler.
12:00: Şatoda cephane tükenmeye yüz tutar ve yaralılarınkine el konulduğu halde adam başına 20 atıma kadar düşer. Oyes'den ikmal denemesi başarılı olur ve yaralılar oradan alınır ama Alman 12. Bölük'ü ilerlemeye uğraşınca köyün önündeki ateşe açık mıntıkayı geçemez.

5 13:00: Alman 6. Bölük'ü şatodaki müdafilere katılmak için köyü yarıp geçer. Az zaman sonra Fransız 77. Piyade Alayı takviye gücü olarak yetişir ve derhal saldırır ama şato bahçelerindeki boğaz boğaza kavgadan sonra ağır zayiatla püskürtülür.

6 14:00: Yeni bir hücuma kalkan Fransız 77. Piyade Alayı, aynen önceki gibi başarısız ve maliyetli bir yenilgiye uğrar.

7 15:00: Fransız 49. Topçu Alayı'ndan iki subay ve bir miktar er, iki parça topu doğruca şatoya ateş edebilmek için ağaçlık alandan çekerek getirir; bu esnada Alman top mermileri kısa düşmeye başlar. Şatonun üst katları top ateşi yüzünden terk edilir.

18:00: Almanlar bütün yaralılarını alıp şatoyu terkle geri çekilmeye karar verirler.
18:30: Fransızlar hücum tazelerler ama Almanlar artık orada değillerdir.

MONDEMENT İÇİN MÜCADELE, 9 EYLÜL 1914

Almanlar gözüpek bir yarma harekâtına kalkıştıkları vakit Fransızlar bu hayati sırtı tuttular

Not: kare çizgiler 1 km'lik/0.62 millik mesafelere işaret eder

FRANSIZ KUVVETLERİ

IX. Kolordu *(General Dubois)*
Fas Tümeni *(General Humbert)*
1. Tugay *(General Blondlat)*
1 Jacquot Taburu, 2. Mürettep Zuhaf Alayı

17. Piyade Tümeni *(General Moussy)*
36. Tugay *(Albay Eon)*
2 77. Piyade Alayı (üç tabur)
3 Bir grup, 49. Topçu Alayı

Mondement Şatosu'nun bu sefer de batıdan görünümü. Sağ tarafta bahçe mutfağının duvarındaki gediklerden biri görünüyor. Fransız 77. Piyade Alayı, şatoya saldırmak için gedikleri kullanmaya çalıştı ama boşluklar dardı ve Alman ateşi isabetliydi.

manmaya geçmişti. Devamında 20. Tümen doğuya dönerek düşmanı yavaşça mevziinden sürdü. Akşamın ilerleyen saatlerinde 51. İhtiyat Tümeni Saint-Prix'yi geri aldı ve Almanlar geriye kaçılmaya devam ettiler. Bu mıntıkadaki baskı, Mondement bölgesindeki tüm kuvvetlerini geri çağırmalarına yol açtı ve tam tekmil bataklığın kuzey tarafına çekilip gittiler.

Hausen, Alman solunda yer alan Kirchbach'ın muharebe grubunda 2. Muhafız Piyade Tümeni'ni 24. İhtiyat Tümeni'yle değiştirdi. Bu tümen, Givet'nin düşmesi ardından serbest kalmıştı. İki tümenlik gücüne bir kez daha kavuşan Muhafız Kolordusu, saldırılarını sürdürdü. Bir Fransız subayın şahit olduğu üzere, Muhafız Kolordusu bir başka şafak taarruzuyla Fransız karşı hücumunu hazırlık aşamasında yakalayıp baskın vererek dağıtmıştı. Alman birlikleri "müfrezelerin aynı hizada dizildiği mükemmel düzen içerisinde ilerlediler. Bunlar geniş boşluklarla birbirlerinden ayrılmışlar ve bazı gruplar da arkalarında dama tahtası usulü dizilmişlerdi. Bunların da ardı sıra bir veya iki sıra halinde başkaları geliyordu. Her grubun arkasında subaylar, bir ellerinde kılıç diğerinde tabanca tezahürat yaparak erlerini ileriye atılmaları için yüreklendiriyorlardı. Bütün grup, kudret ve iradenin gerçek bir yansımasını gösterircesine kesin, nizamlı adımla ileri yürüdü."

Güneybatı yönünde tazyiki artıran Muhafız Kolordusu, sert çatışmalar sonucu Connantre köyünü ele geçirdi. Gün ortasından sonra istirahat verildi. Bitmiş tükenmiş bir haldeki erler, oldukları yerde çökerek uykuya daldılar. Öğle üzeri Fère-Champenoise'a yaklaştıkça kolordu kumandanı piyade korgenerali Baron von Plettenberg tekrar hücum emri verdi. 2. Yaya Muhafız Alayı, okkalı bir peynir ambarının keşfi ile bir süre oyalandı. Ne var ki o öğle üzeri pek az mesafe kat etmelerinde Fransız topçusunun da ciddi bir payı vardı.

Mondement Şatosu'nun kuzey duvarı. Alman 164. Piyade Alayı binayı savunmaya çabalarken Fransız ve Alman bombardımanı çatıyı tutuşturarak odaların çoğunu kullanılmaz hale getirdi.

Hausen, Muhafız Kolordusu'nu 24. İhtiyat Tümeni, 32. Piyade Tümeni ve 23. İhtiyat Tümeni'nin katıldığı üç tümenli bir taarruzla desteklemeye çalıştı. Ne var ki karargâh bir kabahat işleyerek 24. İhtiyat Tümeni'ni 2. Muhafız Piyade Tümeni'nin cephesi boyunca hücum etmeye gönderdi ve ortaya çıkan karmaşa bütün harekâtı sekteye uğrattı. Geceyle birlikte Saksonlar, Maurienne hattına ulaşmışlardı. Dahası, bütün Fransız hattını kapana almak için Muhafız Kolordusu'nun önünde sadece birkaç kilometre kalmıştı.

Foch bu esnada hâlâ zedelenmiş tümenlerinden bir ihtiyat gücü yaratmaya çalışmaktaydı. Elinde mevcut tek kuvvet, –cephe hattından henüz geri çekilmiş olan– 42. Piyade Tümeni'ydi ve bu kıtanın seyrelmiş safları, sağ tarafta XI. Kolordu'nun arkasında konuşlandırıldı. Foch 17:15'te bir karşı taarruz başlatmayı tasarlıyordu. IX. ve

1914'teki kış yağmurundan sonra Saint-Gond bataklığının bu fotoğrafı, arazinin özgün tabiatını ve haliyle yolları taşıyan yükseltilmiş bentlere hâkim olmanın önemini gösterir.

GRAHAM TURNER

XI. kolordulardan yedi tümen bu taarruza dahil olacaklar ve Almanları Somme'a geri sürmek için uğraşacaklardı. Fakat bitap düşmüş 42. Piyade Tümeni hücum hattına gece yarısından evvel ulaşamadığı için saldırı ertelendi.

10 Eylül

Planlanan taarruz fiilen şafaktan önce başladı ama büyük oranda havada kaldı. Foch'un haberi olmasa da, Bülow evvelki sabah 10:45'te ricat kararı vermişti. İhtiyatı olmaksızın sağ tarafındaki durumu düzeltmek kabil değildi. Burada Franchet d'Esperey ve askerleri, Alman İkinci ve Birinci orduları arasındaki gedikten yollarını zorlamaya devam ediyorlardı. Bülow'un cevabı, İkinci Ordu'yu Marne'ın kuzey yakasına çekmek oldu. Fransızları şaşırtmak için sürmekte olan bütün saldırıların devam ettirilmesini emretti. Fakat saat 16:00 itibariyle tümenlerin yük katarları yola koyuldular. Bir saat sonra da piyadeler, güçlü artçı kuvvetlerin muhafazasında kuzeye doğru hareketlendiler.

Fakat Bülow kararını Üçüncü Ordu'ya bildirmeyi öğle üzerine kadar ihmal etti ve ricat çoktan başlamışken Genelkurmay, Dördüncü Ordu'nun kalkacağı yeni bir hücumu desteklemesini Hausen'e emretti. Dolayısıyla Hausen, komşusu sağda geri çekilirken, kendi askerlerine solda ilerlemeleri emrini veriyordu. Hausen'in sağ kanadı, İkinci Ordu'nun ricatına ayak uydurmak için çekilmek zorunda kaldı. Cüretkâr planı başarısız olmuştu.

10 Eylül sabahında Fransız X. Kolordusu –artık neredeyse kuzey-güney ekseninde dizilmişti–, Alman hattını çevirmek umuduyla ileri doğru bastırdı. Alman artçı güçlerin sert savunması ilerleyişlerini kayda değer bir şekilde yavaşlatsa da belirgin bir mesafe kaydetmişlerdi. Bu durum sayesinde Fransız IX. Kolordusu doğuya çark edip XI. Kolordu'ya katılabildi ve ikisi Alman Muhafız Kolordusu'nun karşısına tam tekmil dikildiler. Akşamla beraber iki tarafın unsurları bir kez daha Somme hattına ulaşmışlardı.

s. 60-61:

FÈRE-CHAMPENOISE'DA ALMAN MUHAFIZ KOLORDUSU, 9 EYLÜL

Savaşın ilk safhalarında alay sancağı, gerek Fransızlar gerekse Almanlar nezdinde sefer boyunca vazgeçilmez önemdeydi. Sancaktarın bariz hedef olduğunu ve bu nedenle gereksiz zayiat verildiğini İngilizler daha 1881'de öğrenmişlerdi fakat ganimet alınmış sancak düşman elinde birdenbire propaganda malzemesi haline geldiği için müdafaası yüce bir uğraştı. Muhafız Kolordusu 9 Eylül'de La Fère-Champenoise'a saldırdığı vakit, "Alexander" Humbaracı Alayı'nın Silahendaz [*Füsilier*] Taburu'ndan Astsubay Namzedi [*Fahnenjunker Unteroffizer*] Baron von der Recke von der Horst neredeyse anında öldürüldü ve yerine geçen Silahendaz Samuelson da sadece on dakika sonra aynı şekilde hayatını kaybetti. Son bir sancaktar daha öldürülünce, sancak savaşın karmaşasında yerde öylece fark edilmeden kaldı ve talih bu ya, başka bir alaya mensup bir er tarafından sonradan kurtarıldı. Almanlar muharebe esnasında üç sancak –66/2. Piyade Taburu Betz yakınlarında 6 Eylül'de, 36/1. Silahendaz Taburu Vincy'de 7 Eylül'de ve 94/2. İhtiyat Piyade Taburu Senlis dolaylarında 10 Eylül'de– kaybettiler. Bir dördüncü taburun, 27/2. Piyade'nin sancağı, ayın onunda düşman eline düşmemesi için gömüldü ama 4 Ekim'de Fransız birlikleri tarafından bulunacaktı. Fransızlar hiç sancak kaybetmediler ancak 77. PA'nın erleri, 6 Eylül'de Courjonnet yakınlarında bir zuhaf alayının ağırlığı içinde birkaç *Tricolore*, yani üç renkli Fransız bayrağı buldular. Bunlar bazı bölük alametleri veya birliklere vatanseverlik duyguları aşılamak için verilmiş hediyeler olabilir; ama kesinlikle gerçek manada alay sancağı değillerdi. Adı geçen üç Alman sancağı, 1914'te ele geçirilen diğer üçüyle beraber Paris sokaklarından geçirilerek törenle Invalides amirine teslim edildi ve diğer Fransız ganimetleriyle birlikte buradaki küçük kiliseye konuldu. Siper savaşında sancaklara yer yoktu: 12 Temmuz 1915'te Alman sancaklarının alay merkezlerine teslimi emredildi. Fransızlar kendi sancaklarını cephede tuttukları halde bunlar çoğunlukla alay karargâhlarında güven içinde muhafaza edildiler.

Foch Almanların peşine düşülmesini emretti fakat adamları çok yorgundu ve hava da bozmuştu. Sonunda Dokuzuncu Ordu, düşman artçılarını mevzilerinden yüz geri döndürmek maksadıyla Almanları izlemekten öte bir şey yapamadı.

Saint-Gond muharebesi daha ziyade savunmaya elverişli bir arazide verildi. Bataklık sayesinde Alman ilerleyişi tahmini kolay rotalara hapsolduğu gibi herhangi bir noktaya herhangi bir anda kaydırılabilecek asker sayısı da sınırlıydı. Alman Üçüncü Ordusu'na biçilen ikircikli rol de işgalci kuvvetin zayıflamasında tesirliydi. İki komşu Alman ordusundan gelen yardım talepleri arasında sıkışan Hausen, birliklerini en etkili şekilde yoğunlaştırıp kullanma imkânı bulamadı. Hastalık da bunda bir pay sahibiydi. Sefer esnasında Hausen dizanteriye yakalandı ve bu durum kuşkusuz performansını kötü etkiledi. Sağlık bozukluğu Bülow'u da etkilemiş olabilir; zira bazı iddialara göre muharebenin ilk günlerinde hafif bir felç geçirmişti.

Fransızlar açısından bakılacak olursa şüphesiz ki Foch, X. Kolordu'yu ölümcül bir anda rahata çıkarmak üzere Franchet d'Esperey'in fedakârca işbirliği yapmasından istifade etmişti. Fakat Saint-Gond'daki galibiyet sadece Foch'a aitti. Alman Muhafız Kolordusu'nun saldırısı ve Fransız XI. Kolordusu'nun çökmeye yüz tutması, Fransızları yenilginin kıyısına getirmişti. Gelgelelim Foch'un bizatihi belirttiği gibi "bir muharebe ancak kaybettiğine inanırsa kaybedilir"di.

MORIN ÇAYLARI MUHAREBESİ, 6-11 EYLÜL

Fransız Beşinci Ordusu, Alman ilerleyişini 29 Ağustos'ta Guise'de durdurduktan sonra güneye doğru savuşup gitme fırsatını kullandı. Fakat Lanrezac Alman hücumunu durdurma ihtimali hakkında gitgide karamsarlığa kapılıyor ve bilhassa Joffre'un bu işi becerebileceğinden kuşku duyuyordu. Düşüncelerini dillendirmekten de çekinmedi. Üstünü böyle açıktan tenkit etmek asla hoş görülemezdi ve Joffre bu hareket tarzını affetmeye hiç hazır değildi. 3 Eylül'de

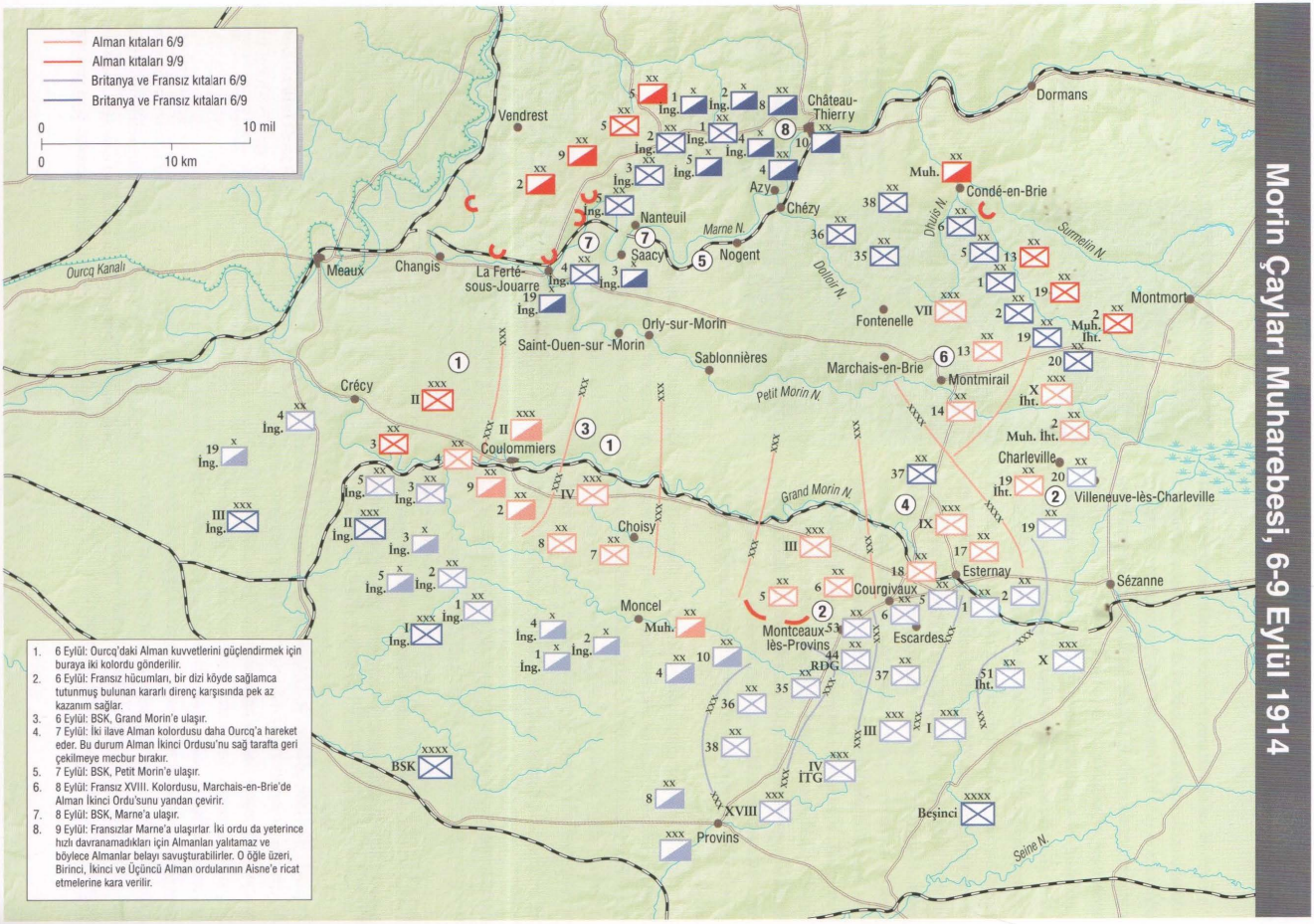
Fransız Beşinci Ordusu Komutanı General Franchet d'Esperey. Emrindeki topçu kumandanına, "Bu s...ğimin ricatından gına geldi," diyen d'Esperey "saldırıyoruz" talimatını verdi.

Lanrezac'ı görevden aldı ve yerine I. Kolordu Komutanı Franchet d'Esperey'i geçirdi.

Beşinci Ordu geri çekildikçe, solundaki BSK ve sağındaki Dokuzuncu Ordu ile teması kaybetmemek uğruna gitgide yayıldı. Sağda cephe hattını kesintisiz korumak öncelikti. Böylece General Conneau'nun Süvari Kolordusu, sol yanda XVIII. Kolordu ile BSK arasında açılan gediği kapadı; bu gedik, Alman Birinci Ordusu'nun girmeye hazırlandığı boşluktu.

Franchet d'Esperey, Sir John French'in geçici kurmay başkanı olan Sir Henry Wilson ile 4 Eylül'de Braysur-Seine'de buluştu. İki adam, taarruzu kaldığı yerden devam ettirmek amacına matuf bir plan üzerinde 6 Eylül'de uzlaştılar. BSK geriye kuzeye dönüp sola doğru yayılarak Ourcq'da –Changis ve Coulommiers arasında bir hat üzerinde mevzilenerek– Altıncı Ordu ile birleşecek ve sonra doğu yönünden Montmirail'a saldıracaktı. Beşinci Ordu da Montmirail'ı hedefleyecek ama güneyden saldıracaktı.

5 Eylül sabahı 09:15'te d'Esperey kötü haberler aldı: İngilizler planladığı gibi saldırmayı becerememeyeceklerdi. Gece boyu ricatı sürdürmelerine rağmen başlangıç noktasına zamanında yetişmeleri söz konusu değildi. İngilizlerin katılımı taarruz için hayatiydi

Alman kıtaları 6/9
Alman kıtaları 9/9
Britanya ve Fransız kıtaları 6/9
Britanya ve Fransız kıtaları 6/9
0
10 mil
0
10 km
Morin Çayları Muharebesi, 6-9 Eylül 1914
Vendrest
Château-Thierry
Dormans
Muh.
Condé-en-Brie
Azy
Chézy
Nanteuil
Marne N.
Saacy
Nogent
Dhuis N.
Surmelin N.
Ourcq Kanalı
Meaux
Changis
La Ferté-sous-Jouarre
Dolloir N.
Fontenelle
Montmort
Orly-sur-Morin
Saint-Ouen-sur -Morin
Sablonnières
Marchais-en-Brie
Montmirail
Pelit Morin N.
Crécy
Coulommiers
Charleville
Villeneuve-lès-Charleville
Choisy
Grand Morin N.
Esternay
Courgivaux
Sézanne
Moncel
Montceaux-lès-Provins
Escardes
RDG
BSK
XVIII
Provins
Beşinci
Seine N.
1. 6 Eylül: Ourcq'daki Alman kuvvetlerini güçlendirmek için buraya iki kolordu gönderilir.
2. 6 Eylül: Fransız hücumları, bir dizi köyde sağlamca tutunmuş bulunan kararlı direnç karşısında pek az kazanım sağlar.
3. 6 Eylül: BSK, Grand Morin'e ulaşır.
4. 7 Eylül: İki ilave Alman kolordusu daha Ourcq'a hareket eder. Bu durum Alman İkinci Ordusu'nu sağ tarafta geri çekilmeye mecbur bırakır.
5. 7 Eylül: BSK, Petit Morin'e ulaşır.
6. 8 Eylül: Fransız XVIII. Kolordusu, Marchais-en-Brie'de Alman İkinci Ordu'sunu yandan çevirir.
7. 8 Eylül: BSK, Marne'a ulaşır.
8. 9 Eylül: Fransızlar Marne'a ulaşırlar İki ordu da yeterince hızlı davranamadıkları için Almanları yalıtamaz ve böylece Almanlar belayı savuşturabilirler. O öğle üzeri, Birinci, İkinci ve Üçüncü Alman ordularının Aisne'e ricat etmelerine kara verilir.

ve haliyle Joffre, Sir John French'i görmek üzere BSK karargâhına bizzat gitti. Joffre derdini anlatabilmek için yumruğunu masaya vurmaya kadar gidecekti: "İngiltere'nin şerefi tehlikede!" Ama müdahalesi arzulanan tesiri yaptı. Kıpkırmızı kesilen French, karşı taarruza tam katkı sağlayacağına söz verdi.

Fransız Beşinci Ordusu ricatını yavaşça sonlandırdı ve mevzie girdi. Bütün askerleri çok yorgundu ve bazı kıtalar bir önceki ayda ağır kayıplar vermişlerdi. 18. PA, savaş çıktığından beri 600'ü Guise'de olmak üzere 1.000 adam kaybetmişti. Boğa tabiatlı d'Esperey bile sonuçtan tam anlamıyla emin değildi: "Ordum ayın 6'sında savaşabilir ama parlak bir durumda değil; üç ihtiyat tümeni itimat vermiyor." Topçu kumandanıyla biraz daha dobra konuşmuştu: "Bu s...min ricatından gına geldi; saldırıyoruz." Askerler, gayretli kumandanlarının önderliğinde taarruza geçtiler.

Taarruza geçmeye hevesli oluşuyla Franchet d'Esperey zafere giden yolu açtı; zira düşmanın üzerine atılan onun Beşinci Ordu'su olacaktı. Joffre, Franchet d'Esperey'in öneminin tamamen farkındaydı. Sonradan yazdığı üzere "4 Eylül 1914'te [onun] rolü..., tarihte altı çizilmeye layıktır: Marne Muharebesi'ni mümkün kılan odur."

6 Eylül

Fransız hava keşfi, Beşinci Ordu'nun karşısından çok miktarda düşman askerinin uzaklaştığını tespit etmişti. Kluck'un II. ve IV. kolordularına bağlı bu kıtalar, Maunoury'nin askerlerini karşılamak üzere Ourcq'a geri çağrılmışlar; arkalarında bıraktıkları gedik ise İtilaf kuvvetlerine bir fırsat sunmuştu. d'Esperey buna uygun emirlerini verdi: XVIII. Kolordu (Maud'huy), Montceaux-lès-Provins'e; III. Kolordu (Hache) Courgivaux'ya ve I. Kolordu (Deligny) ise Esternay'a saldıracaktı. Nihayet X. Kolordu, sağ yanındaki Dokuzuncu Ordu'yla temasını kesmeden solundaki I. Kolordu'ya destek vermek için elinden geleni yapacaktı. Süvari Kolordusu'nun (Conneau) çifte vazifesi vardı: Sağında bulunan XVIII. Kolordu'ya destek sağlamak ve sol yanda BSK'nin cenahını örtmek.

Çarpışma Brie Platosu'nda, Marne, Grand Morin ve Petit Morin derin vadileriyle yarılmış yalpalı, ekili düzlükte meydana geldi. Nehirler sakin aksa da sığ

Fransız XVIII. Kolordusu Komutanı General Louis de Maud'huy (1857-1921). Maud'huy 1915'te kısa bir süre için ordu kumandanlığına yükseldi ama çoğu görevleri kolordu düzeyindeydi. Savaşı talim taburları müfettişi olarak bitirdi.

değildiler ve ancak az sayıdaki köprü başından geçilebilmekteydiler. Vadiler sık ağaçlık oldukları gibi kır da büyüklü küçüklü ağaçlıklarla doluydu. Nehirlerin kuzey yakasındaki tepeler genellikle güneydekilerden daha yüksektiler.

Fransızlar nihayet Almanlarla temas sağladıklarında öğle üzeri olmuştu. Topçunun gücüne tam itimadı olan XVIII. Kolordu Komutanı General Maud'huy, Montceaux-lès-Provins'e yoğun top ateşi yöneltti. Bütün kolordu, tümen ve ihtiyat topçu gruplarını dakikada üç veya dört atış yapacak surette kasabaya yoğunlaştırdı. Bu ateş yoğunluğu altında Alman topları kısa sürede susturuldu ve ardından Fransız topçusu dikkatini sırayla çiftlik evlerine yöneltti. Almanlar bunlardan teker teker çıkarıldılar (ciddi bedel ödeme pahasına: Tek bir çiftlik evi 6. Piyade Tümeni'ne 600 adama mal oldu). Kasaba tamamen sükût ettiğinde saat çoktan 23:00 olmuştu.

Diğer yerlerde de ilerleme aynı şekilde ağır kaydediliyordu. Küçük Esternay gerçek bir engel teşkil ediyordu. Alman IX. Kolordusu, uluorta taarruzun yanı sıra kuzey ve güneyden çevirme hareketlerine maruz kaldığı halde durumu denetim altında tutuyordu. Bu esnada Fransız Süvari Kolordusu saldırıya pek katıl-

madı; Bir Fransız tarihçi bu tavrı "temkinli müdafaa" olarak tarif etmişti. Süvariler bir taarruzi harekete kalkışmadılar ama diğer yandan ne attan indiler ne de bineklerini yemleyip suladılar. Sağ uçta X. Kolordu pergelin sabit ucunu teşkil ederken Beşinci Ordu onun çevresinden döndü. Burada daha başarılı olundu ve Petit Morin Vadisi'ni tepeden gören Charleville kasabası düşürüldü.

Akşamla beraber BSK, Crécy-Coulommiers-Choisy hattına ulaşmış; hatta II. ve III. kolorduları Grand Morin'in kıyılarına kadar varmışlardı. Öncü muhafız vazifesi gören Britanya süvarisi ile bazı Alman unsurları arasında çatışmalar yaşandı. Fakat düşman az bir çabayla sindirildi.

Hava keşfi, Alman kıtalarının hatların gerisindeki kapsamlı hareketlerini ifşaya devam ediyordu: Hâlâ kuzeye giden Alman IV. Kolordusu'nun çekilişiyle birlikte yanı açıkta kalan Bülow, savunmasını pekiştirmesi gerektiğine karar verdi. Birinci Ordu'nun III. ve IX. kolorduları halen emrindeydiler; bunlar Montmirail'ın batısına doğru Grand Morin'in kuzey yakasına geri çekildiler. III. Kolordu yancı muhafızdı. Fakat o gecenin ilerleyen saatlerinde Kluck kolordularını geri istedi ve Bülow'un planı boşa gitmiş oldu. Kluck'un emri vardığında iki kolordu da taarruz altındaydı; III., Fransız XVIII. Kolordusu ve IX. ise Fransız III. Kolordusu ile boğuşuyordu. Emir uyarınca hareket edebilmek için önce düşmanla teması kesmeleri gerekmekteydi.

Kluck bu askerleri Ourcq muharebesine naklet-mekle Alman Birinci ve İkinci orduları arasındaki gediği büyütmüş ve elde bu boşluğu kapatacak az birlik kalmıştı. Bülow'un sağ yanını artık VII. Kolordu (Einem) tutuyordu; bu birliğin mevcudu, sol taraftaki bir gediği tıkamak için yardım gönderdiğinden zaten bir tümen eksilmişti. Bülow, imdat için Üçüncü Ordu'ya meyletmek zorunda kaldı. Bu esnada I. Süvari Yüksek Kumandanlığı'ndan (Richthofen) iki tümeni örtme vazifesiyle bölgeye sevk etti.

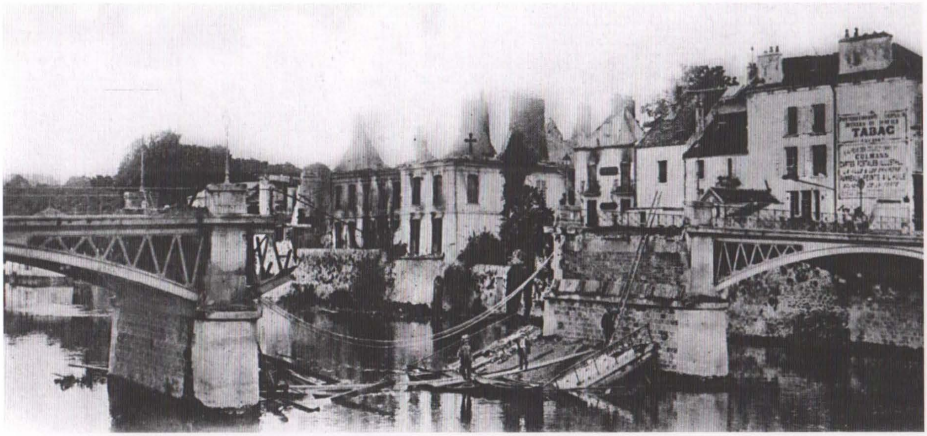
7 Eylül

Kuvvetlerinin ileri yürüyüşte sıkı saf düzenini sürdürmelerinde ısrarcı olan Franchet d'Esperey, emirlerini buna uygun düzenledi. Tüm kıtalar iki yanlarındaki diğer birliklerle temaslarının kesilmediğinden emin olmalıydılar. Sağ taraftaki I. ve X. kolordular aynı yürüyüş çizgisini tuttururken soldaki Süvari Kolordusu ve 18. Kolordu da BSK'ye adım uyduracaklardı. Bir başka deyişle merkez, cenahların hızı ile sınırlandırılmış oluyordu. O sabahın ilk saatlerinde bütün kanıtlar, Beşinci Ordu'nun karşısındaki Almanların tam ricat halinde olduklarını göstermekteydi. İleri yürüyüş yolu açık gözüküyordu ve Montmirail kasabası günün hedefi tayin edildi.

Conneau'nun Süvari Kolordusu, Aubentin Nehri'ne dek ilerledi ama orada Alman artçıları tarafından durduruldu. Atları o âna değin sefer nedeniyle o kadar takatten düşmüşlerdi ki Conneau stratejik keşif devriyesi çıkartmaya bile kadir olamadı. Tüm kuvvetleri sıkışık düzen konuşlanmışlardı.

Sağlarına doğru Fransız XVIII. Kolordusu, bir çatışmaya girmeden Grand Morin'e ilerledi. Maud'huy askerlerine Almanları Petit Morin'e kadar kovalamalarını emretti fakat gecenin inmesiyle birlikte sadece birkaç kıta Grand Morin'i geçmeyi başarabilmişti. Gündönümünde III. Kolordu'ları da Grand Morin'deydi. Burada, Alman IX. Kolordusu'nun o saate dek ricat emrinden haberdar olmayan bir parçası saldırıya geçti ve Fransız karakol hattı geri sürüldü. Gelgelelim kaplan tabiatlı Charles Mangin (5. Piyade Tümeni) ile temkinli Philippe Pétain (6. Piyade Tümeni) tarafından zıt tarzlarda idare edilen iki tümen, Escardes ve Courgivaux'yu alarak Almanları tekrar Grand Morin'in öte yanına attı. Bu esnada Fransız I. Kolordusu Esternay üzerine hücumuna devam etmekteydi ama kısa sürede Almanların kasabayı çoktan boşaltmış oldukları anlaşıldı ve burası bir direnişle karşılanmadan alındı. X. Kolordu'dan bazı unsurların da yanına katıldığı I. Kolordu, yakın hedef Montmirail olarak kaçan düşmanın peşine takıldı.

Ne var ki o akşam Dokuzuncu Ordu'nun güçlüklerle karşılaştığı haberi ulaştı. Soizy-aux-Bois elden çıkmıştı ve –kaybı halinde Dokuzuncu Ordu'yu Beşinci Ordu'dan ayıracak olan– Sézanne tehlikeye düşmüştü. X. Kolordu'ya derhal durup Almanları takipten vazgeçmesi emredildi; bunun yerine artık doğuya dönmenin zamanı gelmişti. Dokuzuncu Ordu'nun üzerindeki baskıyı kaldırmak için bir taarruz yapılmalıydı.

Petit Morin üzerindeki La Ferté-sous-Jouarre Köprüsü. İngilizler geri çekilirken köprüyü havaya uçurmuşlardı. Kraliyet Mühendisleri'nden 23. ve 26. Sahra bölükleri, bu mıntıkadaki dört köprünün imhasıyla vazifelendirilmişlerdi ama görevlerini layıkıyla yerine getirecek vakit yoktu ve Alman IV. Kolordusu nehri buradan geçmeyi başardı.

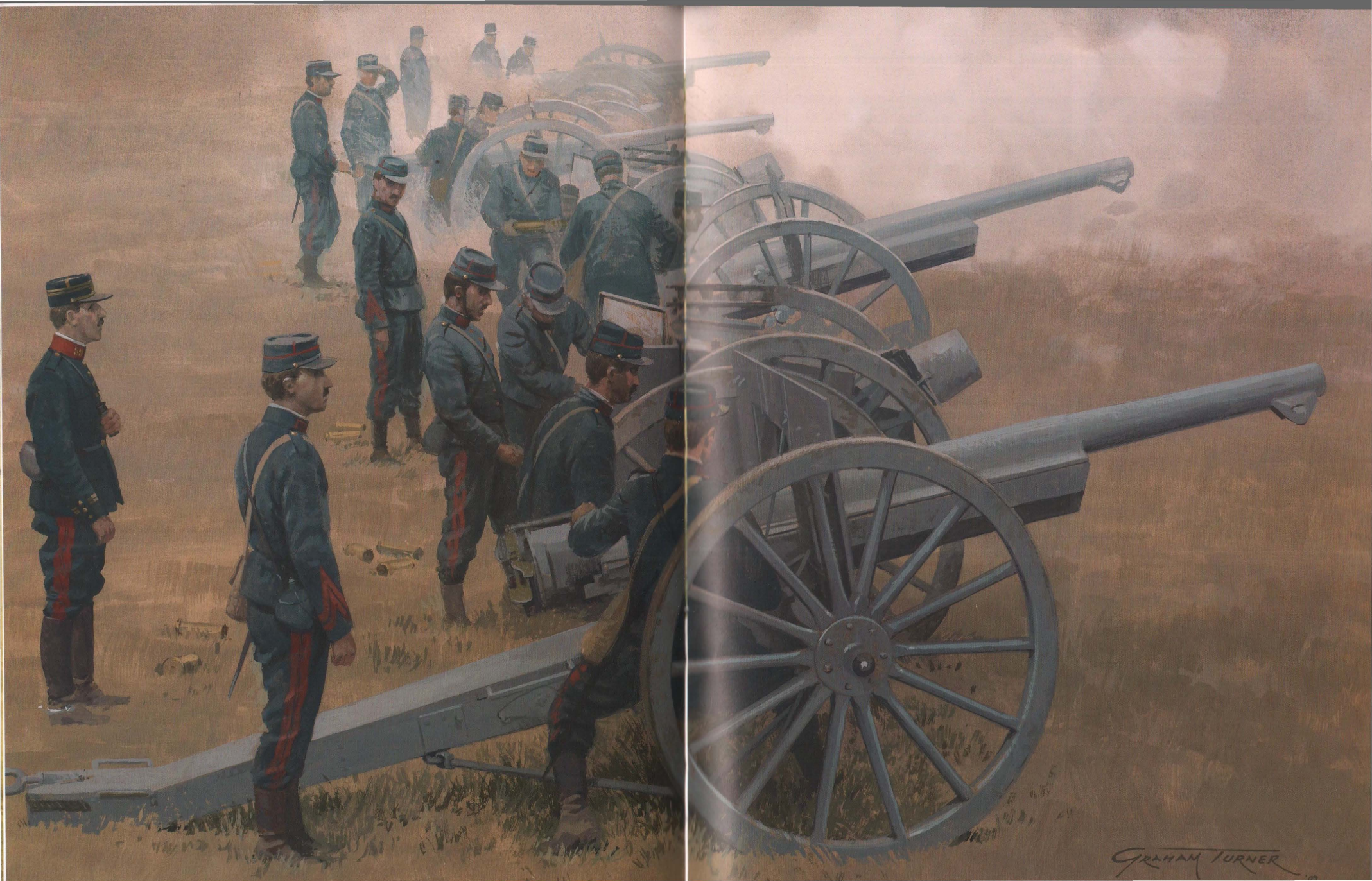
Bu esnada BSK temkinli ilerleyişine devam etti. 9. Mızraklı Alayı'ndan bir birlik, bir makineli tüfeğin de desteğiyle, Alman 1. Muhafız Dragon Alayı'nın bir süvari taburuyla Moncel kasabası yakınında yiğitçe boy ölçüştü. Ayrıca aynı Alman alayından ikinci bir tabur, Fransız 18. Husar Alayı'nın yaya çarpışan bir taburu tarafından ağır kayıplar verdirilerek bozguna uğratıldı.

8 Eylül

Bülow'un Petit Morin hattı için savaşacağına inanan d'Esperey, kumandanlarına geri çekilen Almanları yakından tazyik etmelerini ve bir müdafaa hattı kurmalarına mahal bırakmamalarını buyurdu. Ourcq'dan gelen mesajlar halihazırda iyimserdi: Altıncı Ordu düşmanı geri ittiğini iddia ediyor ve BSK'nin önünde hiç Alman kalmadığını bildiriyordu. Hava keşif raporları bu tespiti doğrulamaktaydılar: Almanlar büyük kollar halinde La Ferté-sous-Jouarre ve Château-Thierry'den Marne'ı geçmekteydiler. Fakat haberler tamamen olumlu da değillerdi. Foch hâlâ acil desteğe gereksinim duymaktaydı ve ona yardım yetiştirmek, d'Esperey'in kendi taarruzlarından asker çekmesi manasına gelecekti.

Akşamla beraber İngilizlerin Petit Morin'e varmasına ramak kalmıştı. Onlara göre gidiş biraz müşküldü. Petit Morin, 6 m genişliğinde ağır akan bir nehirdi ama dik ve ağaçlıklı bir vadinin ortasından geçiyordu; üstelik üzerinde çok sayıda koru, köy ve mezra bulunan kapalı bir kırsalla iki taraftan komşuydu. Daha mühimi, nehri geçişe elverişli ancak altı yer bulunmaktaydı. Montmirail kasabası anahtar mevki olarak görülüyordu. Yüksek bir mevkideki konumu ve gerek doğu gerekse batı yönünde açık olan görüş alanı sayesinde vadiye hâkim bir vaziyetteydi.

BSK'nin bir köprüyü hasarsız ele geçirme amaçlı ilk girişimleri yenilgiye uğratıldı. Dragon Muhafızlar'ın (*Dragoon Guards*) 5. Alay'ı Sablonnières'deki köprüyü, 4. Alay'ı da La Forge'dakini zorlamaya teşebbüs etmişlerdi. Kraliyet İskoç Kıratlıları (*Royal Scots Greys*), bir grup Alman piyadesini Saint-Ouen-sur-Morin civarındaki Gibraltar'da kahvaltı yaparlarken kıstırdı. Birkaç top mermisi bu Almanları dağıttı ama Alman topçusu İngilizlerin süregiden kargaşadan yararlanmalarına engel olacaktı. 5. Mızraklılar'ın Orly-sur-Morin'de giriştikleri son bir teşebbüs, iyi mevzilenmiş

GRAHAM TURNER

topçu tarafından püskürtüldü. 08:30 itibariyle ilerleyişin bocalama içine düştüğü görülüyordu.

Neyse ki piyadenin erişmesi daha ileri hareketi mümkün kıldı. 1. Black Watch ve 1. Cameron taburları, Attan inmiş Britanya süvarisi ile atlı Fransız süvarilerinin desteğiyle Sablonnières tarafındaki savunma mevzilerini zorlayıp geçtiler ve 13:00 itibariyle geçişi sağ salim ele geçirdiler. Daha batıda, Cornwall Dükü'nün Hafif Piyade Alayı'nın 1. Tabur'u ile 1. Doğu Surrey Alayı da azimli mukavemete rağmen karşıya geçmeyi becerdiler. Bu başarılar, kalan Almanları çemberden kurtulmak için geri çekilmeye mecbur bıraktı. Öğle üzerinin son demlerinde Britanyalılar Almanları La Ferté-sous-Jouarre'den Marne'ın güney yakasına tekrar çekilmeye zorladılar. Fakat şiddetli bir gök gürültülü fırtına, saat 18:00'da günün askeri harekâtını sona erdirdi.

Sağ tarafta X. Kolordu, Foch'un muharebesine katılmak için doğuya doğru dönmekteydi. Bu nedenle, I. Kolordu da teması korumak için aynı yönde kaymak zorunda kaldı. Montmirail'ın güneyine düşen plato üzerindeki ilerleyişi, Alman aşırtma ateşi yüzünden yavaşladı. Hava keşfi düşman toplarının yerini saptayamadığından Fransızlar bu Alman ateşini etkisizleştiremediler; bunun yerine Fransız topçusu, Almanların muhtemel konumlarını yaylım ateşine tutarak mukabele etti. Söz konusu önlem işe yaramış gibiydi ve Alman top ateşi tavsadı. I. Kolordu bir kez daha ileriye atılarak Montmirail'ın güneyine doğru Petit Morin'in geçişlerini sıkıştırmayı becerdi.

Fransız I. Kolordusu artık sağa doğru gidiyordu ve III. Kolordu da onu takip etmek zorundaydı. Mangin'in 5. Piyade Tümeni yürüyüşün başını çekmekteydi ama Montmirail'e çıkan yollardan ağır aksak gidebiliyordu. Her köyün çıkışını ateşiyle örten Alman topçusu, kesintisiz atış yapıyordu. Petit Morin'in güney yakasına varmak için kalan 7 km'yi geçmek günün çoğunu aldı. Mangin, saat 20:00'da köprü başlarına baskın vermeye kalkıştı ama askerleri top ateşiyle püskürtülünce hücumu ertesi sabaha erteledi.

s. 68-69:

MONTCEAUX-LÈS-PROVINS TAARRUZU, 6 EYLÜL

Savaş öncesi Fransız ordusuna, uzun soluklu bombardımanların mermi israfı olduğu kanısı hâkimdi. Ne var ki, Montceaux-lès-Provins Alman 20. PA'dan üç tabur tarafından savunuluyor; bu birlikler 39. Sahra Topçu Alayı'nın desteği ile ihtiyattaki 39. Silahendaz ve 24. Piyade alaylarının takviyesine malik bulunuyorlardı. Mevcut şartlar altında burasını uzun süreli topçu desteği olmaksızın ele geçirmek mümkün değildi. 06:00'da başlayan bombardıman, Pétain'in 6. Piyade Alayı'nın ve XVIII. Kolordu'nun toplam topçu gücünü ihtiva ediyordu; bir saat sonra 53. ve 69. İhtiyat tümenlerinin topçusu da onlara katıldı. Bir Alman topçu eri Fransız ateşini şöyle tarif etmişti: "Müthişti... kara dumandan sütunlar her şeyin üstünü kapladı. Öyle yüksek ve genişlerdi ki pek bir şey göremiyordum. Ara sıra beyaz şarapnel patlamaları oluyordu. Zaman zaman, Montceaux'dan kaçan top arabaları ve binicisiz atlar görülmekteydi." Uzun bir sabah ve ikindi boyunca kasaba ve civarı topla dövüldü. Nihayet, 17:00 dolaylarında Fransız 123. PA'nın erleri, iki yandan 6. ve 119. alayların desteklerini de alarak yanan harabeleri az bir güçlükle ele geçirdiler. Bu çatışmada yaşanan Alman kayıpları hakkında rakamlar yoktur; ama tüm muharebe boyunca 20. PA'dan 3 subay ve 121 er ölürken 53 subay ve 2.074 er yaralandı. Alman 39. Sahra Topçu Alayı, anlaşıldığı kadarıyla vartayı hafif atlatmış ve sadece bir subay ile 12 eri ölmüştü ama yaralıların mevcudu bilinmemektedir. Fransız zayiatı da bilinmemektedir – 123. PA'nın harp ceridesi zayiata hiç değinmemektedir. Pétain, piyade sınıfına mensup bulunmasına rağmen topçu desteğinin önemine ikna olduğu için ordu bünyesinde ayrıksı durma pahasına askerlerini ancak kapsamlı hazırlık bombardımanından sonra sahaya sürmüştü. Meşhur vecizesini burada söylediğine inanılmaktadır: "Topçu fetheder; piyade zapt eder."

Bu çizim, Fransız 75'liklerini dört kişilik takımıyla göstermektedir. Arkaya doğru ise bataryaya kumanda eden subay durmaktadır.

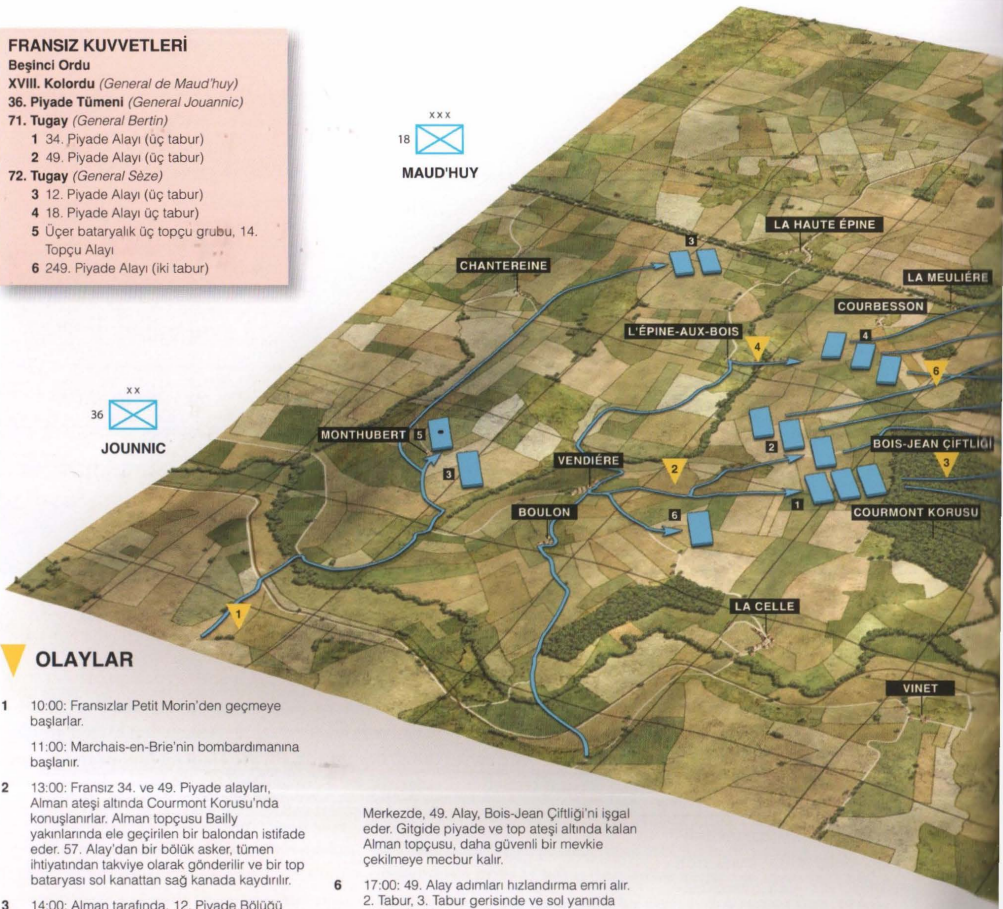

Montmirail'ın batıdan görünümü; kasaba, Petit Morin Vadisi boyunca her iki yöne de hâkimdir. Almanlar bu resmin solunda kalan bayır hattını tutmuşlardı; nehir sağdaki ağaçların ardından akar.

Kesin darbeyi indirmek Fransız XVIII. Kolordusu'na kaldı. XVIII. Kolordu, Marchais-en-Brie'de, Bülow'un İkinci Ordu'sunun Kluck'un Birinci Ordu'su ricat edince açıkta kalan sağ cenahına tesadüf etmişti. 19. Alman Tümeni gerek Montmirail gerekse de kasabaya çıkan doğu yollarını tutuyordu. Gelgelelim kasabanın batısında yer alan Marchais-en-Brie yükseltisi, Fransız 13. Piyade Tümeni tarafından işgal edilmişti ki bu birliğin cenahı Fontenelle'e kadar korunaklıydı. Fransız 35. ve 36. Piyade tümenleri saat 10:30'da yan yana Petit Morin'e ulaştılar ve öncüleri zahmet çekmeden karşıya geçtiler. İkindi boyunca 35. Piyade Tümeni, Almanları bir mevziden diğerine atmaya başladı. Sonra son bir gece taarruzu, Almanları kati surette kasabadan dışarı sürdü.

Marchais-en-Brie'den batıya doğru bakış. Ön taraftaki ağaçların çoğu 1914'te yoktu. Bu noktayı ellerinde tutan Almanlar böylece uzaktaki ağaçlıkların çıkışları üzerindeki hâkimiyetlerini muharebe boyunca sürdürdüler ve haliyle Fransız ilerleyişini kestiler.

OLAYLAR

1 10:00: Fransızlar Petit Morin'den geçmeye başlarlar.

11:00: Marchais-en-Brie'nin bombardımanına başlanır.

2 13:00: Fransız 34. ve 49. Piyade alayları, Alman ateşi altında Courmont Korusu'nda konuşlanırlar. Alman topçusu Bailly yakınlarında ele geçirilen bir balondan istifade eder. 57. Alay'dan bir bölük asker, tümen ihtiyatından takviye olarak gönderilir ve bir top bataryası sol kanattan sağ kanada kaydırılır.

3 14:00: Alman tarafında, 12. Piyade Bölüğü (158. Alay), Fransızları oyalamak için Courmont Korusu'na avcı askeri gönderir. Alman ihtiyatları, Fransız saldırısı beklentisiyle ön hatlara yaklaştırılırlar.

15:00: Fransızlar Almanları bütün korudan sürmeye başlarlar.

4 16:00: Fransız sağ kanadında 18. Piyade Alayı, L'Épine-auc-Bois'ya tek tük kayıpla varır; kıvrımlı bayır sayesinde hareketlerini saklamayı başarmıştır. Alay köyden çıkar çıkmaz her iki taraftan top ateşine maruz kalır ve geri çekilir.

5 Sağ cenahta, 34. Alay korunun doğu ucuna erişir ama piyade ateşi nedeniyle ağaçlık ve köy arasındaki açık arazıden ilerleyemez. Fransızlar Courmont Çiftliği'nde makineli tüfek destekli bir takım konuşlandırmakla yetinirler.

Merkezde, 49. Alay, Bois-Jean Çiftliği'ni işgal eder. Gitgide piyade ve top ateşi altında kalan Alman topçusu, daha güvenli bir mevkie çekilmeye mecbur kalır.

6 17:00: 49. Alay adımları hızlandırma emri alır. 2. Tabur, 3. Tabur gerisinde ve sol yanında olduğu halde hatta girer; hedefleri, Launois Milot güneyindeki küçük ağaçlıklardır. Alman 11. Piyade Bölüğü (158. Alay), Fransız ilerleyiş menziline düşen çiftlik binalarını işgal etmek maksadıyla ileri sevk edilir ama Fransız topçusu tarafından durdurulur.

7 18:00: Bu esnada Fransızların 18. Alay'ı Route Nationale'in her iki yanından ilerleyerek Launois Milot'yu almayı başarırken, 49. Alay piyade ve topçu ateşi altında olduğu halde tekrar ilerleme emri alır. Alman 10. Piyade Bölüğü (158. Alay) ağır zayiatla geri çekilmeye mecbur olur ve böylece Alman mevzilerinin ortasında büyükçe bir gedik açılır.

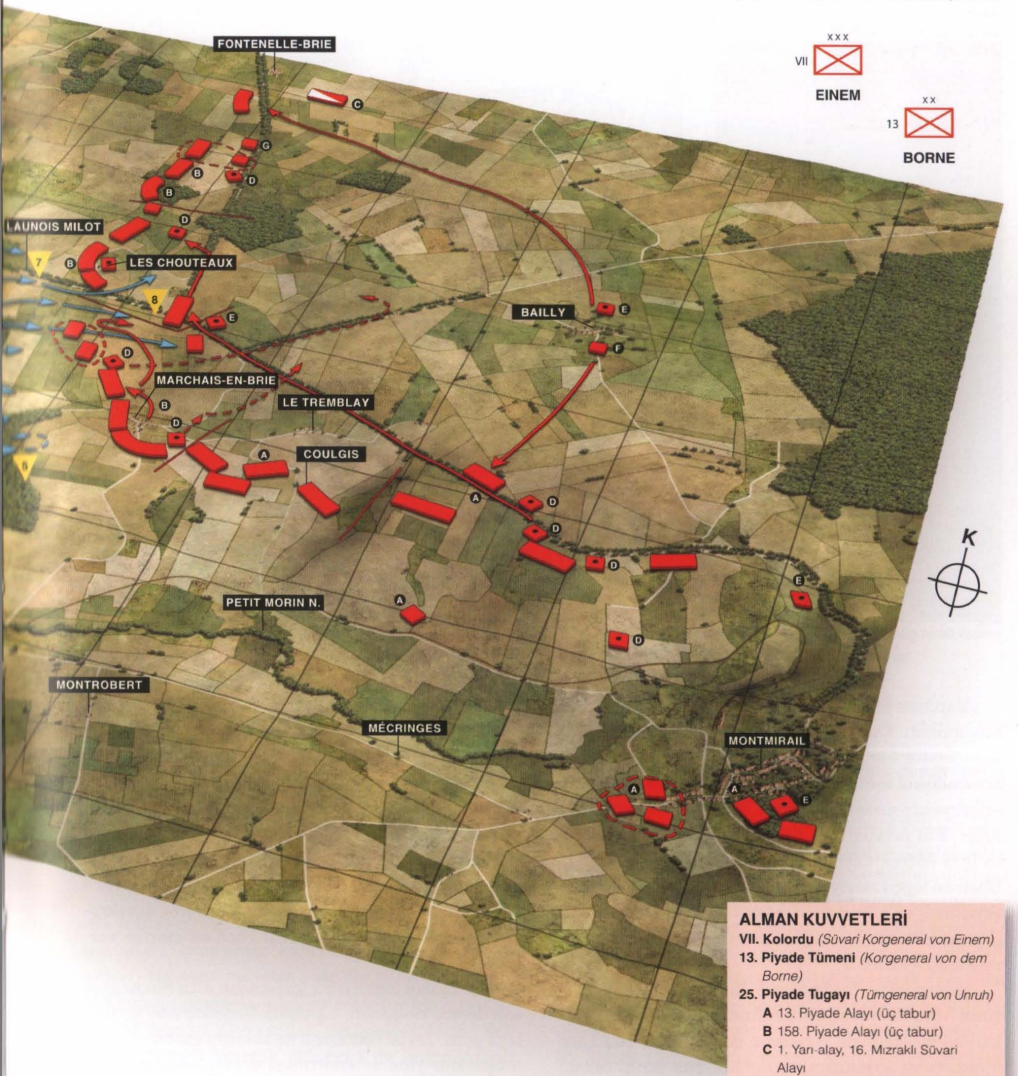
19:00: Çöken karanlıkta, Fransız 18. ve 49. alayları arasında kısa süreliğine bir dost ateşi vakası vuku bulur. 18. Alay ağır baskı altına alınır ama direnir; komutanı tekrar saldırmadan önce karanlığı bekler. Sağ taraflarındaki 49 Alay da aynen yerine mıhlanmıştır.

8 20:00: Gök gürültülü fırtınadan faydalanan 18/2. ve 3. taburlar, 49. Alay'dan da bazı unsurlarla birlikte Marchais-en-Brie'nin kuzeyindeki yol kavşağının etrafında mevcut düşman mevzilerine saldırıp ele geçirirler. 49. Alay'ın geri kalan kısmı bir avcı hattı oluşturarak, çatışma sona ermeden önce Marchais'nin 183 m (200 yarda) yakınına kadar sokulur. Almanlar gece karanlığından istifade ile tehdide maruz kalan köyden kuzeybatıya doğru çekilirler.

ALMANLARIN YANDAN ÇEVRİLMESİ – MARCHAIS-EN-BRIE, 8 EYLÜL 1914

Fransızlar bütün muharebenin sonucunu belirleyen bu karşılaşmada Bülow'un İkinci Ordu'sunun açıkta kalan cenahını bulmayı başarırlar.

Not: kare çizgiler 1 km'lik/0.62 millik mesafelere işaret eder

VII
EINEM

13
BORNE

ALMAN KUVVETLERİ

VII. Kolordu *(Süvari Korgeneral von Einem)*

13. Piyade Tümeni *(Korgeneral von dem Borne)*

25. Piyade Tugayı *(Tümgeneral von Unruh)*

- **A** 13. Piyade Alayı (üç tabur)
- **B** 158. Piyade Alayı (üç tabur)
- **C** 1. Yarı-alay, 16. Mızraklı Süvari Alayı
- **D** 22. Seyyar Topçu Alayı
- **E** 58. Sahra Topçu Alayı

14. Piyade Tümeni *(Korgeneral Fleck)*

79. Piyade Tugayı *(Tümgeneral Schwarte)*

- **F** 57. Piyade Alayı (iki tabur)

Solda: **BSK I. Kolordu Komutanı General Sir Douglas Haig. French'in yerine BSK başkomutanı yapılan Haig'in şöhreti, günümüze değin tartışmalı kalmıştır.**
Ortada: **BSK II. Kolordu Komutanı General Sir Horace Smith-Dorrien. Le Cateau muharebesi hakkındaki raporunda, John French ile arasındaki husumeti bir kenara koyup onu "olağandışı soğukkanlı, gözüpek ve kararlı bir kumandan" diye anmıştı. Beş sene sonra ise hırçın bir halet-i ruhiye içerisinde bu övgüsünün yersiz olduğunu iddia edecekti.**
Sağda: **Alman VII. Kolordusu Komutanı Orgeneral Karl von Einem (1853-1934). Üçüncü Ordu Komutanı sıfatıyla Hausen'in yerine geçen Einem, savaşın geri kalanını Batı Cephesi'nde geçirdi. 10 Kasım 1918'de Veliaht Prens Ordular Grubu'nun komutanlığına atandı fakat görevi terhis için gerekli tertibatı almaktan ibaretti.**

Marchais Fransızların elindeyken Montmirail elde tutulamazdı. Kaldı ki, Montmirail'da tutunmak mümkün değilse bütün Alman İkinci Ordusu'nun vaziyeti artık müşkül bir hal almış demekti. d'Esperey o akşam erlerine bir mesaj yayımladı: "Düşman tam ricat halinde. Bizi yavaşlatmayı deneyip bu uğurda kendilerini feda edecek düşman artçıları için asla durmamalı. Düşman topçu ateşiyle yok edilmeli, piyade tarafından çevrilmeli ve süvari tarafından takip edilmeli. Ancak gayretli bir takip bizi bu durumun semeresini görmeye muktedir kılacaktır."

Montmirail, Feldmareşal Blücher'in Prusyalılarının 1814'te Napolyon tarafından yenildikleri muharebe meydanıydı. Napolyon devrinin bu eski harp meydanında kazanılacak bir galibiyetin tarihi önemi d'Esperey'in gözünden kaçmamıştı ama burada duracak vakit yoktu. Fransız Süvari Kolordusu BSK'ye refakat ederken XVIII. Kolordu Château-Thierry'ye doğru, I. Kolordu ve ihtiyat tümenleri ise kuzeye, Condé-en-Brie'ye doğru gönderildiler. X. Kolordu ileriye doğru hareket edecek ama duruma göre kuzey veya doğuya gitmeye de hazır olacaktı. Tombaz köprü takımları da ayrıca ileriye alındı; d'Esperey, Marne üstündeki bir çok köprünün İtilaf güçlerinin ricatı esnasında havaya uçurulduğuna haklı olarak inanmaktaydı.

Neticede, X. Kolordu doğuya gitti. Foch o gece temas kurup 42. Piyade Tümeni'ni harp sahasından geri çekmek için yardım talep edince d'Esperey duraksamamış ve X. Kolordu'yu derhal Foch'un emrine vermişti.

Her zaman tedbirli bir kumandan olan Bülow artık son derece kaygılıydı. 04:00'da Genelkurmay ile irtibata geçti. Zayiat ordusunu üç kolordu gücüne düşürmüştü ama yine de saldırmaya devam edecekti. Dört saat sonra, bu sefer de Richthofen'in I. Süvari Yüksek Kumandanlığı'ndan daha endişe verici haberler ulaştı. Alman cephesi yarılmıştı ve Richthofen tümenlerini Chézy'den çekerek Marne'a akan Dolloir Nehri hat-

Chézy-sur-Marne geçidi. Orta mesafedeki ağaç hattı nehrin yatağına işaret eder. Nehrin kuzey yakasındaki bu tür mevkiler sayesinde Almanlar geçitler üzerinde zorlanmaksızın hâkimiyet kurabilmişlerdi.

tının gerisine alıyordu. Şimdi Montmirail ve Marne arasında 30 km uzunluğunda, Alman birliklerinin bulunmadığı bir gedik açılmıştı. Bu durum karşısında Alman Genelkurmayı dur durak bilmez bir telaşlı faaliyete sahne oldu ve istihbarat daire başkanı Yarbay Hentsch bir kez daha cepheye gönderildi.

Hentsch'i seçmekle Moltke görevi güvenilir bir asta teslim etmiş oluyordu. Genelkurmay ve ordular arasındaki emniyetsiz haberleşme –kopuk telefon hatları, verimsiz radyolar– Moltke'yi seferin idaresi için hayati önemdeki bilgileri edinemediği kuşkusuna sevk etmişti. Öte yandan, en iyisinin kişisel yollardan iletişim kurmak olduğuna da inanmaktaydı: "Kumanda mevkiindeki generaller yüksek komutanın niyetleri hakkında bilgilendirilmeliler ama bu en iyi, karargahtân bir subay göndermek suretiyle sözlü olarak becerilebilir." Hentsch'in vazifesi, her orduyu ziyaret edip dövüş takatini ve taktik durumunu kestirmekti. Bundan hareketle genel stratejik durum hakkında tavsiyelerde bulunabilecekti.

Hentsch, saat 11:00'da Lüksemburg'dan ayrıldı. Önce cephenin doğu ucundaki orduları ziyaret etti. Bülow'un karargâhına saat 19:45'te vardığında doğrudan İkinci Ordu kurmay başkanı General Lauenstein ve harekât reisi Yarbay Matthes ile kafa kafaya verdi. Lauenstein ve Matthes'e göre İkinci Ordu son ihtiyatlarını da sahaya sürmüştü ve gediği tıkayacak durumda değildi. Marchais-en-Brie'deki çatışmaların haberi ulaştığında Hentsch hâlâ İkinci Ordu karargâhındaydı. 13. Piyade Tümeni artık doğuya, Margny'ye doğru geri çekiliyor ve böylece gedik daha da genişliyordu. Bu bilgi teyit edildiği takdirde tek emin hareket tarzı ricat olacaktı fakat eğer İkinci Ordu bunu beklemeden çekilirse, o an Marne'ın kuzeyinde bulunan İngiliz ve

Fransız kuvvetleri Birinci Ordu'yu da tehdit ederlerdi. O zaman İkinci Ordu çekilirse Birinci Ordu da aynı şekilde davranmak zorunda kalacaktı.

9 Eylül

Mondement'a düzenlenen Alman saldırısına ilişkin haberler Franchet d'Esperey'e 07:15'te ulaştı. Fransız X. Kolordusu önceden muharebeye girdiğinden, I. Kolordu Etoges istikametinde doğuya doğru sevk edildi ve 14 km boyunca az direnişle karşılaştı. Öte yandan Alman X. Kolordusu'nun ricat yolunu kesecek kadar hızlı hareket edemedi. Fransız III. Kolordusu ise, o anda Alman I. Kolordusu'nun yanlamasına hareketleriyle oluşan boşluğu doldurmak için harekete geçmişti. O da Dormans'daki Marne geçişine doğru pek dirençle karşılaşmadan ilerledi. Margny etrafında mevzilenmiş bir Alman artçı kıtası 16:00 civarında biraz mukavemet gösterdiyse bile topçu tarafından çabucak bastırıldı. Bu esnada Fransız XVIII. Kolordusu kuzeye hareket etti ve gün ortasıyla beraber Château-Thierry'nin denetimini ele geçirerek kasabayı koruyacak şekilde Marne'ın kuzey yakasında konuşlandı.

İngilizler bu arada yavaşça ilerliyorlardı. Alman ricatının hızını adamakıllı azımsayan Fransız ve İngiliz istihbaratının telkinleri üzerine Sir John French askerlerine temkinli ilerlemelerini emretmişti. Fakat ileri karakollar saat 05:30'da Château-Thierry'nin çıkışındaki Nogent ve Azy köprülerine yaklaştıkları vakit düşmanın gittiğini gördüler ve geçişleri güçlük yaşamadan emniyet altına almayı başardılar. 1. Kraliyet Alayı, Charly-sur-Marne Köprüsü'ne akmaya hazırlanıyordu:

> Sonra aşağıdaki tarlalarda [ona] yaklaşmakta olan bir dizi noktalar belirdi. Bunlar önümüzde ne olduğunu keşfetmek için ileri gönderilen bir taburun askerleriydi. Her dakika, sabah dinginliğinin makineli tüfek tıkırtısı ve tüfek atesiyle kırıldığını duymayı bekliyorduk. Nehir kıyısına ulaştılar ve yere yattılar; hiçbir şey olmadı. Sonra biri kalktı ve köprüye doğru yollandı. Mutlaka mayınlanmış mı olmalıydı? Hayır! Birbiri ardına komutanlarını takip ettiler ve barikatı teşkil eden arabaları nehre atmaya başladılar. Biz de kesinlikle mukavemetle karşılaşmadan nehri geçtik ve sonra tamamen sarhoş olana dek içtik.

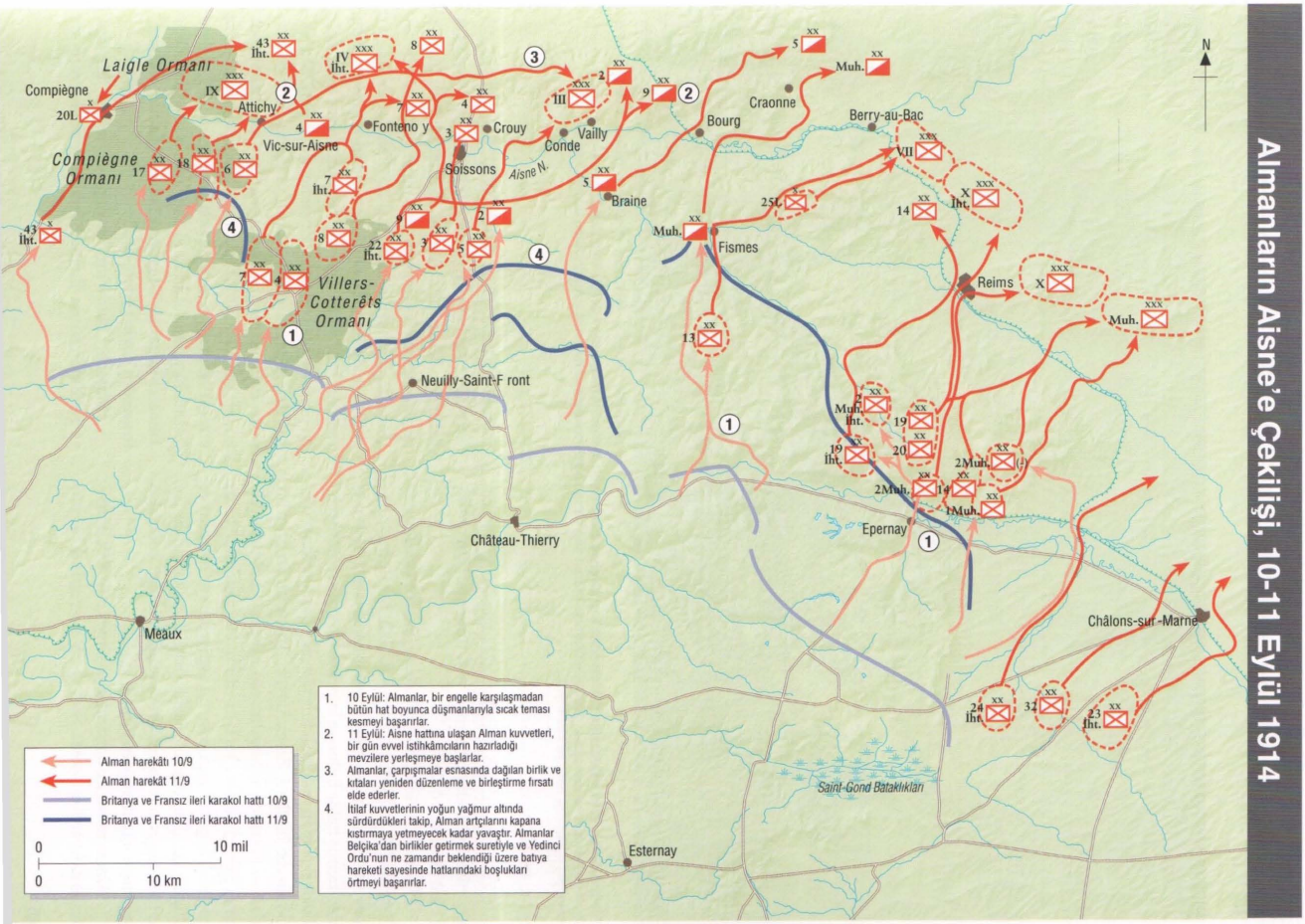
İleri gittikçe, Almanların son sürat çekildiklerine dair işaretler yorgun İtilaf askerlerini memnun etti. 4. Kraliyet Silahendaz (*Royal Fusiliers*) Taburu'ndan Onbaşı Bill Holbrook o günü sonradan şöyle hatırlayacaktı: "... Ele geçirdikleri şeyleri, arabaları, kamyonları, hatta Belçikalılardan yürüttükleri eşyaları geriye yeterince hızlı taşıyamadıklarından yol kenarına bırakmak zorunda kalmışlardı."

Başkaları gerçekten farklı duygular içerisindeydiler. Fransız 20. Dragon Alayı'ndan bir subay şöyle diyecekti:

> Dumanları tüten [kasabadaki] harabelerin ortasında, bir zamanlar ev olan yapıların kararmış duvarları arasında, Töton askeriyesine misal teşkil eden birkaç şey kalmıştı. Alman askerleri tıka basa zıkkımlanmışlardı. Onları her köşede, her yolun kenarında dut gibi sarhoş ve sereserpe yayılmış halde bulduk. Açık pencerelerden tersyüz edilmiş karyolaları, delik deşik edilmiş leş gibi yatakları, baltayla parçalanmış büfeleri ve içlerinden alınıp etrafa saçılmış kap kacağı görebiliyorduk. Her yer lime lime keten örtü ve çarşaflar, paramparça camlar ve çanak çömlek doluydu. Her şeyi sırf zevk olsun diye yakıp yağmalamışlardı. Vaziyet hayret ve isyan ettiriciydi. Bunu süvarilerin yaptığına inanamadım. Dünyanın tüm ordularında süvari sınıfının bir farkı vardır; tamamen ayrı bir tavır ve tarza sahiptir. Kapıların üzerinde Almanca ve Fransızca tebeşirle yazılmış ifadeler vardı. Bir tanesi komik olmaya çabalıyordu: "Bize böylesine güzel bir akşam yemeği bıraktığı için harikulade Fransız ordusuna teşekkürler!"

Hava keşfi Château-Thierry'nin kapılarında hatırı sayılır miktarda düşman gücü olduğunu rapor edince, Fransız I. Kolordusu'nun ilerleyişi daha fazla hava keşfi yapılana dek durduruldu. "Tamamen temiz" raporu 15:00 civarında verildi ama Altıncı Ordu ile İngiliz sol cenahının temasını sağlayan 8. Piyade Tümeni, Altıncı Ordu'nun cephesini takviye etmek için o vakte kadar Meaux'dan çekilmişti. Bunun üzerine Mareşal French bir kez daha durma emri verdi.

Daha batıda, Nanteuil ve Saacy'de, Fransız II. Kolordusu da sabahleyin Marne'ı geçmeyi başarmıştı. Ne var ki, General Kraewel'in tugayı etrafında oluşan bir Alman muharebe grubu (IX./17. Piyade Tümeni) karşı tepeleri tutarak Fransız II. Kolordusu'nun kuzey yakada daha fazla ilerlemesine mâni oldu. Bu durum son

Almanların Aisne'e Çekilişi, 10-11 Eylül 1914
N
Laigle Ormanı
Compiègne
Compiègne Ormanı
Attichy
Vic-sur-Aisne
Fontenoy
Crouy
Soissons
Aisne N.
Conde
Vailly
Braine
Villers-Cotterêts Ormanı
Neuilly-Saint-F front
Château-Thierry
Meaux
Bourg
Craonne
Berry-au-Bac
Fismes
Reims
Epernay
Châlons-sur-Marne
Saint-Gond Bataklıkları
Esternay
1. 10 Eylül: Almanlar, bir engelle karşılaşmadan bütün hat boyunca düşmanlarıyla sıcak teması kesmeyi başarırlar.
2. 11 Eylül: Aisne hattına ulaşan Alman kuvvetleri, bir gün evvel istihkâmcıların hazırladığı mevzilere yerleşmeye başlarlar.
3. Almanlar, çarpışmalar esnasında dağılan birlik ve kıtaları yeniden düzenleme ve birleştirme fırsatı elde ederler.
4. İtilaf kuvvetlerinin yoğun yağmur altında sürdürdükleri takip, Alman artçılarını kapana kıstırmaya yetmeyecek kadar yavaştır. Almanlar Belçika'dan birlikler getirmek suretiyle ve Yedinci Ordu'nun ne zamandır beklendiği üzere batıya hareketi sayesinde hatlarındaki boşlukları örtmeyi başarırlar.
Alman harekâtı 10/9
Alman harekât 11/9
Britanya ve Fransız ileri karakol hattı 10/9
Britanya ve Fransız ileri karakol hattı 11/9
0 10 mil
0 10 km

Ricat ederken Villers-Cotterêts yakınlarında top ateşiyle dövülen bir Alman konvoyundan geriye kalanlar. Alman ilerleyişinin hızı ve mesafeler düşünüldüğünde Alman sağ kanadındaki kıtalara mühimmat yetiştirebilen tek birlikler az sayıdaki mekanize nakliye kollarıydı.

Alman mevzii 18:00 dolaylarında obüs ateşiyle sükût ettirilinceye kadar Fransız 3. ve 5. tümenlerinin mesafe kat etmesini önledi.

Daha da batıda, La Ferté-sous-Jouarre taraflarında Fransız III. Kolordusu, karşı yakadaki bir derin menderesten açılan yan ateş ile yerine mıhlandı. Halen el değmemiş halde bulunan köprüye baskın verme teşebbüsleri Alman makineli tüfeklerince geri püskürtüldü. Sonunda, İngiliz 2. Essex Alayı'ndan küçük bir grup bir dalyan üzerinde savunulmayan bir geçiş buldu ve Alman mevzii böylece tersyüz edildi. Öte yandan, Alman topçusu İngiliz kazanımlarını asgari düzeye hapsetti ve İngiliz istihkâmcıların müthiş çabalarına karşın tahrip edilen köprüyü onarmak veya yeni bir köprü kurmak o öğleüstü için mümkün olmadı.

Alman mevziini tamamen çevirmek için BSK, Fransızlardan yardımı istedi. Saat 17:00 civarında iki süvari tümeni, Château-Thierry'deki XVIII. Kolordu'ya katılmak üzere Azy'den karşıya geçti. İngiliz ilerleyişi yavaş kalmıştı. Maunoury, Alman Birinci Ordusu'nun sol gerisinden saldırılmasını rica ettiği vakit bunun asla gerçekleşmemesine bilhassa içerlemişti. Almanlara ciddi bir darbe indirme fırsatı elden kaçmıştı. Diğer yandan, Fransız süvarisi de bundan ancak biraz daha iyi performans sergiledi. Franchet d'Esperey, Marne'ı Azy'den geçmesi için Conneau'ya resmi emir vermişti; bu emirde, geri çekilen Almanlara karşı gayret sarf etmesi ve XVIII. Kolordu'nun nehri geçmesine yardım etmesi talimatları vardı. Fakat süvarinin hızı beraberlerindeki piyadenin hızını asla aşamadı ve 10. Süvari Tümeni –dört alay Dragon ve iki alay atlı avcı– iki saatte ancak 7 km kat edebildi.

Hentsch, Bülow'un kurmayıyla tekrar bir araya geldikten sonra Birinci Ordu'ya gitmek üzere saat

07:00'da ayrıldı. Alman hava keşfi, Petit Morin'den geçip Marne'a doğru ilerleyen İtilaf kollarını rapor geçmekteydi. Bülow'un başka alternatifi yoktu: Epernay civarından Marne'ı geçme hedefiyle geri çekilmeye başlamalıydı. Sağ kanada kuzeydoğuya hareketle Damery civarından karşıya geçmesini emretti; X. Kolordu ise Epernay'dan geçecek ve Muhafız Kolordusu geçiş noktasına çıkan güney yollarını tutacaktı.

Hentsch sonunda Birinci Ordu genel karargâhına saat 12:30'da ulaştı. Sadece 80 km'lik mesafe kuş uçuşu uzun sayılmazdı ama yol beş saatten fazla sürdü ve haklı haksız her tepenin ardında İngiliz süvarilerinin olduğu korkusu içinde ricat veya yaralı kollarının arasından geçen Hentsch, bu tecrübeyi son derece cesaret kırıcı bulmuş olmalıydı. Varır varmaz, Birinci Ordu Kurmay Başkanı General Kuhl ile görüştü. Kuhl duydukları karşısında şaşaladı. Birinci Ordu'nun kendi muharebesini kazandığını biliyordu; o sabahki çarpışma Fransız sol cenahını biraz gerilere sürmüştü ve geri çekilmek için bir neden göremiyordu. Gelgelelim, Bülow'un içinde bulunduğu mevcut durum ve BSK'nin kalabalık bir kuvvetle Marne'ı geçmiş olması karşısında Birinci Ordu çembere alınma tehdidi altında kalmıştı. Bülow'un çekileceğine dair haberler tartışmaya son noktayı koydu. Hentsch, Birinci Ordu'nun kendisiyle İkinci Ordu arasındaki gediği kapatmak maksadıyla Fismes üzerinden kuzeydoğuya çekilmesi gerektiğini ifade etti. Bu durumda ordunun yürüyüş rotası kısmen BSK'nin cephesi önünden geçeceği için Kuhl bu teklifi imkânsız bularak reddetti. Hentsch'in onayıyla nihayet Soissons üzerinden kuzeyden geçen bir rotada karar kılındı.

MUHAREBENİN ARDINDAN

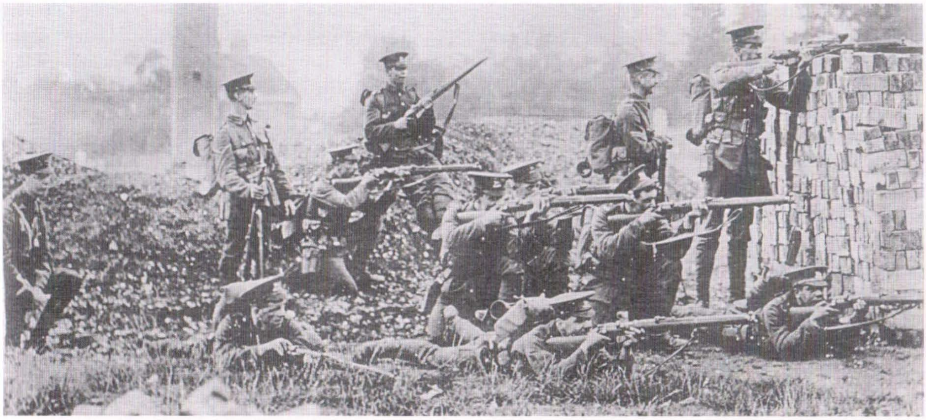
Çoğu subay ve er Kuhl'un görüşünü paylaşmaktaydı. Ricat emri üzerine üç Alman ordusu da şaşkınlıktan sarsıldı. Savaş sonrasında üretilen bütün resmi ve gayri resmi anlatılar, birliklerin hiç de generallerin sandığı kadar yıpranmış olmadığını ısrarla belirtmektedirler. Yine de Almanlar Birinci, İkinci ve Üçüncü ordularını Marne'da bekleyen tehlikeden başarıyla uzaklaştırarak Aisne Nehri hattının arkasına çekmeyi becerdiler.

Joffre solda ileri harekâtı zorlarken, Fransızlar hattın bütün geri kalanında savunma pozisyonunda kaldılar. Fransızların sağ tarafında, İkinci Ordu (Castelnau) muharebe öncesinde müthiş baskıya uğramıştı. Castelnau, 5 Eylül'de Joffre ile irtibat kurup kötü haberleri iletti. Alman taarruzundan önce geri çekilmek zorunda kalabilirdi. Joffre ona 24 saat dayanıp dayanamayacağını sordu. Lakin düşman tazyikinde bir dinme olmadı ve ertesi gün Castelnau –belki de oğlunun muharebede kaybolduğu haberleriyle muhakemesi bulandığından– askerlerine geriye kaçılmalarını emretti. Joffre bunu kabul etmedi ve derhal söz konusu emri iptal ederek Castelnau'dan bir 24 saat daha istedi. Joffre'un talihine –ve Marne Muharebesi neticesi– Alman tazyiki tavsadı ve cephe hattı tutundu.

Merkezde Dördüncü (Langle de Cary) ve Üçüncü (Sarrail) ordular, düşmanı mevzilerinde tutmak ve Fransız hattında onarılamaz büyüklükte bir gedik açmalarına engel olmak için kendilerini gözü kara bir mücadelenin içinde buldular. Alman Dördüncü ve Beşinci orduları güneydoğuya hamle etme fırsatını kolluyorlardı; böylece sıkı tahkim edilmiş Meuse Vadisi'ni yarıp geçebileceklerdi. Verdun yine anahtardı. Alman Beşinci Ordusu, 8 Eylül'de bu kale-kentin güney yollarını muhafaza eden Toroyon hisarına güçlü bir saldırı başlattı. Sarrail, her ne pahasına olursa olsun –ve bu tutumu Almanların solundan yarıp geçme-

Penchard ve Chambry arasındaki "Paris Orduları" Anıtı'nda bir tören. Anıtı General Gallieni'nin emri üzerine ordu mühendisleri dikmişti. Burada her yıl küçük bir tören düzenlenir.

İngiliz yayıncılar da çatışma fotoğraflarına duyulan toplumsal talebi karşılamaya uğraştılar. Kraliçe'nin Alayı'nı güya Meaux civarındaki harekâtta gösteren bu pozlu fotoğraf, şayet sağdan ayakta ikinci sırada bulunan onbaşı gülmüyor olsaydı daha inandırıcı bir çatışma fotosu olurdu.

siyle neticelenecek olsa bile– Verdun'da tutunmaya kararlıydı. Fakat Joffre başka türlü düşünüyordu; ona göre, Sarrail'ın Dördüncü Ordu ile teması kaybetmeyerek Fransız hattının tek parça kalmasını sağlaması daha mühimdi. O akşam Sarrail'a ricat izni verdi; lakin Fransız hattı Meuse'ün her iki yanında da geriye büküldüğü halde kent etrafındaki hisarlar düşmediler. Sonuçta Alman hücumları geri püskürtüldü.

Daha güneyde dahi Almanlar, Fransız Üçüncü ve Dördüncü ordularını birbirlerinden koparmak için çok çaba sarf ediyorlardı. Bu iki Alman kuvvetine mensup unsurlar, Vitry-le-François dolaylarında Langle de Cary'nin kanat uçlarını bulmak amaçlı bir saldırı başlattılar ve Fransızları kasabadan sürüp atmak suretiyle Fransız hattının sağın-

Mondement abidesi. Kaidesi Joffre ile Sir John French de dahil komutanların oyma figürlerini içerir. Fakat, çoğu generalden daha büyük olan figür sıradan askere aittir.

da bir gedik açtılar. Bu, Foch'un imdat çağrısı yaptığı andı ama çağrı sonuçsuz kaldı. Langle de Cary, kendi halsiz düşmüş birliklerini takviye etmek namına bulabildiği her askere ihtiyaç duyuyordu. Fakat o akşam buhran atlatıldı ve Langle de Cary bir kez daha Sarrail ile birleşmeyi becerdi.

Hentsch Genelkurmay karargâhına döndüğü vakit Moltke hâlâ ricati Birinci ve İkinci ordularla sınırlı tutabileceğini ummaktaydı. Verdun'un ele geçirilmesi, sağ taraftaki her hareketi kontrol altında tutmaya yardım ederdi. 10 Eylül'de yeni bir saldırı başlatıldı ve bir süre için kent neredeyse mahsur kaldı. Ne var ki ricatı sınırlandırmanın anahtarı, ağır baskı altındaki Alman Üçüncü Ordusu'nun vaziyetinde gizliydi: Bu kuvvet o an itibariyle sağ tarafta geriye kaçılmış solda ise ileri çıkmış haldeydi. Moltke nihayet 11 Eylül'de Lüksemburg'dan ayrılarak Üçüncü Ordu genel karargâhını ziyarete gittiğinde Hausen'i hasta, askerlerini ise tükenmiş halde buldu. Dahası, Fransız ilerleyişinin Üçüncü Ordu'nun tam merkezine hamle yapmak üzere olduğunu anladı. Başka seçeneği olmadığını hissetti; genel ricat emretmeye mecburdu. Batıda ve merkezde Alman orduları büzülerek gerilerindeki Aisne üzerine konacaklardı. Doğuda ise Nancy önüne ve güneye doğru geri kaçılacaklardı.

Muharebenin hemen akabinde Joffre'un emirleri yoruma yer bırakmayacak kadar açıktı: "[bu] galibiyeti tasdik etmek ve değerlendirmek için düşmanı hevesle takip edip soluk aldırmamak lazımdır: Zafer piyademizin bacaklarına bağlıdır." Fakat bu bacaklar artık yorgundu. Geri çekilen Almanları izlemekten gayrısı elden gelmiyordu. İtilaf güçleri nihayet Aisne'in kuzey yakasında tutunma noktaları elde edebildiler ama mevzileri Almanların istila ettikleri yüksek arazinin hâkimiyeti altındaydı. Bir dizi girişime rağmen düşmanı buralardan söküp atmak kabil olmadı. Alman topçusunun çok tahripkâr ateşi altında kalınca sığınma siperleri kazıldı. Bunlar dört sene boyunca sürecek bir savaş tarzının belli belirsiz başlangıcıydı.

SONUÇ

Schlieffen Planı, Moltke'nin elden geçirdiği haliyle her halükârda bir kumardı. Beklenmeyen gelişmelere dair pek bir öngörüsü yoktu: Belçika'da hiç direniş olmayacağına veya pek az direnç gösterileceğine dayandığı gibi İngiliz katkısını da iyi hesaplamamıştı. Daha önemlisi çok zahmetli bir plandı; Alman askerinden talep edilen fiziksel çabanın büyüklüğü ve onu beslemek için gerekli lojistik desteğin çapı bakımından türlü mahzurlar içeriyordu. Fransızların inatçı direnişi de Almanları şaşırtmıştı. Kluck'un sonradan belirttiği gibi: "On koca gün boyunca çekilip yorgunluktan yarı ölü bir halde yere serilen adamların ilk trampet sesiyle silahlarını kapıp hücuma kalkmaları, gerçekleşmesine asla ihtimal vermediğimiz bir şeydi."

Savaş boyunca ve barıştan hemen sonra, (sabık Baş Levazım Generali, nüfuzlu Ludendorff da dahil) milliyetçi siyasetçiler, çatışmaya dair kendilerine has bir görüş yaydılar. Kimse Almanya'nın askerlerini meydanlarda yenememiş fakat ordu çatışmaların ilk senelerinde siyasetçiler ve çürük askeri idare tarafından yarı yolda bırakılmıştı. Marne Muharebesi'ne dair o devirde yazılan eserler bu inançla çarpıtılmış; bunu yenilgi olarak değil ama daha ziyade vakitsiz ricatla çarçur edilmiş bir zafer olarak resmetmişlerdir. Aranan günah keçileri de Moltke ve Hentsch'in şahsında elde hazır ve nazır bulunuyordu. Sağlığı iflas eden Moltke 1916'da, Hentsch ise bir ameliyat sonrasında 1917'de ölmüştü ve ne de olsa ölüler kendilerini savunamazlardı.

Şu var ki ordunun sevk ve idaresindeki bariz kusurlar bir yana, Almanlar gerçek bir yenilgi tatmışlardı. İtilaf güçleri, Kluck ile Bülow arasındaki gediği zorlamak suretiyle Alman harekâtını sürdürülemez kılmışlardı. Çembere düşme tehdidi karşısında Birinci ve İkinci orduların ricattan başka bir seçeneği yoktu ve bir kez çekildiklerinde –hem de yenilenen Verdun saldırıları sonuç vermediğinde– öteki Alman ordularının da onlara uymaktan başka çareleri bulunmuyordu.

Bu gedik, büyük oranda Kluck'un hareket tarzı nedeniyle oluşmuştu. Moltke'nin 2 Eylül tarihli emirlerini hiçe sayarak güneye, Marne'ın öte yakasına dalmış ve Fransız Beşinci Ordusu'nu çevirmeyi hedeflemişti. Sonra da Ourcq'da hücuma uğrayınca kendi sağını koruma kaygısına düştü ve Bülow'un sağ cenahındaki iki kolorduyu çekmek suretiyle İkinci Ordu'yu saldırıya maruz bir konuma düşürdü.

Neticede, Kluck'un bildiğini okuyan bir tavırla ne Moltke'ye ne de Bülow'a meseleyi arz etmeden İkin-

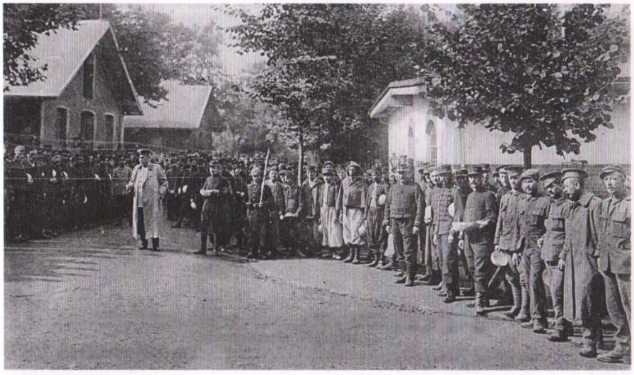

La Ferté-sous-Jouarre abidesi, Ağustos'tan Ekim 1914 başlarına dek çatışmalarda hayatlarını kaybettikleri halde mezarları bulunmayan BSK mensubu 4.000 subay ve erin anısını yaşatır. Anıtın arkasındaki alan, BSK'nin Eylül 1914'teki ileri harekât esnasında Marne üzerinde tombaz köprü kurduğu yerdir. Muharebede ölen İngiliz askerlerinin mezarları Perreuse Şatosu, Vailly ve Montreuil-aux-Lions'daki İngiliz Uluslar Topluluğu Savaş Mezarları Komisyonu kabristanlarında bulunabilir.

ci Ordu'yu ortada bırakması, Alman stratejisini en az Fransız taarruzu kadar kökünden sarsmıştı. Cephe gerisindeki Lüksemburg'da duran Moltke, muharebe sahasından bu kararı düzeltemeyecek kadar uzaktı. Bülow'u takviyeye de kadir değildi: Fransız sağı ve merkezi tarafından yerlerine mıhlandıkları için ne başka bir mıntıkadaki askerleri nakledebildi ne de dayanması için İkinci Ordu komutanını yüreklendirebildi.

Alman komuta sistemi, muharebe sahasındaki komutana kendi sağduyusu ile hareket etmesi için geniş salahiyet tanımaktaydı. Dolayısıyla Kluck kendi davranışını sadece şahsi inisiyatifini doğru şekilde kullanmak gibi görmüştü. Ama bu sisteme, bütün astlarının genel sefer stratejisine uymalarını temin edecek güçlü bir baş kumandan lazımdı ve Moltke bu işin adamı değildi. Bavyeralı Rupprecht'in kurmay başkanına göre Moltke "aşırı itidalli davranıyordu çünkü... kendinden emin değildi ve haliyle özgüveni yoktu. Kendi başına önderlik etmekten korkuyordu."

Joffre'un aksine Moltke, iki uzak sahada ve anavatana yakın harp meydanlarında bulunan bütün Alman kuvvetlerine kumanda etmekteydi. Bu durum, Genelkurmay karargâhının Lüksemburg'da kurulmasını zorunlu kılan unsurlardan biriydi. Bu şartlar altında başka bir komuta yapısı daha iyi iş görebilirdi. Bir

Her iki taraf da savaş esiri ele geçirmişti. Burada, Köln yakınındaki Wahn'da kurulmuş geçici savaş esiri kampında kameralar önünden yürütülen bir grup Fransız ve İngiliz tutsak görülüyor.

Fransız 5. Piyade Tümeni'nin komutanı ve de Maud'huy'ün tümen kumandanlarından biri olan General Charles Mangin (1866-1925). Sömürge hizmetinden yükselmiş tecrübeli bir asker olan Mangin "ateş yutan" denilen tarzda bir adamdı ve kendi askerleri arasında "Kasap" olarak nam salmıştı. 1918'de Onuncu Ordu'ya komuta ediyordu.

sahra kumandanı –veya belki Fransa Cephesi'nde iki tane ordu grubu kumandanı– seferin ayrıntılarına yoğunlaşabilir ve böylece Moltke sadece stratejinin genel koordinasyonuna bakabilirdi.

İtilaf kuvvetleri Alman Birinci ve İkinci orduları arasındaki boşluğa saldırdıklarında, ilerleyişlerinin önünü kesmek için mevcut bulunan tek kıtalar, iki süvari kolordusuydu. Bunlar geriye kaçılacakları vakit, doğal olarak, Birinci ve İkinci orduların yanlarını muhafaza etmekte olan ana kıtalarına doğru çekildiler ve bu nedenle gediği tam tıkamış olmadılar. Cephe hattına daha yakın duran bir başkumandan kuşkusuz kuvvetleri arasındaki eşgüdümü daha iyi sağlardı.

Başka etkenler de Alman yenilgisine katkıda bulundu. Almanlar her ne kadar hasımlarını muharebeye zorlamayı becerdilerse de bütün düşman kuvvetlerini yerlerinde çakılı tutmayı başaramadılar. Bu durum, İtilaf kuvvetlerine Marne'ın gerisinde yeniden toplanma imkânı verdi. Bu sayede de Joffre, dahili nakil ve ikmal hatlarını kullanmak suretiyle kuvvetlerini yeniden toplayıp Kluck'u yandan çevirebildi. Harekât istihbaratında yaşanan kusurlar da yenilgide bir pay sahibiydi. Şayet Kluck, Fransız Altıncı Ordusu ile BSK'nin gücü ve mevkiini bilseydi, şüphesiz umarsızca ilerlemeye o kadar da hevesli olmazdı. Ayrıca, İkinci Ordu'nun sağ cenahını örten iki kolorduyu geri çekme kararı da bir yanılgıya dayanmaktaydı. Kluck'un kurmay başkanı Tümgeneral Kuhl, o zaman şu kadarını söylemekle yetindi: "... Eğer İkinci Ordu güçlü bir düşmanla yüz yüze kalmış idiyse, o zaman IX. Kolordu'nun yerinde kalmasına izin verilmeliydi."

Alman stratejisi, Rusya ile kozları paylaşmak için asker ve malzeme nakletmeden önce Fransızlara karşı hızlı bir zafer kazanma fikri üzerine kurulmuştu fakat fiiliyatta bu mümkün olmadı. Rus ordusu sanıldığından daha çabuk meydana indi ve doğudan gelen baskı, Moltke'yi batıda belirebilecek gediklerin yamanmasında kullanabileceği iki kolordudan yoksun bıraktı. Moltke bu kararından dolayı çok tenkide maruz kaldı; zira kısa bir süre sonra Tannenberg'de kazanılan Alman zaferi Rus tehdidini tamamen bertaraf edecek ve onun bu önlemini anında gereksiz kılacaktı. Ama bu tenkit olaydan sonra ahkam kesmektir. O vakitte Moltke'nin pek seçeneği yoktu. Doğudaki Alman kumandanı Prittwitz çembere düşme tehdidi altındaydı ve ricata başlamak üzereydi. Doğu Prusya'nın önemli tarım kaynaklarını ilerleyen Rusların insafına terk etmek ve Berlin'i (hem de Viyana'yı) saldırıya açık hale düşürmek anlamına gelecek bu gelişme, Alman moraline korkunç bir darbe indirirdi. Prittwitz'i azlederek yerine Hindenburg'u getirmek ve yeni kumandanı taze kıtalarla desteklemek ancak kapıdaki tehlikeye makul bir cevap vermek olarak görülebilir.

Marne yenilgisi, Alman stratejisinin mahvolması manasına geldi. Alman askeri planlayıcıları, kaçınmak için o kadar çaba sarf ettikleri iki cepheli savaşla yüz yüze kalmışlardı ve bir acil durum planı, işler ters gittiğinde başvurulacak bir alternatif yoktu. Sağlığı bozulan Moltke görevden alındı ve yerine Prusya Savaş Bakanı Erich Falkenhayn atandı. Falkenhayn'ın sonradan belirteceği gibi, "Schlieffen'in notları ve onlarla beraber Moltke'nin parlak fikirleri tükendi."

Alman ricatında Hentsch'in oynadığı rol de çokça tartışılmıştır. Onun rolü, Moltke kendisine yazılı emirler yerine sadece sözlü talimatlar verdiğinden dolayı bulanıktır. Bu talimatların tabiatına dair anlaşmazlıklar daha o zamandan vardı ve bir açıklama yapılmasına ilişkin yaygaralar 1917 baharına dek sürdü; bu tarihte Genelkurmay nihayet bir soruşturma açma kararı verdi. Hentsch ifade verebilmişti ama az zaman

sonra ölmesi dedikoduların bitmesine hiçbir surette yardım etmedi.

Hentsch kendini cesaretle savundu. Birinci Ordu'ya ricat emri vermek talimatları dahilindeydi. Hakikaten Genelkurmay tam da böyle bir hareket için acil durum planı hazırlamış bulunuyordu ve İkinci Ordu'nun geri çekilmesiyle yüz yüze kalınca aklına başkaca bir seçenek gelmemişti: O halde Birinci Ordu da çekilmeliydi. Eğer yanlışsa, o zaman azarlanması gerekirdi ama hiç böyle bir azar veya kınama gelmedi. Hepsi bir yana, denildiğine göre Hentsch'in raporunu duyduğunda Moltke'nin tepkisi ferahlama olmuştu: "Tanrıya şükür! Düşündüğümden kat be kat daha iyi."

Hentsch ayrıca emir ve raporları şifresiz bir şekilde telleyen ve Fransızların yakalamasına yol açan kıtaların disiplinsizliğinden ileri gelen her türlü sorumluluğu reddetti (Richthofen'in I. Süvari Yüksek Kumandanlığı başta gelen şüpheliydi). Keza, ordu kumandanları arasında –ve bu kumandanlar ile Genelkurmay arasında– vuku bularak Bülow'u yanını koruyan iki kolordudan yoksun bırakan kötü iletişimin suçlusu da kendisi değildi.

Kluck, şayet 9 Eylül akşamı saldırsaydı Fransız Altıncı Ordusu'nu yenebileceği iddiasını sonuna dek sürdürdü ama şu kadarını kabul etmeye mecbur kalmıştı: Daha fazla ilerlediği takdirde Alman güçlerinin geri kalanından iyice kopacak ve Amiens veya hatta Dieppe üzerinden bir geri çekilişe yol açacaktı. Mart 1915'te yaralanan Kluck, ertesi Ekim'de aktif hizmeti bırakarak emekli oldu.

Bülow Ocak 1915'te Feldmareşalliğe yükseltildi fakat iki ay sonra kalp krizi geçirince, ertesi sene emekli olmasına izin verildi. Bozuk sağlığını öne süren Hausen, 19 Eylül 1914'te aktif hizmetten ayrıldı ve VII. Kolordu Komutanı Süvari Korgeneral von Einem onun yerine geçti.

Fransız tarafında, Marne zaferini kendine mal eden şu veya bu generalin iddialarını ispatlamak için savaş sonrası yıllarda çok mürekkep harcandı. Joffre olmadan zafer kesinlikle mümkün olmayacaktı. Almanları durdurabildiği yerde tutma vizyonu da, İtilaf ordularını çözülmekten kurtaran sarsılmaz inanç da onundu. Foch, "Eğer 1914'te ona sahip olmasaydık bize ne olurdu bilmiyorum," demiştir. Meseleye farklı yaklaşan Joffre, sonradan iğneleyici bir ifadeyle, "Muharebeyi kim kazandı bilmiyorum, ama kaybedilseydi o zaman mağlup tabii ki de ben olacaktım," diyecekti.

Şu var ki, Fransız Birinci ve İkinci orduları Moselle üzerinde bir etten duvar örmeselerdi Joffre'un tutunabileceği bir mevzi de olamazdı. Gallieni'nin kıvrak zekası olmadan Maunoury'ye hücum fırsatı hiç doğmayabilirdi. Lanrezac'ın 29 Ağustos'ta Guise'de kazandığı galibiyet olmadan Fransız ordusu toparlanacak vakit bulamazdı. Ayrıca, Foch ile Franchet d'Esperey'in ileri atılışı olmadan Saint-Gond bataklığının müdafaası ve Kluck ile Bülow'un arasındaki gediğe girmek mümkün olmazdı.

Bu hararetli münakaşa bir yana, Marne Muharebesi kusurlu bir zafer olarak kaldı. Doğru, istila orduları yüz geri edilmişti fakat onlara öldürücü darbeyi indirme olanağı bulunamadı. Gerçekten de Almanlar, Alsace'daki mühim kömür ve çelik bölgesi Briey de dahil olmak üzere Kuzey Fransa'nın hatırı sayılır bir kesimini elde tutmaya devam ettiler. Geri çekilen Almanların peşine yeterince azimle düşülemediği açıktı. İnsan zayiatı ve hayvan telefatına sebep olan zahmetli sefer şartları bu kusurların çoğunu açıklar ama tüm hikâye de bundan ibaret değildi. Conneau'nun Süvari Kolordusu, Kluck ile Bülow'un arasındaki gedikten sonuç alıcı bir tarzda saldıramamıştı. Bunun tek nedeni bitap düşmeleri değildi; atların bakımı da ihmal ediliyordu. Oysa bir Murat'ın[5] idaresinde bunun olacağı pek düşünülemezdi.

Gerçekten de o devrin Fransız ordusunda Murat gibi olağanüstü yetenekli komutanlar pek azdı. Şahsi inisiyatif teşvik edilmediği gibi, Joffre kendi astlarının yularını Moltke'ye nazaran daha sıkı tutuyordu. Her ordu karargâhındaki irtibat subayları, Yüksek Genel Karargâh ile cephe arasında raporların akışı ve rehberlik hizmeti için bir devre görevi görüyorlar ve böylece ordu kumandanlarının emirlere uymaları temin ediliyordu.

[5] Burada kastedilen kişi, Napolyon Bonapart'ın başlıca komutanlarından olan ve tarihin en başarılı süvari komutanları arasında sayılan Joachim Murat'dır (1769-1815) – e.n.

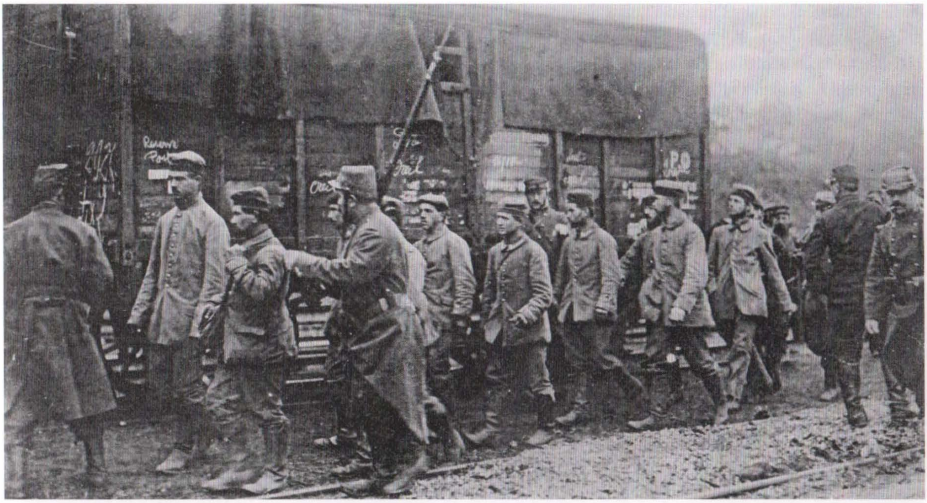

36. İhtiyat Piyade Alayı'ndan Alman esirleri, Neufmontiers Kilisesi'nin önünde ayakta duruyorlar; sağlarında ise atlı bir muhafız görülüyor.

Öte yandan bu sistem, general rütbesinde ihtiyaç duyulan çaptaki subayların yetişmesini garanti etmemekteydi. Joffre, performansı düşük kalan bir sürü kıdemli subayı kovmakta duraksamadı. Marne Muharebesi'nin sonu itibariyle iki ordu, on kolordu ve belki 38 tane kadar tümen kumandanı Joffre'un gazabına uğramış ve kariyerleri "bakanın görüşüne sunulmuştu." Az bir kısmı nihayetinde bir başka cephe komutanlığına atandı ama çoğu bölgesel idari makamlarda kızağa çekildi veya doğrudan emekliye sevk edildi.

"Marne Galibi" olarak selamlanan Joffre, siyasetçiler ve toplum nezdinde bir süre yanılmaz adam muamelesi gördü. Gelgelelim Almanları 1916'da kesin yenilgiye uğratamayınca ünü lekelendi ve görevinden alındı. Fransa Mareşali yapılarak kendisine Savaş Bakanlığı bünyesinde arpalık kabilinden bir makam verildi. Joffre'un ordu kumandanlarının talihleri farklı yönlerde seyretti. Franchet d'Esperey, 1915'te ordu grubu kumandanı oldu ve sonradan, 1918'de, Selanik'teki İtilaf kuvvetlerinin kumandanlığına atandı. Maunoury 1915 senesinde kötü yaralandı –sonunda görme yetisini kaybetti– ve aynı sene Paris askeri valisi yapıldı. Foch, 1915'te ordu grubu kumandanlığına yükseltildi ama yıldızı sonradan Joffre'un düşüşüyle söndü. Sonunda talihi tekrar döndü ve 1918'de bütün İtilaf kuvvetlerinin başkomutanı yapıldı. Gallieni Savaş Bakanlığı'na atanacağı Ekim 1915'e kadar Paris askeri valisi olarak mevkiini korudu. Hem bozuk sağlığı hem de siyaset ve siyasetçilerden ileri gelen düş kırıklığı onu Ocak 1916'da emekli olmaya sevk etti ve aynı yılın Mayıs ayında öldü.

Marne dramında görece küçük roller almış diğerleri daha büyük işlere soyundular. Her ikisi de Beşinci Ordu'da tümen kumandanı olan Pétain ve Mangin, ordu kumandanlığına yükseldiler. Pétain, Verdun kahramanı olacak ve ileride, İkinci Dünya Savaşı'nda önemli bir rol oynayacaktı. Bir Alman taarruzunu tek başına kıran bataryaların kumandanı, Altıncı Ordu'dan topçu Albay Robert Nivelle'e bu performansına ödül olarak bir tugay verildi. Devamında gelen yükselişi de düşüşü de hızlı oldu. Aralık 1916'da Joffre'un yerine Batı Cephesi'ndeki Fransız ordusuna başkomutan yapıldı ve ertesi sene Bahar Taarruzu'nda (Chemin des Dames) uğradığı başarısızlık üzerine küçük düşürücü bir şekilde görevden el çektirildi. 1914 senesinde Fas Tugayı'nda genç bir subay olan Alphonse Juin, ertesi sene bir kolunu kaybetti ama

Alman esirleri Paris varoşlarında bir trene binerlerken. Fransa'nın her tarafında esir kampları vardı ama bilhassa güneybatı ve Atlantik kıyısında toplaşmışlardı.

1943-1944'te İtalya'daki Fransız Seferi Kolordusu'na komuta edecek ve Fransa Mareşali olacaktı.

Marne Muharebesi'ne dair kesin zayiat rakamlarına ulaşmak güçtür. Birçok birlik o esnadaki yoklama listelerini, Fransız Resmi Tarihi'nin hayıflanmasına sebep olacak surette üst makamlara düzensiz bir şekilde sunmuştu. Haliyle, bu muharebeye katılanların kesin sayısını hesaplamak imkânsızdır. Resmi Tarih ancak Eylül ayının tamamına dair rakamlar içerir ki gayet tabii bu toplam, sonradan Aisne'de süren çarpışmalara katılanları da kapsar. Bu dönemde Fransızlar, 18.073 ölü, 111.963 yaralı ve 83.409 akıbeti meçhul olmak toplam 213.445 adam kaybettiler:

Alay celp merkezlerindeki mevcut her adama, zayiatı ikame etmek için el konuldu. 1914 celpleri zaten savaş çıktığında çağrılmışlardı ve böyle toplam 292.447 er sağlanmıştı. Aralık 1914'te 1915 celplerinin de askere alınmasıyla 279.112 acemi er daha bulundu. Fas sultanı bir tümen daha gönderdi. Ayrıca, ilave asker arayışı içinde Kuzey Afrika'da hizmetli Fransız alaylarına el atıldı.

İngilizlere gelince, Sir John French mutlu bir komutanlık yaşamadı. Güney Afrika'da ispatladığı gibi yetenekli bir süvari komutanıydı ama 1914-1915 seferleri, bütün takım taklavatıyla modern savaşın onun bilgi ve kabiliyetini aştığını gösterdi. Ülkesinin ana seyyar kuvvetine kumanda etmenin sorumluluğu altında ezilmiş gibiydi ve Fransızlar için çoğunlukla gönülsüz bir ortaktı. O devrin bir siyasetçisi hakkında, "Diyebilirim ki bulabildiğimiz en akıllı değil ama en başarılı asker," demişti. Sonunda, Aralık 1915'te Loos Muharebesi'nden sonra görevden alındı.

French astlarıyla çoğu kez geçimsizdi. O ve Smith-Dorrien savaş çıkmadan evvel –modern savaşta süvarinin rolü üzerine– sürtüşmüşler ve Smith-Dorrien French'in açık muhalefetine rağmen son dakikada II. Kolordu'ya atanmıştı. Aralarındaki kan davası cephede artarak sürdü ve 1915 ilkbaharında French, belki de haksızca, Smith-Dorrien'i görevden aldırtmayı başardı.

Diğer İngiliz komutanlar arasında Pulteney –görülür liyakatsizliğine karşın– 1918'e kadar mevkiini

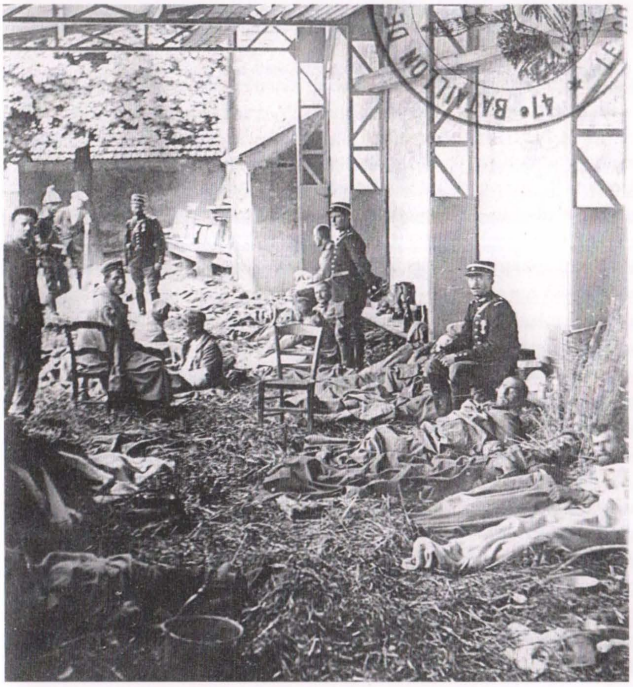
korudu ve ancak o seneki Alman Bahar Taarruzu'ndan sonra kovuldu. Hem Allenby hem de Gough, savaşın ileri safhalarında ordu komutanı oldular. Allenby Filistin cephesindeki İtilaf kumandanı oldu. Öte yandan, Pulteney gibi Gough da İngilizlerin Mart 1918'de sergilediği kötü performansın sorumluluğunu üstlenmek zorunda bırakıldı.

İngiliz Resmi Tarihi'ne göre BSK'nin muharebedeki zayiatı 12.733'ü bulmaktadır. İhtiyatların ilk tertibi, muharebe başladığı sırada Fransa'daki taburlarına henüz katılmaktaydılar. Diğerleri ise Fransa yolundaydı. Ne var ki yılın geri kalan kısmında insan yetersiz kaldı. Savaş çıktığı vakit gönüllü yazılanlardan kurulan "Yeni Ordu" halihazırda tam manasıyla talimden geçirilmiş değildi. Bu arada Yurtiçi Kuvvetleri sadece garnizon görevine uygun bulunmaktaydılar. Acil takviye güçleri Hindistan'dan gelmek zorunda kaldı ki ilk iki tümen Ekim'de varmıştır.

Alman zayiat rakamlarına ulaşmak da aynı derecede güçtür. Muharebeyi anlatan Alman Resmi Tarihi hiç rakam vermez ve bir yığın ordu evrakı İkinci Dünya Savaşı'nda yok olmuştur. Yarı resmi *Schlachten des Weltkrieges*'de Birinci Ordu'nun piyade tümenlerindeki zayiat 422 subay ve 11.320 er olarak verilir. Bunun büyük kısmı, 189 subay ve 4.502 erle IV. İhtiyat Kolordusu'na aittir. Ne var ki, bu rakamlar bile eksiktir ve topçu alaylarının birçoğunu kapsamazlar.

Kayıplar bilhassa Birinci Ordu'nun bazı alaylarında muhakkak çok yüksekti. 165. PA'da 22 subay ve 606 er zayi olurken İhtiyat kolordusuna bağlı dört piyade alayı toplam mevcutlarının üçte biri kadarını –her alayda 600 askerden fazla– kaybettiler. İkinci Ordu'nun kayıpları 396 subay ve 12.369 eri buldu. Somme boylarında harbe iştirak eden Üçüncü Ordu unsurlarında ise zayiat 91 subay ve 5.107 erdi.

Muhafız Kolordusu, muharebeye herhangi bir yerde katılmış kıtalar içerisinde en ağır darbeyi alarak 179 subay ve 5.748 erini kaybetti. Franz ve Augusta alaylarından her birisi her rütbeden 900'ün üzerinde asker kaybederek neredeyse yarı mevcuda düştüler. Diğer iki alay ise 800'er asker yitirdiler. Sakson güçlerinin resmi tarihçisi Tümgeneral Baumgarten-Crusius'un tahminine göre, muharebe esnasında çatışmalarda en yoğun bulunan

Jandarma gözetimindeki yaralı Alman askerleri, Alman ricatından sonra Varreddes'deki hastanelerde dinleniyorlar.

bütün Alman ordularında alay düzeyinde subayların tam üçte ikisi ya ölmüş ya da yaralanmıştı. İlaveten, Fransızlar 40.000 esirleri olduğunu iddia etmekteydiler. Öte yandan bu rakam, yukarıdaki genel toplam içinde kaydedilen yaralılardan bazılarını içeriyor olmalıdır; zira hareket ettirilemeyecek kadar kötü durumda oldukları düşüncesiyle ricat esnasında geride bırakılan yaralılar bulunmaktaydı.

1914 celpleri o senenin Eylül ayında seferber edildiler fakat 1915 celpleri ertesi bahara (Nisan-Haziran arası) değin çağrılmadılar. Eylül 1914 esnasında Almanlar, azalan mevcutları talimsiz gönüllüler, İhtiyatlar ve *Landwehr* ile *Landsturm* (Müstahfız-Yurtiçi Kuvvetleri) teşkilatlarına mensup yaşlı adamlar ile tamamlama yoluna gittiler. Kasım 1914'te bu kıtalar Birinci Ypres Muharebesi'ne katıldılar ancak talim için pek bir zaman bulamadıklarından ağır kayıplar verdiler.

Fransız topçusu muharebede önemli bir rol oynadı ama bu nizamnamelerde ona biçilen rolden farklıydı. Piyade ile eşgüdümün zayıf olması, çoğu hücumun topçu tarafından desteklenmemesi ve neticede ağır kayıplar verilmesi manasına geldi. Topçu düşman mevzilerini dövmeye sırtını dönmüş değildi; aslında, bu taktikler birçok Alman hücumunu kesmeyi becerdi. Ne var ki malzeme ve mermilerin sarfiyat hızı bir buhrana sebebiyet verdi. Seferberlik zamanında 75 mm mühimmatı olarak 530.000 mermi bulunuyorken, 5 Eylül'e gelindiğinde stoklar 465.000'e düşmüş ve 10 Eylül itibariyle sadece 33.000 mermi kalmıştı. İhtiyat deposu normalde top başına 300 mermi barındırmalıyken şimdi bomboştu. Bazı Fransız orduları, daha ağır çaplı 120L topunun mühimmatını günde 62 atış hızıyla kullanıyorken fabrikalar günde ancak dört mermi teslim ediyorlardı. Tamirhaneler ıskartaya çıkan silahların yerine yenisini tedarik etmekle de başa çıkamıyorlardı. 10 Eylül'e gelindiğinde, yedi Fransız ordusunun toplam eksiği 272 top ve 713 cephane arabasına ulaşmıştı. Bunlardan ancak 120 top ve 346 cephane arabası derhal değiştirilebildi.

Kaygılanmak için tek neden bu değildi. Savaştan önce Fransızlar ağır çaplı top ve obüslerin yerine sahra topçuluğuna yoğunlaşma kararı almışlardı. Bu kararın kusurları Marne'da Alman topçusunun performansı ile derhal ortaya çıktı. Fransız topçuluğunun tek ağır seyyar topu olan 155 CTR'nin isabetsiz olduğu kısa zamanda anlaşıldı. Ağır çaplı top açığını gidermek maksadıyla Joffre bulup buluşturmak zorunda kaldı. Gemi toplarına el konuldu, kıyı istihkâmları ile Lyon, Grenoble ve Briançon kalelerindeki eski toplar söküldü. Almanların Liège gibi müstahkem mevkileri ne kadar kolay aldıkları düşünülürse bu sağduyulu bir önlemdi; fakat aynı zamanda, Fransızları dönüp Verdun'da can evlerinden vuracak bir karardı.

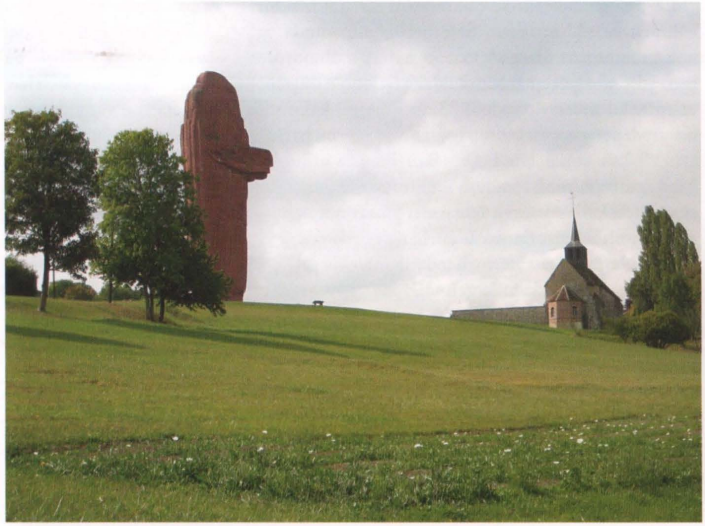
Yine de Alman askerleri Fransız top ateşinin isabetliliği ve yoğunluğu karşısında etkilenmişlerdi. Savaş sonrasındaki Alman değerlendirmeleri Fransız topçuluğunu kendilerininkine üstün bulmuştu. 1920'de yazan Korgeneral Rohne bu noktayı kabul etmekteydi: "Fransız sahra topçusu bizimkine göre sadece teçhizat bakımından değil, ayrıca sevk-idare ve bombardıman şiddeti bakımından da üstündü." Fransız topçuluğu Alman muadilinden kesinlikle daha uzun menzilliydi, şarapnel mermileri daha geniş bir saçılma çapına sahipti ve yüksek infilaklı mermileri daha güçlüydü. "Hatırlamak üzücüdür ki," diyordu Baumgarten-Crusius, "askerler ve atların mükemmel talimine rağmen ve bütün efrat Fransızlara nazaran böylesine kıvançlı bir ruhla dolu oldukları halde, savaşın başında Alman topçusu tepe noktada değildi."

Eğer muharebenin geleceği haber veren bir yanı varsa, bu hava keşfiydi. Savaş çıkmadan önce General Foch uçağı spor amaçlı hariç işe yaramaz bir icat olarak nitelendirip göz ardı etmişti. Oysa Kluck'un Paris'ten başka yöne döndüğünü saptayan bir keşif uçağı olmuştu. Her iki taraftaki uçaklar, üstünlük kurmak amacıyla manevra yapan kara güçlerini çeşitli vazifelerle yakından gözetlediler. Süvarinin görece başarısızlığı hava keşfi becerilerinin bilhassa yüceltilmesini sağladı ama bu muvaffakiyet tartışılmaz değildi. Havacı subaylar aşağıda gördüklerini yorumlama tecrübesinden henüz yoksundular ve karacı generaller havadan keşfin sonuçlarına güvenmeyi öğrenmemişlerdi. Komutanları –özellikle İtilaf tarafında– temkinli, hatta bazen aşırı temkinli davranmaya iten de düşman hareketlerini saptama yeteneği ile bundan gerekli çıkarımları yapabilme hasleti arasındaki söz konusu kopukluktu. Fakat çok geçmeden uçak iki tarafın da vazgeçilmez silahı haline geldi.

MUHAREBE MEYDANININ BUGÜNKÜ HALİ

Günümüzde bazı alanlar 1914'e kıyasla daha sık ağaçlık olduğu halde muharebe alanı çok az değiştiği gibi tahıl ve şekerpancarı hasatı da hala boldur. Batıda TGV Est demiryolu hattı, 55. İhtiyat Tümeni'nin nafile yere Alman hatlarına ulaşmaya çabaladığı tarlaların ortasından geçmektedir. Burada, Chambry yakınında, şimdi Paris ve Strasbourg'u Stuttgart'a bağlayan hattın iki yanında karşılıklı bir Fransız savaş mezarlığı ile bir Alman savaş mezarlığı uzanmaktadır. Muharebe alanının doğu tarafındaki yoğun trafikli N4, Esternay, Sézanne ve Fère-Champenoise etrafından yılan gibi kıvrılarak geçer. Saksonların Lenharrée'ye hücum ederken geçtikleri tarlaların üzerinde küçük Châlons-Vatry Havaalanı bulunmaktadır.

Savaştan sonra İtilaf zaferini kutlamak amacıyla muharebe alanında ve etrafında bir sürü anıt dikilmiştir. Penchard yakınındaki tozlu kavşağa "Paris Orduları" şerefine yerleştirilen bodur taş sütun, şimdi modern yol sistemi nedeniyle sapa kalmıştır. Gallieni şerefine bir anıt nedense savaş alanından uzağa, Meaux'nun batısında Trilbardou yakınlarına konulmuştur ve heykel çalındığı için sadece kaideden ibarettir. Modernist üslupta bir mozaik, muharebenin ilk gününde Villeroy kapılarında hayatını kaybeden yazar Charles Péguy'ün mezarı ile 231., 246. ve 276. Piya-

Mondement çarpışması anısına dikilen abide, kasaba kilisesine tepeden bakar. Milli Meclis 1920'de karar almış olmasına rağmen tasarım yarışması 1929'a dek yapılmadı. Bir sonraki sene ise iş Paul Bigot ve Henri Bouchard'a verildi. Yekpare taş 1933 yılında yerine kondu ama oyma işi 1939'da İkinci Dünya Savaşı'nın arifesinde dahi hâlâ bitirilmemişti. Üzerindeki kitabe bu durumu adeta hicveder: "Vatanımızı işgal edeceklerin karşısına ezelden beri dikilenlere."

Büyük Villeroy Kabri, belirgin mozaik üslubuyla Charles Peguy ile onun 55. ve 56. Piyade tümenlerindeki yoldaşlarının kabirlerini işaret eder. Arka planda Monthyon görülüyor.

de alaylarından 98 yoldaşının mezarlarını simgeler. Lenharrée'deki kilise meydanında küçük bir sütun, yurtlarını müdafaa ederken can veren 540 Fransız anısına kasabalılar tarafından dikilmiştir. Ayrıca, 33 m yüksekliğindeki granit ve betondan yekpare bir abide daha olağanüstüdür ve Mondement'da, Saint-Gond bataklığının üzerindeki sırttan ufka doğru bakar. Yerel ruhbanın inisiyatifiyle iki abide daha yapıldı: Barcy yakınında Notre Dame de la Marne 1924'te yapıldı ve küçük Dormans şehrine yukarıdan bakan bir tepenin üzerinde bir küçük kilise 1921-1931'de inşa edildi. Bunlar hem Birinci hem İkinci Marne muharebelerinin anısını yaşatırlar.

Bu kitap yazılırken Villeroy ve Mondement'da muhabereye adanmış iki küçük müze bulunmaktaydı; bunların ikisi de yöredeki çatışmalara odaklanırlar. Yeni bir Dünya Savaşı müzesi ise 2011'de Meaux'da açılmıştır.

Chambry civarındaki Alman kabristanı. 1919'da Fransız yetkililerce yapılan bu mezarlık, 1927-1928 senesinde Alman Savaş Mezarları Komisyonu tarafından devralındı. Seine-et-Marne dahilindeki 25 bucaktan toplanan naaşları ihtiva eden kabristanda 64 asker kendi mezarlarında; 998 asker (sadece 13 tanesinin ismi bellidir) ise toplu mezarda yatarlar.

KAYNAKÇA

Baumgarten-Crusius, Artur, *Deutsche Heerführung im Marne Feldzug 1914*, Scherl: Berlin, 1922

Bidwell, Shelford-Graham, Dominick, *Fire-power: British Army Weapons and Theories of War 1904–1945*, Allen & Unwin: Londra, 1982

Bircher, Eugen, *Krisis an der Marneschlacht*, Bircher: Berlin, 1927

Breguet, Emmanuel-Claude, "La reconnaissance aérienne et la bataille de la Marne (30 août–3 septembre 1914)", *Revue historique des armées*, 166, 92-100, 1987

Bülow, Karl von, *Mein Bericht zur Marneschlacht*, Scherl: Berlin, 1919

Chambe, General René, *Adieu, cavalerie!: la Marne, bataille gagnée, victoire perdue*, Plon: Paris, 1979

Dahlmann, Reinhold vd., *Das Marnedrama 1914: Schlachten des Weltkrieges*, 22-26, Oldenburg: Stalling, 1928

Doughty, Robert A., *Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War*, Harvard: Cambridge, Mass., 2005

Edmonds, James, *Military Operations France and Belgium 1914: Volume 1*, Macmillan: Londra, 1933

Fransız Ordusu, *Les armées françaises dans la grande guerre: Tome 1*, Imprimerie Nationale: Paris, 1922-37

Hanotaux, Gabriel, *La bataille de la Marne*, Plon: Paris, 1922

Hausen, Max von, *Erinnerungen an den Marnefeldzug 1914*, Koehler: Leipzig, 1922

Isselin, Bernard, *La bataille de la Marne*, Arthaud: Paris, 1960

Kluck, Alexander von, *Der Marsch auf Paris und die Marneschlacht 1914*, Mittler: Berlin, 1920

Macdonald, Lyn, *1914: the Days of Hope*, Penguin: London, 1989

Michelin & Co., *Guide to the Battlefields of the Marne*, Michelin: London, 1919

Mombauer, Annika, *Helmuth von Moltke and the Origins of the First World War*, Cambridge University Press: Cambridge, 2005

Mueller-Loebnitz, Wilhelm, *Die Sendung des Oberstleutnants Hentsch am 8–10 September 1914*, Reichsarchiv: Berlin, 1922

Oxford Dictionary of National Biography, Oxford University Press: Oxford, 2004

Reichsarchiv, *Der Weltkrieg 1914–1918: die Militärischen Operationen zu Lande Vol. 4: die Marnefeldzug: die Schlacht*, Mittler: Berlin, 1922

Ritter, Gerhard, *The Schlieffen Plan: Critique of a Myth*, Wolff: Londra, 1958

Soudagne, Jean-Pascal, *Les taxis de la Marne*, Editions Ouest-France: Rennes, 2008

Spears, E.L., *Liaison 1914*, Heinemann: Londra, 1930

Strachan, Hew, *The First World War: Vol. 1 To Arms* Oxford University Press: Oxford, 2001

Tuchman, Barbara, *August 1914*, Macmillan: Londra, 1980

Villate, Robert, "L'Etat matériel des armées allemandes en août et septembre 1914", *Revue d'histoire de la guerre mondiale*, 4, 1926, s. 310-27

Villate, Robert, *Foch à la Marne: la 9e armée aux marais de Saint-Gond, 5–10 septembre 1914*, Lavauzelle: Paris, 1933

Zuber, Terence, *Battle of the Frontiers: Ardennes 1914*, Tempus: Stroud, 2008

—, *Inventing the Schlieffen Plan*, Oxford University Press: Oxford, 2002

Fransız, İngiliz ve Alman harp cerideleri ile alay tarihçeleri

DİZİN

İllüstrasyon sayfaları **koyu renk** ile yazılmıştır.

Acy-en-Multien 37
Aisne 13, **66**, **79**, 82, 84, 89
Albrecht 16, 25, 53
Aldrich, Mildred 36
Allemant Sırtı 48, 52, 56
Allenby, Edmund 15, 24, 90
Alsace 7, 9, 11, 14-**15**, 25, 29-30, 87
Amiens 25, 87
Anvers 25
Ardennes **6**, 10-11
Arnim 40-42
Aubentin Nehri 68
Azy 78, 80

Barcy 33, 36-37, 93
Baumgarten-Crusius 90-91
Beauval 37
Behrig 40
Belleville 44
Betz 42, **64**
Bigot, Paul **92**
Bloem, Walter **44**
Blücher 76
Boëlle 23, 32
Bois-Jean Çiftliği **74**
Bouchard, Henri **92**
Bout-de-la-Ville 51
Boutrgourd 23
Branle Korusu 49, 52
Bray-sur-Seine 65
Briançon 91
Brie Platosu 48, 67
Briey 87
Bülow, Karl von **6**, 11-12, 16, 24-26, 29, 48, 51, 53, 55-56, 64-65, 68-69, 73-**74**, 76-77, 80-81, 84-85, 87

Cadoudal 49
Cambrai 32
Cary, Fernand de Langle de 12, 14, 56, 82-84
Castelnau, Edouard de 14, **15**, 82
Châlons 48, 92
Chambry 33, 36-37, 42, 82, 92-**93**
Champagne 48
Champfleury Çiftliği 40, **41**-**42**
Changis 65
Charleville 49, 51, 68
Charly-sur-Marne 77
Château-Thierry 25, 30, 44, 69, 76, 78, 80
Chauconin **34**, 36
Chèvreville 45
Chézy-sur-Marne 40, 76, 78
Choisy 68

Condé-en-Brie 76
Connantre 60
Conneau 23, 65, 67-68, 80, 87
Corfélix **50**
Cornille **34**
Cornwall 72
Coulommiers 65, 68
Courgivaux 67-68
Courjonnet **64**
Courmont **74**
Crécy 68
Crépy-en-Valois 41
Crête du Poirier 52, 56
Curragh Vakası 15
Cuvergnon 45

d'Elsa 24, 50
d'Esperey, Louis Franchet 12, 14, 23, 30, 50, 56, 64-65, 67-69, 76, 78, 80, 87-88
Daras 54
Deligny 23, 67
Desforges 23, 49
Dieppe 87
Dieuze 25
Dolloir Nehri 76
Dormans 78, 93
Dubail, Augustin 14
Dubois 23, 49, **59**

Eberner 23, 32
Einem, von Karl 24, 68, **75**-**76**, 87
Emmich, von 24, **58**
Epernay 25, 81
Epinal 11, 25
Escardes 68
Esternay **27**, 67-68, 92
Etavigny-Varreddes 40, 44
Etoges 78
Etrépilly 12, **31**, **33**, 37, 42, 44
Every 54
Eydoux 23, 49

Falkenhayn, Erich 13, 86
Fère-Champenoise 12, 54, 56, 60, **64**, 92
Fismes 81
Foch, Ferdinand 11, 13-14, 23, 29-30, 46, **48**-50, 52, 54, 56-57, 61, 64-65, 69, 72, 76, 84, 87-88, 91
Fontenelle 73
Forfry 36
French, John 11-12, 14-15, 24, 28, 65, 67, **76**, 78, **83**, 89

Gallieni 12, 14-**15**, 30, 32, 40-41, 46, **82**, 87-88, 92
Gaudon, Alexandre 54
Genç Moltke 9, 16
Gergogne 36
Gibraltar 69
Givet 24, 26, 48, 60
Gough, Hubert 15, 24, 90
Gourgançon 54
Grand Morin 12, **27**, 30, 33, **66**-68
Grenoble 91
Grierson, James 15
Gronau, von 24, 33, **35**-36, 42-44
Grosetti 23, 49
Guise **6**, 11, 26, 65, 67, 87

Hache 23, 67
Haig, Douglas 15, 24, **76**
Hannover 49, 57
Hausen, Max von 11-12, 16, 24-26, 48, 50, 53, 56, 60-61, 64-65, **76**, 84, 87
Heeringen, Josias von 11, 16, 25
Hentsch, Richard 29, 77, 80-81, 84, 86-87
Hindenburg 86
Holbrook, Bill 78
Horst, von der Recke von der **64**
Humbert, Georges 23, **56**, **59**

Invalides **40**, **64**
Iverny 33, 36-37

Joffre **6**, 8-**15**, 17, 25-26, 28, 30, 44, 46, 48, 56, 65, 67, 82-88, 91
Joubert 45
Juin, Alphonse 36, 88

Kirchbach, von 24, 54, 60
Kitchener 28
Kluck, Alexander von **6**, 11-12, 16, 24-30, 33, 36, 40-41, 44-46, 51, 55, 67-68, 73, 84-87, 91
Köln 85
Kraewel 78
Kuhl 81-82, 86

La Ferté-Milon 44
La Ferté-sous-Jouarre 69, 72, 80
La Ferté-sous-Jouarre **Köprüsü** 69
La Forge 69
Lamaze, Beaudenom de 23, 32
Lamey 54-55
Lanrezac, Charles 11-12, 14, 26, 65, 87
Lauenstein 77

Le Cateau **6**, 11, 20, **76**
Le Raincy 32
Lenharrée 49, 54-**55**, 92-93
Lepel 46
Liège 8-9, 11, 91
Linsingen, Alexander von 24, **33**, 36, 40, 42
Livry 40
Lizy-sur-Ourcq 30
Lochow, von 24
Loos 89
Lorraine 7, 9, 11
Ludendorff 84
Lunéville 25
Lyon **25**, 91

Mainbray 37
Mangin, Charles 23, 68, 72, **86**, 88
Marchais-en-Brie **27**, **66**, 73-**74**, 76-77
Marcilly 36
Mareuil 36
Margny 77-78
Marwitz, von der 24, **35**, 41
Massif Central 44
Matthes 77
Maubeuge 12, 44
Maud'huy, Louis de 23, 67-68, **74**, **86**
Maunoury, Michel 11-12, 14, 23, 28, **30**, 32, 37, 44-46, 67, 80, 87-88
Maurienne 48, 61
May-en-Multien 30
Meaux 12, **27**, **31**, 41, 78, **83**, 92-**93**
Metz-Thionville 9
Meuse 8, 10, 26, 32, 46, 82-83
Milot, Launois **74**
Modement-Allemant Sırtı 52
Moltke, Helmuth von **6**, 9-13, 15-16, **21**, 25-26, 29, 46, 48, 77, 84-87
Moncel 69
Mondement 12, **27**, **47**, 56-**58**, 60-**61**, 78, **83**, **92**-93
Monneyron 44
Mons **6**, 10-11, 20
Mont Août 12, 48
Mont-Aimé 48, 50
Montceaux-lès-Provins 67, **72**
Monthyon 32, **34**, 36, 44, **93**
Mont-l'Evêque 46
Montmirail 30, 49, 65, 68-69, 72-73, 76-77
Montreuil-aux-Lions 85
Montrolles Korusu 44
Morain-le-Petit-Ecury 52
Moselle 11, 25-26, 87
Multien 36
Murat, Joachim 87

Nancy 29, 84
Nanteuil-le-Haudouin 33, 40, 42, 45, 78
Neufmontiers **34**, **45**, 88
Nivelle, Robert 42, 88
Nogent Köprüsü 78
Nogeon Çiftliği 42-**43**, 46
Notre Dame de la Marne 93

Oise Nehri 28
Orly-sur- Morin 69
Ostend 46
Ourcq 12, 30-46, 49, 51, 65-69, 84
Oyes 56-**58**

Paris 9, 11-12, 15-**16**, 20, 29-32, 40-41, 46, 48, **64**, 82, 88-**89**, 91-92
Pau, Paul 14-**15**
Péguy, Charles 36, 92-**93**
Penchard **34**, 36, 44, **82**, 92
Perreuse Şatosu 85
Pétain, Philippe 23, 68, 72, 88
Petit Morin 12, **27**, **47**-50, 53, 55-57, **66**-69, 72-**74**, 81
Pierre-Morains 50
Plessis-l'Evêque 33, 44
Plettenberg, von 49-50, 60
Prittwitz 86
Puisieux 40, 42
Pulteney, William 15, 24, 89-90

Quast, von 24, 41

Rebais 40
Richthofen, Baron von 24, 68, 76, 87
Rohne 91
Rosoy-en-Multien 37
Route Nationale **74**
Ruffey, Pierre 14, 46
Rupprecht 11, 16, 25, 85

Saacy 78
Sablonnières 69
Saint-Féron Çiftliği 36
Saint-Gond bataklığı 12, **27**, 46-65, 87
Saint-Nazaire 28
Saint-Ouen-sur-Morin 69
Saint-Prix 52-**53**, 55-56, 60
Saint-Soupplets **34**, 36
Salon 54
Sambre Nehri **6**, 10
Samuelson 64
Sandhurst 15
Sarrail, Maurice 14, 46, 82-84
Schlieffen, Kont Alfred von 7-9, 16, 29, 84, 86
Seine Nehri 12, **16**, **28**, 48, 50, 56, 65
Seine-et-Marne **93**
Senlis **20**, 46, **64**
Sézanne 12, **27**, 52, 68, 92
Signal du Poirier **53**
Smith-Dorrien, Horace 15, 24, **76**, 89
Snow 15, 24
Soissons 81
Soizy-aux-Bois 12, 49-52, 55, 68
Somme Nehri **27**-28, **47**-50, 52-54, 56, 64, 90
Sommesous 49, 53-54, 56
Sordet 1, 23, 32
Strasbourg 92

Thérouanne 36
Tillières Korusu 36
Toroyon 82
Toul 11, 25
Tours 54
Trilbardou 92
Trocy-en-Multien 33, 36, 42-43
Trossel 24, 42
Troyes 48
Turenne **17**

Vailly **85**
Varreddes 37, 40, 43-44, 90
Vaure 48
Vautier 23, 30
Vendoeuvre 48
Vendrest 40, 44
Verdun 28-29, 46, **51**, 82-84, 88, 91
Vesle Nehri 54
Villeneuve-lès-Charleville 49, 51, 57
Villeroy 32, **34**, 36, 92-93
Villers-Cotterêts 80
Villiers-Saint-Georges 12
Vincy **64**
Vitry-le-François 12, 25, 56, 83

Wahn **85**
Wilson, Henry 24, 65

SERİNİN DİĞER KİTAPLARI

1- BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ 1096-99
2- İKİNCİ HAÇLI SEFERİ 1148
3- BİZANS PİYADESİ
4- ATTİLA VE GÖÇER KAVİMLER
5- ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1191
6- ANTİK YUNAN SAVAŞÇILARI
7- SPARTACUS VE KÖLE SAVAŞI
8- OSMANLI PİYADESİ 1914-18
9- BALKAN HARPLERİ'NDE ORDULAR 1912-13
10- WATERLOO 1815
11- DOĞU ROMA ORDULARI 306-886
12- İSLAM ORDULARI 600-1100
13- DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1202-04
14- OSMANLI ORDULARI 1300-1774
15- HAÇLILAR ÇAĞI'NDA BİZANS, BALKAN VE MACAR ORDULARI 1100-1568
16- MALAZGİRT 1071
17- BİZANS ORDULARI 900-1461
18- NİĞBOLU 1396
19- OSMANLI ORDUSUNDA NİZAM-I CEDİD 1793-1826
20- MARNE 1914